

24 juni 2018

Het diplomatieke gewicht van de kroon

Een historisch-comparatieve studie
naar evenementen waar koninklijke
betrokkenheid zichtbaar is in de
diplomatieke arena

[Dorith de Jong – 6246249](#)

UNIVERSITEIT UTRECHT 2017 – 2018

Master Geschiedenis van Politiek en Maatschappij

Scriptiebegeleider

Yuri van Hoef

Samenvatting

Roderick R. McLean betoogt dat er rekening moet worden gehouden met dynastieke verhoudingen wanneer historici de internationale betrekkingen in de periode 1890 – 1914 onderzoeken. Dit onderzoek, geïnspireerd op McLean's betoog, beoordeelt in hoeverre het koninklijk huwelijk, de kroning en de koninklijke begrafenis onderdeel uitmaken van de diplomatieke gereedschapskist van een constitutionele monarchie, op basis van een vergelijking tussen het Nederlands en Brits koningshuis. Hoewel er duidelijke grenzen zijn aan de werkzaamheid van deze evenementen als onderdeel van de diplomatieke gereedschapskist van een constitutionele monarchie, wordt bewezen dat het koninklijk huwelijk, de kroning en de koninklijke begrafenis als instrument worden gebruikt om betrekkingen tussen landen te beïnvloeden. In hoofdstuk 3 wordt beargumenteerd dat het koninklijk huwelijk anders dan in de vroegmoderne tijd en de negentiende eeuw, niet bewust is ingezet voor diplomatieke doeleinden, maar dat de partnerkeuze ofwel de huwelijksuitnodigingen invloed hebben gehad op het beheer van relaties met andere landen. In het vierde hoofdstuk wordt aangetoond dat de kroning als instrument is gebruikt om de betrekkingen met het 'gastland' te bevorderen. In het laatste hoofdstuk wordt beargumenteerd dat de koninklijke begrafenis alleen bij de Britse casus invloed heeft op bilaterale betrekkingen.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	1
Inleiding	3
Hoofdstuk 1 Literatuurstudie	7
Historische analyse	7
Het Midden-Oosten.....	11
Zuidoost-Azië	13
Conclusie.....	15
Hoofdstuk 2 Theoretisch kader	17
Methodologie	17
Conceptueel raamwerk	19
Element 1: Het Koninklijk Huwelijk.....	20
Element 2: De kroning	21
Element 3: Koninklijke begrafenis	23
Hoofdstuk 3 Koninklijk huwelijk	25
Historisch belang	25
Casus Nederland huwelijk kroonprins Willem-Alexander en Máxima Zorreguieta	28
Casus het Verenigd Koninkrijk huwelijk prins William en Kate Middleton	34
Conclusie (vergelijking).....	39
Hoofdstuk 4 de Kroning	41
Casus Nederland koning Willem-Alexander	41
Casus het Verenigd Koninkrijk koningin Elizabeth II.....	46
Conclusie (vergelijking).....	50
Hoofdstuk 5 Koninklijke begrafenis	53
Casus Nederland prins Claus	53
Casus het Verenigd Koninkrijk prinses Diana	57
Conclusie (vergelijking).....	64
Conclusie.....	67
Bibliografie.....	73
Primaire bronnen.....	73
Secundaire Literatuur	79
Appendix A.....	82
Appendix B.....	1

Inleiding

‘Royal influence in diplomacy remained a political reality in Europe in the last decade of the nineteenth and the first years of the twentieth.’¹

Roderick R. McLean

Vandaag de dag bestaan er wereldwijd nog 28 monarchieën, onder wie koninkrijken, sultanaten en keizerrijken.² Ieder van deze landen beschikt over de mogelijkheid tot koninklijke invloed in de diplomatieke sfeer. Deze studie naar koninklijke betrokkenheid in de diplomatieke arena is geïnspireerd door de manier waarop Roderick R. McLean onderzoek heeft gedaan naar koninklijke diplomatie in de periode 1890-1914. Onderstaand citaat beschrijft zijn methode, welke in hoofdstuk 2 uitgebreid aan de orde zal komen.

The present study examines the significance of dynastic factors in European diplomacy in the last decade of the nineteenth century and first years of the twentieth. This is done by analyzing the importance of the political and personal relationships between monarchs, and by looking at various events where monarchical involvement can be seen to be at work in the diplomatic sphere.³

Waar McLean's onderzoek is voltooid aan de hand van uitgebreid archiefonderzoek van niet openbare bronnen zoals (koninklijke) privéarchieven, is dit onderzoek enigszins gebonden aan de gelimiteerde beschikbaarheid van primair bronnenmateriaal. Daarom beperkt deze scriptie zich tot de studie van evenementen waar koninklijke betrokkenheid zichtbaar is in de diplomatieke sfeer.

Deze studie beoordeelt, gebaseerd op het gegeven dat koninklijke diplomatie weinig aandacht krijgt in de literatuur over moderne diplomatie én het feit dat koninklijke diplomatie in de afgelopen eeuwen van groot belang was, *in hoeverre het koninklijk huwelijk, de kroning en de koninklijke begrafenis onderdeel zijn van de diplomatieke gereedschapskist van een constitutionele monarchie, op basis van een vergelijking tussen Nederland en het Verenigd*

---

¹ Roderick R. McLean, *Royalty and Diplomacy in Europe, 1890-1914* (Cambridge: Cambridge University Press 2001), 213.

² Royalty Monarchy, ‘Monarchs of the world, 2018’, <http://www.royaltymonarchy.com/sovereigns/000oworld.html> (16 juni 2018).

³ McLean, *Royalty and Diplomacy in Europe, 1890-1914*, 12.

Koninkrijk toegespitst op de tweede helft van de twintigste eeuw en begin eenentwintigste eeuw.

De keuze voor Nederland en het Verenigd Koninkrijk ligt enerzijds in de beschikbaarheid van literatuur en anderzijds in het bereik van de Europese monarchieën. Daarnaast beschikken beide koningshuizen over overzeese gebieden. Echter, op het gebied van diplomatie verschillen de rollen van beide monarchieën. Waar de Britse monarchie een rijke en lange geschiedenis kent, bestaat het Nederlandse Koninkrijk relatief kort en wordt het gekenmerkt door een meer ingetogen opvatting van het koningsambt.⁴ Deze tegenstrijdigheid van de diplomatieke rol maakt een vergelijkende studie aangaande de Britse en Nederlandse monarchie des te interessanter omdat het inzicht geeft in de manier waarop twee vergelijkbare monarchieën verschillend met hun diplomatieke rol omgaan.

Binnen recent verschenen handboeken over moderne diplomatie ontbreekt het belang van koninklijke diplomatie. Opvallend is dat in toonaangevende werken als ‘The Oxford Handbook of Modern Diplomacy’ en ‘The SAGE Handbook of Diplomacy’ geen van de auteurs een bijdrage levert die is toegespitst op de rol van ‘royal diplomacy’.⁵ Dit is een traditionele vorm van diplomatie die echter wel nog steeds onderdeel uitmaakt van de diplomatieke gereedschapskist van hedendaagse constitutionele monarchieën. Het Koninklijk Huis maakt onderdeel uit van wat een staat kan doen in de diplomatie. Kortom, moderne diplomatie is een onderwerp waar veel over is geschreven, maar tot op heden niet vanuit de invalshoek van de staatsvorm van een land.

Recente studies naar moderne diplomatie richten zich overwegend op het veranderende karakter van het diplomatieke systeem en de verschillende vormen diplomatie die de afgelopen eeuw zijn ontstaan, uiteenlopend van publieksdiplomatie in de jaren ‘60 tot digitale diplomatie van de laatste decennia. Waar de achttiende- en negentiende eeuw werden gekenmerkt door high politics en hard power in een interstatelijke wereld van dynastieën⁶, kenden de twintigste

---

⁴ Jaap van Osta, *Het theater van de Staat: Oranje, Windsor en de moderne monarchie* (Amsterdam: Wereldbibliotheek 1998), aldaar 32.

⁵ Andrew F. Cooper, Jorge Heine en Ramesh Thakur eds., *The Oxford Handbook of Modern diplomacy* (Oxford: Oxford University Press 2013). ; Costas M. Constantinou, Pauline Kerr en Paul Sharp eds. *The SAGE Handbook of Diplomacy*, (Londen: Sage 2016).

⁶ Ernst Sucharipa, ‘De toekomst van de diplomatie: Uitdagingen en instrumenten voor de 21ste eeuw’, *International Spectator* 57 (2003) 4, 179-184, aldaar 180. ;

en begin eenentwintigste eeuw een diplomatiek systeem gekenmerkt door overwegend low politics en soft power in een hybride diplomatieke wereld.⁷ Dit onderzoek richt zich op de twintigste en eenentwintigste eeuw, maar de periode voorafgaand hieraan zal beknopt worden besproken in hoofdstuk 1 om aan te tonen dat er in de literatuur wel aandacht is besteed aan de diplomatieke rol van monarchen in de achttiende, negentiende en vroege twintigste eeuw én om te laten zien dat de monarchen de afgelopen eeuwen centrale actoren waren binnen de diplomatieke arena in Europa.

Allereerst ligt er een uitdaging om een historisch overzicht te schetsen aangaande de diplomatieke rol van de monarch in de afgelopen eeuwen, met als doel om aan te tonen dat de koninklijke invloed historisch gezien van belang is voor diplomatieke doeleinden. Daarnaast zal literatuur aangaande moderne monarchieën worden behandeld om aan te tonen dat de monarchie een relevante staatsvorm is. Om te beoordelen in hoeverre het koninklijk huwelijk, de kroning en koninklijke begrafenis ingezet kunnen worden als diplomatieke instrumenten in respectievelijk het Nederlandse en het Britse koningshuis zal de aanpak van McLean worden overgenomen. Deze zal verder worden uitgewerkt in hoofdstuk 2. Daarnaast wordt in dit inleidend hoofdstuk een theoretisch kader geschetst waarbinnen de drie elementen worden geconceptualiseerd. Om dit onderzoek uit te kunnen voeren zal eerst tot een werkbare definiëring van de drie elementen gekomen moeten worden. Deze conceptualisering zal uit de secundaire literatuur voortvloeien. Voorts is het van belang tot een inzichtelijke definitie te komen van de term ‘diplomatie’.

De tweede stap, bevattende de kern van het onderzoek, bestaat uit het toetsen van het koninklijk huwelijk, de kroning en de koninklijke begrafenis als diplomatieke elementen waar de constitutionele monarchieën Nederland en het Verenigd Koninkrijk over beschikken aan de hand van McLean’s aanpak. De verschillende hoofdstukken die hierna volgen hebben geen chronologische volgorde omdat er is gekozen voor een thematische benadering aan de hand van cases. Voorts zal in kaart worden gebracht op welke manier deze evenementen

---

Joseph S. Nye Jr, ‘Hard, Soft, and Smart Power’, in: Andrew F. Cooper, Jorge Heine en Ramesh Thakur eds., *The Oxford Handbook of Modern diplomacy* (Oxford: Oxford University Press 2013) 559-577, aldaar 563.

⁷ Sucharipa, ‘De toekomst van de diplomatie: Uitdagingen en instrumenten voor de 21ste eeuw’, 180. ;

Nye Jr, ‘Hard, Soft, and Smart Power’, 563.

ingezet kunnen worden. Tenslotte zullen de Britse en Nederlandse monarchie per hoofdstuk worden vergeleken op basis van de drie elementen. Op deze manier schijnt dit onderzoek nieuw licht op de rol van het koninklijk huwelijk, de kroning en de koninklijke begrafenis als onderdeel van de diplomatieke gereedschapskist van een constitutionele monarchie in de late twintigste eeuw en begin eenentwintigste eeuw.

Hoofdstuk 1 Literatuurstudie

In de wetenschappelijke literatuur over de koninklijke dimensie in het diplomatieke systeem worden de late twintigste en begin eenentwintigste eeuw onderbelicht. Echter, er zijn genoeg bewijzen dat monarchieën er nog toe doen. Zo wordt er veel geschreven over monarchieën in het Midden-Oosten en Zuidoost-Azië, waaruit blijkt dat de monarchie een zeer relevante staatsvorm is in de twintigste en eenentwintigste eeuw. Daarnaast laat literatuur over de diplomatieke rol van het Koninklijk Huis in de achttiende, negentiende en begin twintigste eeuw zien dat de koninklijke invloed historisch gezien van belang is in de diplomatieke arena. Voorts zal in de komende hoofdstukken worden onderzocht in hoeverre in Nederland en het Verenigd Koninkrijk de monarchie een rol speelt binnen de diplomatieke sfeer aan de hand van drie elementen: het koninklijk huwelijk, de kroning en de koninklijke begrafenis.

Historische analyse

Sinds de jaren '60 wordt beweerd dat de studie van diplomatieke geschiedenis in verval is.⁸ Echter, Urbach heeft aan de hand van een review van enkele recente publicaties over diplomatieke geschiedenis aangetoond dat er enkele ontwikkelingen op het gebied van de studie naar diplomatieke geschiedenis zijn te vinden.⁹ Uit Urbach's analyse kan je twee methodes onderscheiden. Allereerst de methode van Johannes Paulmann.¹⁰ Hij vraagt niet 'wat er werd onderhandeld', maar hoe dit werd gedaan, en wat op de lange termijn het effect was op de internationale betrekkingen. Zijn methode is gebaseerd op een combinatie van structurele en 'event history'. De gebruikte structuur is het internationale systeem in de periode 1815 - 1914 en de gebeurtenissen zijn de 223 koninklijke ontmoetingen tussen de grootmachten in deze periode. De tweede methode die Urbach aanhaalt is van Roderick R. McLean.¹¹ McLean is ook van mening dat het koninklijke aspect van de internationale betrekkingen is verwaarloosd. In tegenstelling tot Paulmann, kiest McLean voor het historische narratief waarin

---

⁸ Karina Urbach, 'Diplomatic History since the Cultural Turn', *The Historical Journal* 46 (2003) 4, 991–997, aldaar 991.

⁹ Urbach, 'Diplomatic History since the Cultural Turn', 991.

¹⁰ Johannes Paulmann, *Pomp und Politik: Monarchenbegegnungen in Europa zwischen Ancien Régime und Erstem Weltkrieg* (Paderborn: F. Schöningh 2000).

¹¹ Roderick R. McLean, *Royalty and Diplomacy in Europe, 1890-1914* (Cambridge: Cambridge University Press 2001).

beschrijvingen van diplomatieke problemen te lezen zijn. McLean gaat in op onderwerpen als geheime diplomatie van monarchen, die vaak niet in lijn lagen met de ideeën van hun regeringen. Verder zoomt McLean in op het innerlijke perspectief van monarchen door het gebruik van primaire bronnen.¹²

Aan de hand van een analyse van deze publicaties beschrijft Urbach dat de negentiende-eeuwse politiek werd gepersonaliseerd. Middels de 'theatricalization of international relations' werd de negentiende-eeuwse politiek zichtbaar gemaakt naar andere landen.¹³ Grootmachten maakten zichzelf kenbaar aan de buitenwereld mede door koninklijke bezoeken. Zo maakte koning Edward VII eenenzestig koninklijke bezoeken in zijn regeerperiode 1901-1910.¹⁴ Deze manier van diplomatie voeren, waarmee een land zich door koninklijke bezoeken zichtbaar kan maken aan het buitenland, bestaat vandaag de dag nog steeds. Kortom, het personaliseren van de politiek speelt in de eenentwintigste eeuw nog steeds een rol.

In tegenstelling tot de negentiende-eeuwse diplomatie, stelt Paulmann dat vóór 1800 dergelijke bezoeken niet de norm waren. Zolang er constant oorlog was konden er nauwelijks tot geen succesvolle bezoeken plaatsvinden. Daarnaast zouden de ceremoniële uitingen van het '*Ancien Régime*' het plaatsvinden van staatsbezoeken verhinderden. Paulmann onderschrijft dat deze ceremoniële handelingen werden gezien als politieke handelingen.¹⁵ Dit illustreert Paulmann aan de hand van een voorbeeld waarbij een monarch voorrang wordt gegeven aan een ander aan de eettafel wat het gezag van de andere aanwezige vorsten zou ondermijnen. Daarnaast zagen vorsten elkaar niet als gelijken waardoor elke vorm van monarchale eenheid verder werd bemoeilijkt. Echter, Urbach geeft aan dat er vóór 1800 wel interactie tussen monarchen plaatsvond aan de hand van huwelijken en uitwisselingen tussen ambassadeurs.¹⁶

Paulmann geeft twee verklaringen voor het verschil tussen de achttiende en negentiende eeuw. Ten eerste bood de relatieve rust van de negentiende eeuw een kans voor de monarchen om elkaar te ontmoeten. Als tweede verklaring haalt

---

¹² Karina Urbach, 'Diplomatic History since the Cultural Turn', *The Historical Journal* 46 (2003) 4, 991–997, aldaar 993.

¹³ Johannes Paulmann, *Pomp und Politik: Monarchenbegegnungen in Europa zwischen Ancien Régime und Erstem Weltkrieg* (Paderborn: F. Schöningh 2000) 12.

¹⁴ Paulmann, *Pomp und Politik*, 178.

¹⁵ *Ibidem*, 403.

¹⁶ Urbach, 'Diplomatic History since the Cultural Turn', 992.

Paulmann het Congres van Wenen in 1815 aan als keerpunt in de onderlinge relaties tussen monarchen. Tijdens dit Congres werd een 'gemeenschap van soevereinen' uitgevonden als strategie om met crises en de toenemende sociale en politieke uitdagingen van het opkomend nationalisme om te gaan. Glencross legt met onderstaand citaat het onderlinge verband uit tussen het Congres van Wenen en koninklijke diplomatie:

Once again, the direct demonstration of royal power became understood and accepted as a tool of diplomacy that went beyond the arranging of royal marriages that could, as part of a spousal dowry, ensure the support of one nation-state for another.¹⁷

Deze nieuwe structuur van internationale relaties stelde de monarchen in staat om op gelijke basis te vergaderen en onderhandelen. Waar de sociale, culturele en politieke instellingen werden genationaliseerd in de negentiende eeuw, waren de koninklijke families in staat om het buitenlandbeleid te blijven domineren. 'In this field they were not reacting but acting figures.'¹⁸

Overeenstemmend met de analyse van Urbach ziet Goldstein dat de Europese orde in de negentiende eeuw grotendeels was gestructureerd langs de koninklijke lijnen van de heersende Europese dynastieën. De relaties tussen deze monarchen stond aan de basis van de negentiende-eeuwse diplomatie.¹⁹ Om dit systeem van dynastieke relaties te behouden drongen de grootmachten er op aan dat nieuwe staten na het uiteenvallen van het Ottomaanse Rijk een monarchale staatsvorm zouden aannemen.²⁰ Daarnaast wordt onderschreven dat Amerika als opkomende macht met een republikeinse structuur buiten dit diplomatieke systeem viel en daardoor genoodzaakt was andere manieren te zoeken om betrokken te raken bij deze 'family of nations'.²¹ Hiermee laat Goldstein zien dat in de negentiende eeuw koninklijke diplomatie een belangrijk aspect was van het diplomatieke systeem van de meeste Europese mogendheden.

---

¹⁷ Matthew Glencross, *The State Visits of Edward VII: Reinventing Royal Diplomacy for the Twentieth Century* (Basingstoke: Palgrave Macmillan 2015), 15.

¹⁸ Karina Urbach, 'Diplomatic History since the Cultural Turn', *The Historical Journal* 46 (2003) 4, 991–997, aldaar 992.

¹⁹ Erik Goldstein, 'Royal Ambassadors: Monarchical Public Diplomacy and the United States', in: Frank L. Müller en Heidi Mehrkens eds., *Royal heirs and the uses of softpower in 19th century Europe* (Londen: Palgrave Macmillan 2016) 63–81, aldaar 63.

²⁰ Erik Goldstein, 'Royal Ambassadors: Monarchical Public Diplomacy and the United States', 64.

²¹ Ibidem.

In 'A History of Diplomacy' onderschrijft Black dat het belang van koninklijke diplomatie begin twintigste eeuw nog sterk aanwezig was. 'Royal diplomacy' werd gehandhaafd door onder andere Koning Edward VII. Enerzijds speelde hij een opmerkelijke rol in het verbeteren van de Engels-Franse betrekkingen, leidend tot de Entente van 1904. Anderzijds was Koning Edward VII ook verantwoordelijk voor de verslechtering van de Engels-Duitse relaties. Black ziet dat koninklijke diplomatie in deze periode, de late negentiende en begin twintigste eeuw, het meest invloedrijk was in combinatie met steun vanuit de ministeriële, politieke achterban. Er was in deze periode volgens Black aanzienlijk minder ruimte voor onafhankelijk handelen van de monarchen in vergelijking met de '*Secret du Roi*', geheime diplomatie, van de achttiende eeuw. De situatie was in sommige koninkrijken anders doordat de concentratie van macht minder verspreid lag. De koninklijke invloed van grootmachten als Groot-Brittannië, Duitsland en Rusland kon ook worden uitgeoefend door de benoeming van gezanten, diplomatieke vertegenwoordigers van een staat.²²

Ook Best betoogt dat het Koninklijk Huis een relevant diplomatiek middel is in de twintigste eeuw. In zijn werk over de Engels-Japanse relaties in de periode 1919 – 1941 ziet Best een rol weggelegd voor koning George V, zijn opvolger George VI en keizer Hirohito van Japan om de betrekkingen tussen het Verenigd Koninkrijk en Japan te verbeteren. Volgens Best is het Koninklijk Huis een potentieel nuttig hulpmiddel wat kan worden gebruikt om de diplomatie te versterken.²³ Hij concludeert dat: '...the neglected field of court diplomacy and diplomatic protocol can provide a useful parallel commentary on more overtly political events.'²⁴ Kortom, de koninklijke dimensie van de Engels-Japanse betrekkingen in het interbellum is een gebied dat, hoewel incidenteel erkend in gepasseerde historische studies aangaande de verstandhouding tussen beide landen, zelden in detail wordt onderzocht. De koninklijke relaties binnen de politieke arena worden vaak gezien als perifeer, zonder enige substantiële poging om hun betekenis te meten.²⁵ Hieruit blijkt dat onderzoek gericht op de

---

²² Jeremy Black, *A History of Diplomacy* (Reaktion Books, Limited 2011) Proquest e-book, <http://ebookcentral.proquest.com/lib/uunl/detail.action?docID=618746>, 178.

²³ Antony Best, 'Our Respective Empires should stand together: The Royal Dimension in Anglo-Japanese Relations 1919-1941', *Diplomacy & Statecraft* 16 (2005) 4, 259-279, aldaar 271.

²⁴ Best, 'Our Respective Empires should stand together', 271.

²⁵ Ibidem, 259.

koninklijke dimensie van het diplomatieke systeem zinvol is omdat het nieuwe inzichten geeft in recente (politieke) gebeurtenissen.

In een recentere publicatie benadrukt Best dat het negeren van de rol van de monarchie in het buitenlandbeleid altijd gezien moet worden als een vergissing. Hij ziet dat staatshoofden, zowel vorsten als presidenten, een belangrijke rol kunnen spelen bij het creëren van ‘good will’ als essentieel onderdeel van het beheer van relaties met andere landen. Dit kan onder andere worden bewerkstelligd door handelingen als het deelnemen aan staatsbezoeken, het geven van geschenken en de uitwisseling van brieven of felicitaties.²⁶ Daarnaast bestempelt Best koninklijke relaties als een nuttig instrument voor communicatie. Hij illustreert dit aan de hand van de kroning van George VI in 1937. Enerzijds maakte het Japanse hof gebruik van deze gelegenheid om aan het Verenigd Koninkrijk te signaleren dat het bereid was om toenadering te zoeken. In dit verband werd de Brits-opgeleide Japanse prins Chichibu als vertegenwoordiger van de keizer gestuurd. Anderzijds, probeerden de Britten deze gelegenheid zelf te benutten door ervoor te zorgen dat de Japanse prins voorrang kreeg over alle andere buitenlandse gasten bij de kroning.²⁷ In dit voorbeeld komt naar voren dat het Koninklijk Huis op verschillende manieren een rol kan spelen in het beheer van relaties met andere landen.

Het Midden-Oosten

Anders dan in westerse constitutionele monarchieën waar de macht bij het parlement ligt, zijn de monarchieën in het Midden-Oosten absolute monarchieën. Er bestaan verschillende koninkrijken, waaronder de vijf golfmonarchieën Bahrein, Koeweit, Qatar, de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) en Saoedi-Arabië, het sultanaat van Oman en Jordanië. In de literatuur wordt Marokko soms ook meegerekend als monarchie in het Midden-Oosten.²⁸ In hedendaags onderzoek naar deze koninkrijken ligt de nadruk op de invloed van de Arabische

---

²⁶ Antony Best, ‘We Cannot Pretend That the Past Did Not Exist’: The Windsor Dynasty and Japan, 1941–1971’, in: Matthew Glencross, Judith Rowbotham en Michael D. Kandiah eds., *The Windsor Dynasty 1910 to the Present* (Londen: Palgrave Macmillan 2016) 239-258, aldaar 240.

²⁷ Best, ‘We Cannot Pretend That the Past Did Not Exist’, 1941–1971’, 242.

²⁸ André Bank, Thomas Richter en Anna Sunik, ‘Durable, Yet Different: Monarchies in the Arab Spring’, *Journal of Arabian Studies* 4 (2014) 2, 163-179, aldaar 163.

Lente op deze regimes.²⁹ Veeleer wordt gewezen op de veerkracht van monarchieën in de regio gedurende het verzet tegen autocratische regimes in deze regio. Zo onderschrijven Aras en Yorulmazlar dat de Arabische Lente het minste invloed heeft gehad op landen met een monarchie als staatsvorm omdat deze regimes de protesten met harde hand konden tegengaan zoals in de Golfstaten.³⁰ Naast het verschil in veerkracht tussen republiek en monarchie, maken Bank, Richter en Sunik in hun onderzoek naar de Arabische Lente ook onderscheid in onderlinge verschillen tussen deze monarchieën.³¹

De veerkracht van deze monarchieën in het Midden-Oosten kwam al vóór de start van de Arabische Lente aanbod in de literatuur over absolute monarchieën. Anderson onderzocht de verklaringen voor de onverwachte veerkracht van de monarchie in het Midden-Oosten buiten de conventionele verklaringen, berust op regionaal exceptionalisme en cultureel determinisme, om.³² In plaats daarvan betoogt ze dat het bestaan van deze monarchieën het best kan worden begrepen als een reflectie van westers, en met name Brits, imperialistisch buitenlandbeleid én van een historisch proces waarbij de vorming van nieuwe naties in de gebieden, die tot voor kort onder het Ottomaanse Rijk, een rol speelt.³³ In overeenstemming met het betoog van Goldstein, ziet Anderson een grote rol weggelegd voor de westerse grootmachten bij de vorming van de monarchieën in het Midden-Oosten. Bijna al deze monarchieën zijn ontstaan in de twintigste eeuw. Anderson zoekt haar verklaring voor de relatieve sterkte van monarchieën in het Midden-Oosten niet bij regionale tradities en erfelijk koningschap, maar bij bepaalde elementen van een monarchie die nuttig zijn bij de opbouw van naties en het proces van staatsvorming.³⁴

---

²⁹ Benedetta Berti, en Yoel Guzansky, 'Gulf Monarchies in a Changing Middle East: Is Spring Far Behind?', *Orbis* 59 (2015) 1, 35-48. ;

André Bank, Thomas Richter en Anna Sunik, 'Durable, Yet Different: Monarchies in the Arab Spring', *Journal of Arabian Studies* 4 (2014) 2, 163-179. ;

Claudia Derichs en Thomas Demmelhuber, 'Monarchies and republics, state and regime, durability and fragility in view of the Arab Spring', *Journal of Arabian Studies* 4 (2014) 2, 180-194.

³⁰ Büilent Aras en Emirhan Yorulmazlar, 'State, region and order: geopolitics of the Arab Spring', *Third World Quarterly* 37 (2016) 12, 2259-2273, aldaar 2262.

³¹ André Bank, Thomas Richter en Anna Sunik, 'Durable, Yet Different: Monarchies in the Arab Spring', *Journal of Arabian Studies* 4 (2014) 2, 163-179, aldaar 163.

³² Lisa Anderson, 'Absolutism and the Resilience of Monarchy in the Middle East', *Political Science Quarterly*, 106 (1991) 1, 1-15, aldaar 2.

³³ Anderson, 'Absolutism and the Resilience of Monarchy in the Middle East', 2.

³⁴ *Ibidem*, 4.

Anderson ziet dat ondanks het belang van het monarchale regime in het Midden-Oosten en Noord-Afrika weinig politicologen er serieuze aandacht aan hebben geschonken. Deze verwaarlozing binnen de wetenschappelijke literatuur is volgens Anderson deels het gevolg van het gemak waarmee politicologen het Midden-Oosten behandelen als exotisch en een moeilijk te beheersen regio. Daarnaast stelt Anderson dat deze verwaarlozing deels is te wijten aan de onuitgesproken consensus onder politieke wetenschappers dat de monarchie een 'passé' onderwerp is. Dit terwijl de voorgaande literatuurstudie heeft aangetoond dat koninklijke bezoeken pas na 1800 weer een rol zouden gaan spelen in de diplomatieke arena, waardoor het juist nu onderzocht zou moeten worden. Volgens Anderson hebben Amerikaanse sociale wetenschappers de neiging om monarchen af te schrijven, wat wordt versterkt door de typisch Amerikaanse scepsis over de monarchie als een ouderwetse staatsvorm.³⁵

Zuidoost-Azië

Momenteel hebben in Zuidoost-Azië de landen Bhutan, Maleisië, Thailand, Cambodja en sultanaat Brunei een monarch als staatshoofd. Cambodja en Maleisië zijn een van de weinige monarchieën waar de vorst wordt gekozen. Daarnaast kent Maleisië negen deelsultanaten die samen een unieke federale monarchie vormen.³⁶ Anders dan in Europa, en met name het Verenigd Koninkrijk, verschillen de koninkrijken in Zuidoost-Azië van karakter.³⁷ Porananond en King benadrukken dat het belang van de media-gestuurde internationale 'celebrity-status' van onder andere prinses Diana en de interesse naar het huwelijk, reizen en andere activiteiten van prins William en zijn vrouw Kate Middleton, moeilijk is voor te stellen in koninklijke kringen in Zuidoost-Azië.³⁸ In Zuidoost-Azië, waar familie en verwantschap van groot belang zijn, staat de even belangrijke dimensie van respect en eerbiediging dit soort percepties en overdadig media-aandacht niet toe.³⁹ In dit opzicht zijn er enkele aspecten van het

---

³⁵ Anderson, 'Absolutism and the Resilience of Monarchy in the Middle East', 1.

³⁶ Andrew Harding, 'Nazrinian' monarchy in Malaysia: the resilience and revival of a traditional institution', in: Andrew Harding en Dian A.H. Shah eds., *Law and Society in Malaysia* (New York: Routledge 2018) 88-111, aldaar 89.

³⁷ Ploysri Porananond en Victor T. King, *Tourism and Monarchy in Southeast Asia* (Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing 2016) 3.

³⁸ Porananond en King, *Tourism and Monarchy in Southeast Asia*, 4.

³⁹ Ploysri Porananond en Victor T. King, *Tourism and Monarchy in Southeast Asia* (Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing 2016) 3.

koninklijke bestaan waar de schrijvende en niet-schrijvende media niet over mogen rapporteren in Zuidoost-Azië. Overigens bestaat er in Nederland sinds 2005 een mediacode die bepaalt dat er voortaan enkel via officiële (privé)mediamomenten foto's genomen en gepubliceerd mogen worden, met als doel de persoonlijke levenssfeer van de koninklijke familie tijdens privéaangelegenheden te beschermen.⁴⁰ Een tweede aandachtspunt die Porananond en King aanhalen richt zich op een verschil in de manier waarop de Britse en Zuidoost-Aziatische koninklijke families worden aanschouwd. Zij definiëren dit als:

The domestication of the British royal family and the fact that royalty in the United Kingdom is talked about and perceived as "a family". In some sense the nation is seen to own "the family", which familial terms represents and expresses the nation-state.⁴¹

Waar het Britse koningshuis wordt gepresenteerd en beschouwd als 'een familie', is zo'n interpretatie in Zuidoost-Azië niet mogelijk wanneer het koningshuis een vaste positie aanneemt binnen de regering.⁴²

Anders dan in westerse monarchieën, spelen de vorsten in Thailand en Cambodja een zeer grote rol in publieke zaken, zowel symbolisch als soms politiek.⁴³ Daarnaast wordt in recent gepubliceerde literatuur over deze regio de opkomst van 'hyper-royalism' in Thailand genoemd. Met de uitvinding van het concept 'hyper-royalism', probeert Thongchai Winichakul de sterke stijging in koningsgezinde propaganda in Thailand van de afgelopen jaren te verklaren, die in de jaren '00 tot een hoogtepunt groeide.⁴⁴ Jory stelt dat binnen de wetenschappelijke literatuur niet lang geleden er zelden veel aandacht aan de

---

⁴⁰ Het Koninklijk Huis, 'Bescherming persoonlijke levenssfeer', <https://www.koninklijkhuis.nl/onderwerpen/media-en-communicatie/bescherming-persoonlijke-levenssfeer> (10 mei 2018).

⁴¹ Ploysri Porananond en Victor T. King, *Tourism and Monarchy in Southeast Asia* (Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing 2016) 3.

⁴² Ploysri Porananond en Victor T. King, *Tourism and Monarchy in Southeast Asia* (Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing 2016) 3.

⁴³ Andrew Harding, 'Nazrinian' monarchy in Malaysia: the resilience and revival of a traditional institution', in: Andrew Harding en Dian A.H. Shah eds., *Law and Society in Malaysia* (New York: Routledge 2018) 88-111, aldaar 89.

⁴⁴ Patrick Jory, 'Thailand's Hyper-Royalism: Its Past Success and Present Predicament by Thongchai Winichakul (review)', *Journal of the Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society* 90 (2017) 2, 149-152, aldaar 150.

Thaise monarchie werd geschonken, en als dit wel gebeurde was de visie aangaande de monarchie overwegend positief. Hierbij werd ingegaan op de verzoenende rol van Koning Bhumibol tijdens nationale momenten van crises. Echter, achteraf, sinds de politieke crisis van 2005, bleek deze positieve visie van de Thaise monarchie het resultaat te zijn van een nauwkeurig uitgedacht propaganda programma van de Thaise staat. Jory toont aan dat er sinds deze periode veel publicaties aangaande de Thaise monarchie zijn verschenen, allen gekenmerkt door een kritische blik.⁴⁵

Waar Thailand worstelt met sociale onrust onder de bevolking zien Croissant en Lorenz Sultanaat Brunei als een baken van politieke stabiliteit in de Zuidoost-Azië, waarbij het heersende systeem een balans gevonden tussen legitimatie, coöptatie en repressie, als de drie pijlers van autoritaire regimes.⁴⁶ In onderzoek van Harding naar de Maleisische monarchie staat de heropleving van de constitutionele, politieke en sociale invloed van de monarchie centraal. Hij onderschrijft dat deze monarchie zijn invloedssfeer heeft ontwikkeld én versterkt in een tijd waarin men zou verwachten dat monarchieën in belang zouden afnemen. De Maleisische monarchie heeft de afgelopen eeuwen verschillende nationale crises aangaande de constitutie, kolonialisme en interne machtsstrijden overleefd.⁴⁷ Dit toont niet alleen de relevantie, maar ook de veerkracht van de monarchie als staatsvorm in Zuidoost-Azië aan.

Conclusie

Bovenstaande beknopte analyse van monarchieën in het Midden-Oosten en Zuidoost-Azië heeft bewezen dat hoewel de monarchie een kwetsbaar instituut is, het een zeer relevante staatsvorm blijkt te zijn vandaag de dag. Daarnaast liet literatuur over de diplomatieke rol van het Koninklijk Huis in de achttiende, negentiende en begin twintigste eeuw zien dat de koninklijke invloed historisch gezien van belang is in de diplomatieke arena. Voorts zijn uit dit hoofdstuk de volgende belangrijke begrippen naar voren gekomen: ‘domestication’,

---

⁴⁵ Jory, ‘Thailand’s Hyper-Royalism: Its Past Success and Present Predicament by Thongchai Winichakul (review)’, 149.

⁴⁶ Aurel Croissant en Philip Lorenz, ‘Brunei Darussalam: Malay Islamic Monarchy and Rentier State’, in: Aurel Croissant en Philip Lorenz eds., *Comparative Politics of Southeast Asia* (Cham: Springer 2018) 15-33, aldaar 30.

⁴⁷ Andrew Harding, ‘Nazrinian’ monarchy in Malaysia: the resilience and revival of a traditional institution’, in: Andrew Harding en Dian A.H. Shah eds., *Law and Society in Malaysia* (New York: Routledge 2018) 88-111, aldaar 88.

personaliseren, 'celebrity-status', 'hyper royalism', 'theatricalization of international relations' en veerkracht. Deze termen, met uitzondering van 'hyper royalism' zullen in het theoretisch kader worden opgenomen en gebruikt voor de analyse van de drie elementen. Na ook aangetoond te hebben dat de monarchie historisch gezien een belangrijke rol innam in de diplomatieke arena, is het vervolgens van belang om te beoordelen of de monarchie in de late twintigste eeuw en begin eenentwintigste eeuw nog steeds van betekenis is in de diplomatieke sfeer.

Hoofdstuk 2 Theoretisch kader

Methodologie

Om te beoordelen in hoeverre het koninklijk huwelijk, de kroning en koninklijke begrafenis onderdeel zijn van de diplomatieke gereedschapskist van een constitutionele monarchie zal de aanpak van Roderick R. McLean worden overgenomen. McLean betoogt dat er rekening gehouden moet worden met dynastieke factoren wanneer historici de internationale betrekkingen in de periode 1890-1914 onderzoeken.⁴⁸ Middels de constructie van een historisch narratief beschrijft McLean de persoonlijke rol van monarchen met betrekking tot het bevorderen of verslechteren van bilaterale relaties. Zijn studie werpt nieuw licht op bekende gebeurtenissen, zoals de *Entente* van 1904, omdat hij vanuit het perspectief van de vorst kijkt naar bepaalde politieke, diplomatieke gebeurtenissen. Tevens onderzoekt hij evenementen waar koninklijke betrokkenheid zichtbaar is in de diplomatieke sfeer.⁴⁹ Zodoende bestudeert McLean de impact van koninklijke bezoeken op de bilaterale relaties tussen het Verenigd Koninkrijk en Duitsland in de jaren voor 1914. Zoals eerder aangegeven beperkt deze scriptie zich tot de studie van evenementen.

Het koninklijk huwelijk, de kroning en de koninklijke begrafenis zijn een aanvulling op de evenementen die McLean en Paulmann in hun onderzoek analyseren. Uit de literatuurstudie is naar voren gekomen dat beide auteurs kijken naar koninklijke bezoeken. Echter, de manier waarop McLean en Paulmann naar deze evenementen kijken verschilt. Tot de eerste behoort de toepassing van een historisch narratief waarbij de beschrijving van diplomatieke problemen te lezen zijn en bij de tweede staat een combinatie van structurele en 'event history' centraal. De term 'event history' behoort tot de traditionele geschiedschrijving en de structurele benadering behoort tot de sociale wetenschappen. De bestudering van het historische proces in verschillende lagen vindt zijn oorsprong bij Fernand Braudel. In zijn baanbrekende studie '*La Méditerranée*' introduceert hij een nieuw begrip van tijd, bestaande uit de geografische tijd (*longue durée*), de sociaaleconomische tijd en de individuele tijd.⁵⁰ Later werd dit drieslagstelsel

---

⁴⁸ Roderick R. McLean, *Royalty and Diplomacy in Europe, 1890-1914* (Cambridge: Cambridge University Press 2001), 14.

⁴⁹ McLean, *Royalty and Diplomacy in Europe, 1890-1914*, 12.

⁵⁰ Fernand Braudel, *On history* (Chicago: University of Chicago Press 1982) 27.

bekend als structuren, conjuncturen en evenementen. Tot de laatstgenoemde vallen de historische gebeurtenissen zelf. Anders dan in de traditionele geschiedschrijving waar de bestudering zich beperkt tot de individuele tijd, kijkt Braudel op een dieper analytisch niveau naar de sociaaleconomische structuren van de samenleving waarin een evenement plaatsvond en naar de geografische omstandigheden waaronder die samenleving was ontstaan. De strekking van dit onderzoek beperkt zich tot de traditionele geschiedschrijving van de individuele tijd, omdat er gekozen is voor een thematische benadering. Dit onderzoek draait om de toetsing van drie thema's: het koninklijk huwelijk, de kroning en begrafenissen in relatie tot de diplomatieke gereedschapskist van het Nederlandse en Britse Koningshuis. Deze thema's worden bestudeerd met behulp van McLean's narratieve benadering waarbij de beschrijving van diplomatieke problemen centraal staat.

McLean stelt dat historici in het verleden een onjuiste definitie van diplomatie hebben toegepast bij het onderzoeken van de rol van de Britse monarch Edward VII in de internationale betrekkingen.⁵¹ McLean ziet dat als diplomatie uitsluitend wordt begrepen vanuit de ouderwetse en beperkte definitie van onderhandelingen tussen ministers en bureaucraten van de grote mogendheden, dan is de rol van de vorst sterk gemarginaliseerd. Zo'n definitie is volgens McLean ongepast wanneer deze wordt toegepast op de Britse monarchie onder het bewind van Edward VII, omdat destijds de politieke macht al lang niet meer bij de vorst lag, maar was overgegaan op de uitvoerende macht waardoor de positie van de vorst was beperkt tot een adviserende rol. Echter, wanneer een bredere definitie van diplomatie wordt toegepast bij het bestuderen van de diplomatieke geschiedenis, verschijnt Edward VII als een belangrijker figuur.⁵²

Zo behield Edward VII bevoegdheden op verschillende gebieden waardoor hij de koers van het Britse buitenlandbeleid kon beïnvloeden en een positieve rol kon spelen in de relatie tussen Groot-Brittannië en de andere Europese mogendheden. De koning behield een grote mate van invloed op diplomatieke benoemingen. Hij bezat een aanzienlijke mate van vrijheid met betrekking tot zijn omgang met de diplomaten en ministers van het buitenland. Volgens McLean was het belangrijkste dat Edward VII, vanwege zijn positie, een cruciale rol speelde in

---

⁵¹ McLean, *Royalty and Diplomacy in Europe, 1890-1914*, 142.

⁵² *Ibidem*, 143.

de omgang van zijn land met de vorsten van de andere grootmachten, van wie velen zijn naaste familieleden waren. Door onderzoek te doen naar bovenstaande elementen probeert McLean in zijn onderzoek een waarheidsgetrouw beeld van Edward VII's rol in de Britse diplomatie te vormen.⁵³

Hieruit blijkt dat het essentieel is om voordat het toetsen van de drie elementen begint een definitie van diplomatie te benoemen voor het verdere vervolg van het onderzoek, en daarbij niet te kiezen voor de van oudsher aangenomen definitie, maar door een definitie aan te nemen die past in deze tijdsgeest zoals McLean aangeeft.

Conceptueel raamwerk

Diplomatie kent vele definities, voor dit onderzoek wordt de definitie van 'The Oxford Handbook of Modern Diplomacy' gehanteerd: 'Diplomacy at its essence is the conduct of relationships, using peaceful means, by and among international actors, at least one of whom is usually governmental.'⁵⁴ Binnen dit onderzoek zal worden gekeken in hoeverre de elementen: het koninklijk huwelijk, de kroning en de koninklijke begrafenis een rol spelen in het beheer van relaties met andere landen. Om dit te kunnen beoordelen moet vooreerst tot een werkbaar afbakening van deze elementen worden gekomen, met als doel om een conceptueel raamwerk te creëren voor de toetsing van de elementen in de komende hoofdstukken. Eerst volgt een beknopte analyse van hoe een koninklijk huwelijk, kroning en begrafenis eruitzien in Nederland en het Verenigd Koninkrijk. Hoewel er verschillen zijn tussen de Nederlandse en Britse systemen zijn er ook overeenkomsten te vinden. De toetsing van de drie elementen zal geschieden met behulp van de kernbegrippen uit de literatuurstudie (zie figuur 1). Per thema wordt toegelicht welke kernbegrippen toepasbaar zijn per element. 'Hyper royalism' zal niet in de analyse worden opgenomen omdat koningsgezinde propaganda niet als kenmerk naar voren is gekomen in de literatuur aangaande Europese monarchieën.

---

⁵³ McLean, *Royalty and Diplomacy in Europe, 1890-1914*, 143.

⁵⁴ Andrew F. Cooper, J. Heine en R. Thakur, 'Introduction: the challenges of 21st-century diplomacy', in: A.F. Cooper, J. Heine and R. Thakur eds., *The Oxford Handbook of Modern diplomacy* (Oxford: Oxford University Press 2013) 1-35, aldaar 2.

	‘Domestication’ van het Koninklijk Huis	‘Invention of tradition’: koninklijk sprookje	Veerkracht van de monarchie	Personaliseren van de politiek 'theatricalization of international relations'	‘Hyper royalism’ Konings- Gezinde propaganda	‘Celebrity- status’
1. Huwelijk	X	X	X	X		X*
2. Kroning		X	X	X		
3. Begrafenis	X		X	X		X*

Figuur 1: belangrijke begrippen uit de literatuurstudie, 5 niveaus van analyse

*Alleen van toepassing casus het Verenigd Koninkrijk

Element 1: Het Koninklijk Huwelijk

Het Huis Oranje-Nassau en het Britse koningshuis, sinds 1917 onder de naam Windsor, beperkten zich historisch gezien tot enkel huwelijksverbintenissen met protestantse personen. Tegenwoordig ligt dit anders, zo is koningin Máxima na het huwelijk met koning Willem-Alexander rooms-katholiek gebleven.⁵⁵ Ook Meghan Markle, hertogin van Sussex, was niet verplicht gedoopt te worden om met prins Harry te kunnen trouwen, toch deed ze dit uit respect voor koningin Elizabeth II.⁵⁶

In 2013 is er in het Verenigd Koninkrijk een reeks nieuwe wettelijke bepalingen ingevoerd. De 'Succession of the Crown Act' bepaalt dat bij koninklijke huwelijken alleen de eerste zes personen uit de lijn van opvolging nog toestemming moeten vragen aan de vorst, waar voorheen dit bij elk koninklijk huwelijk het geval was. Daarnaast beëindigt deze bepaling de religieuze verplichtingen van de 'Glorious Revolution' (1688) waarbij een huwelijk met een katholiek persoon iemand automatisch uit de lijn van opvolging sluit. Wat echtscheidingen betreft, heeft koningin Elizabeth II in 2002 het beleid herzien toen ze goedkeuring gaf voor kerkelijke hertrouwingen, zij het alleen in uitzonderlijke omstandigheden.⁵⁷ Als een lid van het Nederlandse Koninklijk Huis wil trouwen moet de regering middels een ontwerp van de Wet toestemming voor het aan beoogde huwelijk vragen aan de Staten-Generaal. Indien er geen toestemmingswet wordt ingediend,

⁵⁵ NOS, 'Koning is trots dat Máxima katholiek is gebleven' (12 maart 2015), <https://nos.nl/artikel/2024258-koning-is-trots-dat-maxima-katholiek-is-gebleven.html> (16 mei 2018).

⁵⁶ NOS, 'Meghan Markle gedoopt door geestelijk leider Anglicaanse Kerk' (8 maart 2018), <https://nos.nl/artikel/2221253-meghan-markle-gedoopt-door-geestelijk-leider-anglicaanse-kerk.html> (16 mei 2018).

⁵⁷ William Booth en Karla Adam, 'How the Church of England has shifted on divorce, from Henry VIII to Meghan Markle' (15 mei 2018), https://www.washingtonpost.com/world/how-the-church-of-england-has-evolved-on-divorce-from-henry-viii-to-meghan-markle/2018/05/15/85ca3388-4d6c-11e8-85c1-9326c4511033_story.html?noredirect=on&utm_term=.592583e01fe5 (17 mei 2018).

vervalt met het aangaan van de huwelijksvereenkomst het recht op erfopvolging van het echtpaar en van de eventuele kinderen geboren uit dit huwelijk.⁵⁸

Wanneer ik kijk naar het koninklijk huwelijk speelt de ‘domestication’ van het Koninklijk Huis een belangrijke rol. Een huwelijk is een gelegenheid waarbij het Koninklijk Huis als familie wordt gepresenteerd en beschouwd. Tegelijkertijd wordt de strategie van het koninklijk sprookje bij uitstek vertolkt in koninklijke huwelijken. Zoals onderschreven in de literatuur komt hierbij ook de ‘celebrity-status’ van leden van het Brits Koninklijk Huis aanbod. Tevens is de populariteit van een nieuw koninklijk paar belangrijk voor de veerkracht van de monarchie omdat zij belangrijke actoren zijn voor de vertegenwoordiging van de natie in het buitenland. Ook speelt de perceptie dat de politiek gepersonaliseerd is een rol bij dit evenement.

Om te beoordelen in hoeverre het koninklijk huwelijk onderdeel uitmaakt van de diplomatieke gereedschapskist van respectievelijk het Nederlandse en Britse koningshuis zal per land worden gekeken naar één specifiek koninklijk huwelijk. Voor de analyse van Nederland staat het huwelijk tussen Willem-Alexander en Máxima Zorreguieta op 2 februari 2002 centraal en voor de Britse casus zal worden gekeken naar de voltrekking van het huwelijk tussen prins William en Kate Middleton op 20 april 2011.

Element 2: De kroning

Het Nederlandse en Britse koningshuis verschillen op twee vlakken aangaande de wettelijke bepalingen rondom een kroning. In het Verenigd Koninkrijk wordt de vorst gekroond, in tegenstelling tot Nederland waar de koning(in) wordt beëdigd en ingehuldigd. Het Nederlandse staatshoofd is namelijk geen hoofd van de kerk zoals dat in het Verenigd Koninkrijk wel het geval is.⁵⁹ Na de kroning wordt de vorst in het Verenigd Koninkrijk ook hoofd van de nationale, Anglicaanse kerk. In Nederland is het sinds 1815 niet meer grondwettelijk vastgelegd dat het koningshuis een bepaald geloof aanhangt, maar het Koninklijk Huis behoort van oudsher tot de hervormde kerk.⁶⁰

---

⁵⁸ Het Koninklijk Huis, ‘Toestemmingswet’, <https://www.koninklijkhuis.nl/onderwerpen/huwelijk/toestemmingswet> (16 mei 2018).

⁵⁹ Montesquieu Instituut, ‘Monarchieën in Europa’ (versie 29 april 2013), https://www.montesquieu-instituut.nl/id/vj7kci8j7pyz/monarchieen_in_europa#p1 (17 mei 2018).

⁶⁰ Nederlands dagblad, ‘Messiaans verlangen naar een goede koning’ (versie 1 mei 2013), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=589S-NVB1-JCT5-11WK&csi=300209&oc=00240&perma=true> (17 mei 2018).

Naast de staatsrechtelijke inbedding van de vorstenhuizen, zijn er ook verschillen qua opvolging. Het Nederlandse koningshuis kent de traditie van abdiceren, waar bij het Britse koningshuis de monarch tot zijn dood aanblijft.⁶¹ Zodoende kennen de meeste Britten haast geen leven zonder Koningin Elizabeth II als staatshoofd, in tegenstelling tot Nederland waar vaker een wisseling van de troon plaatsvindt. Voor dit onderzoek houden we hier gemakshalve de term kroning aan voor zowel het Britse als het Nederlandse koningshuis. Niettemin deze verschillen, is een vergelijking tussen beide koningshuizen nuttig omdat dit evenement, zoals bewezen door Best, ingezet kunnen worden als instrument om bijvoorbeeld toenadering te communiceren. Hierdoor zijn de verschillen in wettelijke bepalingen rondom de kroning van secundair belang.

Wanneer ik kijk naar de kroning dan speelt ‘invention of tradition’ een rol. ‘Uitgevonden tradities’ kunnen een variatie aan vormen aannemen en ingezet worden om een breed scala aan interesses te promoten. Bij de kroning geldt dat tradities worden ‘uitgevonden’ om de nationale gevoelens van verbondenheid te versterken. Hier speelt ook legitimiteit een rol, er wordt gebruik gemaakt van uitgevonden tradities, de pracht en praal van traditionele ceremoniële handelingen, om de monarchie te legitimeren. Ook speelt de perceptie dat de politiek gepersonaliseerd is een rol. Dit evenement maakt onderdeel uit van het ‘theater van de staat’ waarbij de vorst het nieuwe gezicht van de natie in binnen- en buitenland vormt. Tot slot is de kroning een gelegenheid die de continuïteit van het koningshuis vertolkt omdat dit evenement het voortbestaan van de dynastieke lijn representeert.

Om te beoordelen in hoeverre de kroning onderdeel uitmaakt van de diplomatieke gereedschapskist van respectievelijk het Nederlandse en Britse koningshuis zal per land worden gekeken naar één specifieke kroning. Voor de analyse van Nederland, de inhuldiging van koning Willem-Alexander op 30 april 2013, en voor de Britse casus zal worden gekeken naar de kroning van koningin Elizabeth II op 2 juni 1953.

---

⁶¹ Montesquieu Instituut, ‘Monarchieën in Europa’ (versie 29 april 2013), https://www.montesquieu-instituut.nl/id/vj7kci8j7pyz/monarchieen_in_europa#p1 (17 mei 2018).

Element 3: Koninklijke begrafenis

Staatsbegravenissen zijn zeldzaam in het Verenigd Koninkrijk en in beginsel alleen voor vorsten weggelegd. Volgend citaat toont aan wie recht heeft op een staatsbegravenis: ‘generally limited to Sovereigns, but may, by order of the reigning monarch and by a vote of Parliament providing the fund, be extended to exceptionally distinguished persons.’⁶² Een voorbeeld hiervan is de Britse premier Winston Churchill. Daarnaast bestaat ook een ceremonieel koninklijke begrafenis die is voorbehouden voor ‘those members of the Royal Family who hold high military rank, for the consort of the Sovereign and heir to the throne’.⁶³ Een voorbeeld hiervan is prinses Diana.⁶⁴ Leden van het Nederlands Koninklijk Huis worden niet begraven zoals in het Verenigd Koninkrijk, maar worden, sinds Willem van Oranje, bijgezet in de koninklijke grafkelder van de Nieuwe Kerk in Delft. Deze bijzetting heeft altijd met veel ceremonieel plaatsgevonden. In de eenentwintigste eeuw zijn de bijzettingen van prins Claus, koningin Juliana en prins Bernhard zijn voor het eerst aangewezen als staatsbegravenissen.⁶⁵ Naast het officiële protocol is een bijzetting ook een familiegebeurtenis waarbij rekening wordt gehouden met de wensen van de overledene en naaste familie.⁶⁶ Bij de uitvaart van leden van het Nederlands Koninklijk Huis kan ook worden gekozen voor een besloten begrafenis. Deze privéaangelegenheid vond bijvoorbeeld plaats na het overlijden van prins Friso. Voor dit onderzoek houden we hier gemakshalve de term koninklijke begrafenis aan voor de begrafenis van een lid van het Nederlandse en Britse koningshuis.

Wanneer ik kijk naar de koninklijke begrafenis dan zie ik een gelegenheid waarbij de ‘domestication’ van het Koninklijk Huis een rol speelt omdat de koninklijke familie een dierbare verliest. Daarnaast heeft de monarch, als gezicht van de natie, een vertegenwoordigende rol in binnen- en buitenland. Hiermee kan het overlijden van een vorst gezien worden als een politiek evenement wat het einde van een tijdperk symboliseert. In het verlengde hiervan test het overlijden

---

⁶² Paul Bowers, ‘State and ceremonial funerals’ (31 juli 2013), <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/SNO6600> (16 mei 2018).

⁶³ Paul Bowers, ‘State and ceremonial funerals’ (31 juli 2013), <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/SNO6600> (16 mei 2018).

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ Het Koninklijk Huis, ‘Overlijden’, <https://www.koninklijkhuis.nl/onderwerpen/overlijden> (16 mei 2018).

⁶⁶ Het Koninklijk Huis, ‘Geschiedenis bij overlijden’, <https://www.koninklijkhuis.nl/onderwerpen/overlijden/geschiedenis> (16 mei 2018).

van de monarch de veerkracht van een monarchie. Een belangrijk element wat in de literatuurstudie naar voren is gekomen is dat begrafenissen van leden van het Koninklijk Huis niet per definitie onderdeel uitmaken van het publieke arsenaal en soms zijn beperkt tot een privéaangelegenheid. Uit verder onderzoek moet blijken in hoeverre dit geldt voor de gekozen casestudies.

Om te beoordelen in hoeverre de koninklijke begrafenis onderdeel uitmaakt van de diplomatieke gereedschapskist van respectievelijk het Nederlandse en Britse koningshuis zal per land worden gekeken naar één specifieke begrafenis. Voor de analyse van Nederland, de begrafenis van prins Claus op 15 oktober 2002, en voor de Britse casus is gekozen om de begrafenis van prinses Diana op 6 september 1997 te analyseren.

Hoofdstuk 3 Koninklijk huwelijk

Binnen dit hoofdstuk zal worden beoordeeld in hoeverre het koninklijk huwelijk onderdeel is van de diplomatieke gereedschapskist van een constitutionele monarchie, op basis van een vergelijking tussen Nederland en het Verenigd Koninkrijk. Voorafgaand aan deze analyse zal eerst het historisch belang van het koninklijk huwelijk in de diplomatieke arena worden aangetoond in een beknopte analyse. In de analyse van het koninklijk huwelijk worden de begrippen ‘domestication’, ‘invention of tradition’, veerkracht en personaliseren opgenomen. Voor de Britse casus zal ‘celebrity-status’ worden toegevoegd. Tot slot zal in een conclusie een vergelijking tussen beide koningshuizen worden gemaakt, op basis van twee cases. Op deze manier toont dit onderzoek nieuw licht op de rol van het koninklijk huwelijk in het beheer van relaties met andere landen.

Uit de literatuurstudie zijn enkele aandachtspunten voor het onderzoek naar het koninklijk huwelijk voortgevloeid. Per casus zal worden gekeken wie er waren uitgenodigd en specifiek hoeveel vertegenwoordigers van andere koningshuizen er werden uitgenodigd. Voorts moet er worden beoordeeld of dit evenement voor meer dan alleen de voltrekking van het koninklijk huwelijk is gebruikt. Een derde punt betreft de kwestie of dit evenement in zijn algemeenheid iets van een media-evenement uitstraalt uit waarbij een boodschap wordt afgegeven, variërend van een politieke claim, dynastieke zelfverzekerdheid of zelfs grootheidswaan. Tot slot moet worden vastgesteld of dit evenement nieuwe inzichten geeft in (recente) politieke gebeurtenissen en of er sprake is van culturele overdracht.

Historisch belang

‘Royal marriages had always been a tool in the diplomatic armoury.’⁶⁷

Matthew Glencross

Interactie tussen landen door middel van koninklijke huwelijken bestaat al eeuwen lang.⁶⁸ Tot in de twintigste eeuw werden koninklijke huwelijken in

---

⁶⁷ Matthew Glencross, *The State Visits of Edward VII: Reinventing Royal Diplomacy for the Twentieth Century* (Basingstoke: Palgrave Macmillan 2015), 15.

⁶⁸ Karina Urbach, ‘Diplomatic History since the Cultural Turn’, *The Historical Journal* 46 (2003) 4, 991–997, aldaar 992.

Nederland hoofdzakelijk gesloten met leden van andere koningshuizen.⁶⁹ Dit soort huwelijk verbintenissen waren historisch gezien vaak een belangrijk onderdeel van het buitenlandbeleid die veranderingen van positie of de internationale stabiliteit konden bewerkstelligen.⁷⁰ Duchhardt stelt dat vandaag de dag adellijke huwelijken nog steeds een grote mate van populaire fascinatie ondervinden. Bovendien zijn de familiebanden tussen Scandinavische monarchieën en de koningshuizen van Nederland, België, Groot-Brittannië, Spanje, Monaco, Luxemburg en Liechtenstein evenals de inmiddels onttroonde monarchen van Duitsland, Oostenrijk, Bulgarije en Italië vandaag de dag nog steeds sterk. Hoewel huwelijken tussen deze koninklijke families tegenwoordig eerder een uitzondering op de regel zijn, ziet Duchhardt dat de indruk van een ‘great family of European dynasties’ nog steeds heerst. Zo beargumenteert hij dat ieder lid van dit uitzonderlijk exclusieve netwerk wel op een manier met elkaar is verbonden.⁷¹

Het bewustzijn van de grote politieke betekenis van koninklijke huwelijken in de vroegmoderne tijd en de negentiende eeuw zie je terug in de groeiende belangstelling voor Europese dynastieën in wetenschappelijke literatuur, waaronder over het huwelijksbeleid van krachtige koningshuizen in deze periodes.⁷² Het huwelijk vormde bij uitstek het instrument om de voortzetting van een koningshuis als dat van een staat, in de tijd dat dynastie en staat bijna identiek waren, te kunnen garanderen. Ook boden dynastieke huwelijken de mogelijkheid tot culturele overdracht, bijvoorbeeld op het gebied van religie, al was dit van secundair belang.⁷³ Daarnaast fungeerde het huwelijk als een groot media evenement waarbij een boodschap werd afgegeven, variërend van een politieke claim, dynastieke zelfverzekerdheid of zelfs grootheidswaan.⁷⁴ Huwelijken waren bovendien vaak verbonden aan vredesverdragen wat de mogelijkheid gaf om aanspraak te maken op koninklijke bezittingen en als zodanig had het huwelijk als instrument het potentieel om belangrijke wijzigingen aan te brengen in de kaart

---

⁶⁹ Het Koninklijk Huis, ‘Tradities en Geschiedenis’, <https://www.koninklijkhuis.nl/onderwerpen/huwelijk/tradities-en-geschiedenis> (16 mei 2018).

⁷⁰ Heinz Duchhardt, ‘The Dynastic Marriage’ (versie 4 augustus 2011), <http://ieg-ego.eu/en/threads/european-networks/dynastic-networks/heinz-duchhardt-the-dynastic-marriage> (18 mei 2018), 1.

⁷¹ Duchhardt, ‘The Dynastic Marriage’, 1.

⁷² Duchhardt, ‘The Dynastic Marriage’, 2.

⁷³ Ibidem, 4.

⁷⁴ Ibidem, 5.

van Europa. Zodoende werd ieder huwelijk tussen monarchen geassocieerd met de wil om niet alleen de sociale rang van de familie te handhaven, maar ook om een maximaal politieke en geografische voordelen te brengen.⁷⁵ Duchhardt noemt naast geografie en sociale rang, overwegingen op het gebied van religie en cultuur als belangrijke factoren die het bereik aan mogelijke koninklijke huwelijkspartners konden beperken en dus meespeelden bij het beslissen tot een huwelijk in de vroegmoderne tijd en de negentiende eeuw.⁷⁶

Tot slot, creëerde het koninklijk huwelijk verwantschap relaties die volgens Schönflug een belangrijke rol speelden in het Europese buitenlandbeleid. Deze relaties fungeerde als instrument voor heersende monarchieën om aan informatie te komen, invloed uit te oefenen op andere hoven, cliëntelisme te promoten, controle uit te oefenen over bepaalde gebieden en tot slot om territorium te verkrijgen.⁷⁷ Uiteindelijk bracht de Eerste Wereldoorlog een einde aan het belang van dynastieke huwelijken als een sleutelement van de politieke en sociale arena.⁷⁸ 'Following the "privatization" and emotionalization of royal self-depiction in the course of the 19th century, there is continued media interest in and coverage of royal weddings.'⁷⁹ Uit dit citaat blijkt dat hoewel het karakter van deze huwelijksaangelegenheden is veranderd, de aandacht voor deze gebeurtenissen groot is gebleven.

Van Osta onderschrijft in het boek 'Het theater van de Staat: Oranje, Windsor en de moderne monarchie' dat het koninklijk huwelijk in de twintigste eeuw heeft bijgedragen aan de verandering van het karakter van het Britse koningshuis in de twintigste eeuw. Hierbij is met name de menselijke kant van het Britse hof sterk gecultiveerd. Naast huwelijken, noemt de auteur ook geboortes, jubilea en begrafenissen als gebeurtenissen die in toenemende mate tot nationale gebeurtenissen zijn verheven.⁸⁰ Volgens van Osta vallen de meeste van deze gebeurtenissen, 'die zo bepalend zijn geworden voor het gezicht van de hedendaagse Britse monarchie', onder de categorie 'invention of tradition'. De

---

⁷⁵ Duchhardt, 'The Dynastic Marriage', 2.

⁷⁶ Ibidem, 2-3.

⁷⁷ Daniel Schönflug, 'Dynastic Networks' (3 december 2010), <http://ieg-ego.eu/en/threads/european-networks/dynastic-networks/daniel-schoenflug-dynastic-networks> (18 mei 2018), 2.

⁷⁸ Duchhardt, 'The Dynastic Marriage', 6.

⁷⁹ Ibidem.

⁸⁰ Jaap van Osta, *Het theater van de staat: Oranje, Windsor en de moderne monarchie* (Amsterdam: Wereldbibliotheek 1998), 56.

bestudering van de ontwikkeling van tradities vindt zijn oorsprong bij Eric Hobsbawm. In het klassieke werk ‘The invention of tradition’ introduceert hij het begrip ‘invention of tradition’ waarbij de vraag centraal staat hoe natiestaten tradities gebruiken bij hun constructie. Volgens Hobsbawm zijn er twee soorten ‘uitgevonden tradities’ te onderscheiden. Enerzijds, de bewust uitgevonden tradities, geconstrueerd en formeel geïnstitutionaliseerd en anderzijds tradities die geleidelijk aan zijn ontstaan en minder makkelijk te traceren zijn.⁸¹ De ‘uitvinding’ van deze tradities heeft volgens van Osta ertoe geleid dat de Britse monarchie in toenemende mate een ‘menselijk’ gezicht kreeg. Hier zie je ook de ‘domestication’ van het Britse hof in terug. Van Osta vat het samen als ‘de strategie van het koninklijk sprookje’ wat resulteerde in populariteitsstijging van het Britse koningshuis.⁸² De strategie van het ‘koninklijk sprookje’ is bij uitstek vertolkt in het koninklijk huwelijk van het Britse koningshuis. Voor een instituut die haar politieke macht ziet afnemen, is de symbolische waarde groter geworden.

Casus Nederland huwelijk kroonprins Willem-Alexander en Máxima Zorreguieta

“Absoluut het grootste media-event van de laatste decennia.”⁸³

Woordvoerder Rijksvoorlichtingsdienst (RVD)

Op 2 februari 2002 traden kroonprins Willem-Alexander en de Argentijnse Máxima Zorreguieta in het huwelijk. Onder de genodigden bevonden zich tal van vertegenwoordigers van buitenlandse vorstenhuizen. In totaal waren er 75 koninklijke gasten uitgenodigd, onder wie voornamelijk kroonprinsen- en prinsessen van Europese vorstenhuizen. In appendix A volgt gedetailleerde informatie over de genodigden van het koninklijk huwelijk in een reeds afgegeven overzicht van de RVD. Opvallend is dat ook tal van vroegere vorsten en prinsen, die herinneren aan oude Europese dynastieën, op de lijst van genodigden prijken. Ook niet-adellijke prominente personen als VN secretaris-generaal Kofi Annan en de Zuid-Afrikaanse oud-president Nelson Mandela waren onder de genodigden.

---

⁸¹ Eric Hobsbawm and Terrence Ranger (eds), *The Invention of Tradition* (Cambridge: Cambridge University Press 2012 [originally published in 1983]) 1.

⁸² Jaap van Osta, *Het theater van de staat: Oranje, Windsor en de moderne monarchie* (Amsterdam: Wereldbibliotheek 1998), 56.

⁸³ Algemeen Nederlands Persbureau, ‘Koninklijk huwelijk: huwelijk grootste mediagebeurtenis voor Koninklijk Huis’ (versie 2 februari 2002),

<http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=452M-JC90-00Bo-705W&csi=263237&oc=00240&perma=true> (19 mei 2018).

Andere prominente personen die wel waren uitgenodigd, maar niet aanwezig waren, zijn de Argentijnse oud-president Eduardo Duhalde en zijn voorganger Fernando de La Rúa. De eerstgenoemde zou te druk zijn met het de chaos rondom de economische crisis in Argentinië en oud-president Fernando de la Rúa, die een 'bemiddelende rol heeft gespeeld in de totstandkoming van het huwelijk en een goede kennis is van de familie Zorreguieta', kwam ook niet in verband met de economische chaos waarin Argentinië destijds verkeerde.⁸⁴ De Volkskrant noemde de uitnodiging van Fernando de la Rúa, 'een opsteker voor de Argentijnse-Nederlandse verhoudingen'.⁸⁵ Ook in een nieuwsbericht van de NRC werd gemeld dat de uitnodiging van de la Rúa gunstig zou zijn voor de Nederlands-Argentijnse betrekkingen.⁸⁶ Echter, in de tussentijd was de la Rúa's regering gevallen als gevolg van de economische chaos waar het land in verkeerde en besloot hij af te zien van zijn bezoek aan Nederland.

De afwezigheid van de ouders van Máxima, in het bijzonder de vader van Máxima, illustreert het einde van een lange politieke nasleep van de bekendmaking van de verloving tussen de Nederlandse kroonprins en de Argentijnse Máxima. Waar de verschillende geloofsachtergronden nauwelijks een rol gespeeld lijken te hebben, kreeg het koninklijk huwelijk een zware politieke lading dankzij de controverse rondom Máxima's vader Jorge Zorreguieta. Wie kijkt naar het koninklijk huwelijk waant zich even in een koninklijk sprookje, maar wie luistert naar de woorden van burgemeester van Amsterdam Job Cohen tijdens de huwelijksvoltrekking in de Beurs van Berlage krijgt een ander beeld. Cohen richtte zich tot Máxima met de volgende woorden:

Voor de oppervlakkige beschouwer is dat iets begeerlijks, iets uit sprookjes, maar u heeft ervaren dat die positie u ook pijnlijke beperkingen oplegt, ook vandaag.⁸⁷

---

⁸⁴ De Telegraaf, 'Veel Argentijnen bij plechtigheid' (versie 22 januari 2002), <http://krant.telegraaf.nl/krant/huwelijk/teksten/huwelijk.20020122.veel.argentijnen.bij.plechtigheid.html> (18 mei 2018).

⁸⁵ De Volkskrant, 'President van Argentinië bij huwelijk Maxima' (versie 15 december 2001), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=48KV-2BXO-0150-VOH6&csi=263237&oc=00240&perma=true> (19 mei 2018).

⁸⁶ NRC Handelsblad, 'Staatshoofd bij 'het huwelijk'' (versie 17 december 2001), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=48KT-9NRO-0150-W134&csi=263237&oc=00240&perma=true> (19 mei 2018).

⁸⁷ Koninklijk Huis, 'Huwelijk Prins van Oranje en Máxima Zorreguieta' (3'37"-4'15"), <https://www.youtube.com/watch?v=tjbYHhgZGM4> (19 mei 2018).

Eenzijds vertolkt het huwelijk bij uitstek het koninklijk sprookje, anderzijds kan er op een dieper analytisch niveau een ander beeld ontstaan. De magie van het koninklijke sprookje verhuult een realiteit van politieke gevoeligheden rondom de vader van Máxima.

Jorge Zorreguieta was staatssecretaris van landbouw tijdens het Videla-regime in Argentinië. Het koninklijk huwelijk tussen kroonprins Willem-Alexander en Máxima Zorreguieta leidde ertoe dat Argentinië, met name in de periode van de militaire junta onder Videla, onder een vergrootglas kwam te liggen in de Nederlandse samenleving. De vraag over de rol van Jorge Zorreguieta tijdens de junteperiode in Argentinië waarvan hij deel uitmaakte zorgde voor de nodige kopzorgen in politiek Den Haag. Drie elementen waren van belang voor de Nederlandse regering rondom deze kwestie, te weten (1) het voornemen van de regering om een toestemmingswet in te dienen voor het huwelijk tussen kroonprins Willem-Alexander en Máxima (2) de verklaring van Máxima waarin zij afstand neemt van het Videla-bewind tijdens de militaire dictatuur in Argentinië en (3) de verklaring van Jorge Zorreguieta dat hij afziet van aanwezigheid bij het koninklijk huwelijk.⁸⁸ Hiermee straalt de Nederlandse regering een politieke claim uit.

Het ministerie van Algemene Zaken heeft destijds hoogleraar Michiel Baud, directeur van het Centrum voor Studie en Documentatie Latijns-Amerika, gevraagd om de historische achtergrond en context te schetsen van de politieke functies die Jorge Zorreguieta vervulde tijdens het Videla-bewind in Argentinië tussen 1976 – 1983. Interessant is dat in dit rapport naar voren komt dat toentertijd, ondanks de berichtgeving in de Nederlandse pers over mensenrechtenschendingen in Argentinië onder het militaire bestuur van Jorge Videla, er geen sprake was van een duidelijke reactie van de Nederlandse regering op de militaire staatsgreep van maart 1976.⁸⁹ In het Kamerdebat aangaande de voorgenomen toestemmingswet voor het huwelijk van kroonprins Willem-Alexander merkte Fractielid Middelkoop (ChristenUnie) scherp op dat ‘indertijd

---

⁸⁸ *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten Generaal* (hierna:HTK) 2000-2001, 65.

⁸⁹ Michiel Baud, *Militair geweld, burgerlijke verantwoordelijkheid: Argentijnse en Nederlandse perspectieven op het militaire bewind in Argentinië (1976-1983)* (Den Haag: Sdu Uitgevers 2001) 137.

Nederland een coulante houding aannam tegenover de Videla-dictatuur'.⁹⁰ Echter, deze houding van Nederland wordt onvoldoende gedekt in de politieke commotie voorafgaand aan het huwelijk.

De aandacht ging primair uit naar de rol van Máxima's vader. Hierin zie je terug dat bij het koninklijk huwelijk 'domestication' van het Koninklijk Huis een belangrijke rol speelt. Een huwelijk is een gelegenheid waarbij het Koninklijk Huis als familie wordt gepresenteerd, beschouwd en uitgelicht, wat wordt bevestigd door de controverse rondom Jorge Zorreguieta en diens rol in het Videla-bewind in de Nederlandse publieke opinie in de periode voorafgaand aan het koninklijk huwelijk. Een kleine greep uit de koppen van de Volkskrant en de NRC in 2001 spreken voor zich: 'De Zure Argentijnse appel van Maxima'⁹¹, 'Maxima neemt afstand van bewind-Videla; 'Ik heb spijt dat mijn vader zijn best heeft gedaan voor een verkeerd regime'⁹². Ook de banden van de Oranjes met 'foute regimes' kwamen naar voren in de publieke opinie, maar voerde echter niet de boventoon in de discussie rondom het koninklijk huwelijk.⁹³ De aandacht voor Máxima's vader staat in verband met de populariteit van Máxima als toekomstige vrouw van de kroonprins van Nederland. In het verlengde hiervan test de politieke lading van het koninklijk huwelijk indirect de veerkracht van de Nederlandse monarchie. Willem-Alexander en Máxima vormen belangrijke actoren voor het gezicht van het Koninklijk Huis in binnen- en buitenland. Zodoende maakt het nieuwe koninklijk paar onderdeel van de diplomatieke gereedschapskist omdat zij voor Nederland zichtbaar maken aan en in het buitenland.

Binnen de Nederlandse overheid werd de aandacht voor het huwelijk gedomineerd door de rol die Máxima's vader zou hebben gespeeld tijdens het Videla-regime. Hagendoorn kijkt op een dieper analytisch niveau naar deze kwestie en stelt dat het debat over Zorreguieta onvoldoende is benaderd vanuit

---

⁹⁰ Beeld en Geluid, 'Kamerdebat voorgenomen toestemmingswet huwelijk prins Willem-Alexander' (11'39'), <http://in.beeldengeluid.nl/collectie/details/expressie/116270/false/true> (19 mei 2018).

⁹¹ Dagblad van het Noorden, 'De zure Argentijnse appel van Maxima' (versie 2 februari 2002), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=4K1G-3K20-TX55-023G&csi=263237&oc=00240&perma=true> (20 mei 2018).

⁹² De Volkskrant, 'Maxima neemt afstand van bewind-Videla; 'Ik heb spijt dat mijn vader zijn best heeft gedaan voor een verkeerd regime' (versie 31 maart 2001), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=497X-KFPO-0150-V19B&csi=263237&oc=00240&perma=true> (20 mei 2018).

⁹³ Trouw, 'Oproep tot boycot huwelijk ; Oud-verzetsman hekelt banden Oranjes met foute regimes' (26 januari 2002), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=48KT-WoMo-0150-YoR2&csi=263237&oc=00240&perma=true> (20 mei 2018).

een internationale economische invalshoek.⁹⁴ Met name in de periode voorafgaand aan de militaire dictatuur onder Videla blijft de rol van de Europese Gemeenschap (EG) en daarmee Nederland buiten beschouwing. Hagendoorn haalt het argument aan dat de EG in deze periode puur uit eigenbelang de invoer van landbouwproducten uit Argentinië verminderde om daarmee Europese problemen op te lossen, met als gevolg dat ‘de inspanning van opeenvolgende Argentijnse regeringen te komen tot een evenwichtig economisch beleid, werd bemoeilijkt.’⁹⁵ De aandacht voor deze pijnlijke periode in de Argentijnse geschiedenis in de Nederlandse samenleving schijnt nieuw licht op de rol van Nederland toentertijd als onderdeel van het Europese economische buitenlandbeleid. Hieruit kan worden opgemaakt dat het plaatsvinden van dit koninklijk huwelijk nieuwe inzichten heeft opgeleverd in een politieke gebeurtenis, omdat deze huwelijksvoltrekking een discussie aanwakkerde over de onderlinge relatie van Nederlands economische buitenlandbeleid, als onderdeel van de EG, met derde landen als Argentinië.

Het is belangrijk om hierbij te realiseren dat de mate waarin het koninklijk huwelijk onderdeel is van de diplomatieke gereedschapskist van een constitutionele monarchie via deze redenatie niet berust op het evenement an sich, maar op de partnerkeuze van de Nederlands kroonprins. Zijn keuze voor de Argentijnse Máxima was enkel de aanleiding voor de aandacht naar het Videla-regime in de Nederlandse wetenschappelijke literatuur en publieke opinie. In het kader van de diplomatieke gereedschapskist, volgt dat het koninklijk huwelijk enerzijds indirect en onbedoeld de relatie tussen Nederland en Argentinië onder de aandacht bracht op een negatieve manier omdat de Nederlandse regering openlijk een pijnlijke kant van de Argentijnse geschiedenis naar de voorgrond haalt en daarmee een negatief beeld van Argentinië oproept. Anderzijds kan je deze situatie met een positieve blik benaderen zoals verwoord in een uitzending van Barend & van Dorp: ‘Is dat niet een steun in de rug voor de Dwaze Moeders dat de Nederlandse regering Jorge Zorreguieta in de hoek zet en Máxima afstand neemt van Videla’.⁹⁶

---

⁹⁴ L.F. Hagendoorn, Debat ‘Zorreguieta’ spiegel Nederlands buitenlands beleid’, *Internationale Spectator* 55 (2001) 10, 518-520, aldaar 518.

⁹⁵ Hagendoorn, ‘Debat ‘Zorreguieta’, 518.

⁹⁶ Beeld en Geluid, ‘Barend & van Dorp 30 maart 2001’ (3’43”-3’51”), <http://in.beeldengeluid.nl/collectie/details/expressie/1181423/false/true> (21 mei 2018).

Naast de politieke lading van het koninklijk huwelijk heeft dit evenement op twee manieren geleid tot culturele overdracht. Ten eerste op religieus gebied. Zoals bekend is Máxima katholiek gebleven en participeerde de katholieke Argentijnse priester Rafael Braun in de huwelijksdienst voor prins Willem-Alexander en Máxima. Andersom, heeft Máxima zich door deze huwelijksverbintenis willen verdiepen in de protestantse geloofsovertuiging van de Oranjes door een onderzoek naar de hervormde kerk te doen.⁹⁷ Zo zei Máxima in haar beste Nederlands:

Ik heb veel over de hervormde kerk gestudeerd en gezien' en 'ik zal doorgaan met mijn beetje niet studeren, maar soort van onderzoeking over de protestantse religie.⁹⁸

Op de tweede plaats stelde koning Willem-Alexander in een toespraak naar aanleiding van het inkomend staatsbezoek van de Argentijnse president Macri naar Nederland, dat via Máxima 'Nederland Argentinië beter heeft leren kennen en zijn cultuur nog meer leren waarderen.'⁹⁹ Op deze wijze brengt de huwelijksvoltrekking met zich mee dat Nederland meer in aanraking is gekomen met de Argentijnse cultuur en geschiedenis.

Uit bovenstaande analyse blijkt dat het koninklijk huwelijk niet bewust als instrument is ingezet voor andere doeleinden dan de huwelijksvoltrekking. Het koninklijk huwelijk bood wel de mogelijkheid tot culturele overdracht, al was dit van secundair belang. Het huwelijk fungeerde als groot media-evenement in de Nederlandse samenleving, de boodschap die hierbij werd afgegeven maakte indirect onderdeel uit van een politieke claim, omdat de kwestie Zorreguieta ertoe leidde dat de regering alleen een toestemmingswet wilde indienen als Máxima afstand zou doen van het Videla-regime en haar vader niet aanwezig zou zijn bij het huwelijk.

---

⁹⁷ Het Koninklijk Huis, 'Verloving Prins van Oranje en Máxima Zorreguieta: persconferentie 2001' (17'43"-19'14"), <https://www.youtube.com/watch?v=4e-si815TfE> (22 mei 2018).

⁹⁸ Het Koninklijk Huis, 'Verloving Prins van Oranje en Máxima Zorreguieta', (18'36"-19'02").

⁹⁹ Het Koninklijk Huis, 'Toespraak koning Willem-Alexander' (versie 27 maart 2017) <https://www.koninklijkhuis.nl/documenten/toespraken/2017/03/27/toespraak-van-koning-willem-alexander-bij-het-staatsbanket-ter-gelegenheid-van-het-inkomend-staatsbezoek-van-president-mauricio-macri-van-argentinie-amsterdam> (21 mei 2018).

	'Domestication'	'Invention of tradition': Koninklijk sprookje	Veerkracht	Personaliseren
Koninklijk huwelijk kroonprins Willem-Alexander en Máxima Zorreguieta	De aandacht ging primair uit naar de controverserend rondom Máxima's vader. De familie van Máxima werd uitgelicht.	Aanvankelijk toont dit evenement zich als een sprookje, maar op dieper-analytisch niveau ontstaat een ander beeld.	De politieke lading door de kwestie Zorreguieta test de veerkracht van de Nederlandse monarchie.	Het bruidspaar vormt het nieuwe gezicht van het Koninklijk Huis voor het buitenland.

Figuur 2: niveaus van analyse casus Nederland

Casus het Verenigd Koninkrijk huwelijk prins William en Kate Middleton

'Showbiz special event: The Royal Wedding.'¹⁰⁰

CNN

De huwelijksverbintenis tussen Prins William en Kate Middleton voltrok zich op 29 april 2011. Het koninklijk huwelijk werd gezien als het grootste evenement in het Verenigd Koninkrijk sinds het huwelijk van William's ouders Charles en Diana drie decennia eerder in 1981.¹⁰¹ De 'celebrity-status' van leden van het Britse hof wordt bij uitstek vertolkt in het koninklijke sprookjeshuwelijk van prins William en Kate Middleton. De pracht en praal van de rijtoer van het bruidspaar, de huwelijksplechtigheid in Westminster Abbey, de genodigden, de jurk en de kus op het balkon van Buckingham Palace samen vormen ceremoniële uitingen met een haast magische vertoning. Dit evenement straalt in zijn algemeenheid iets uit van een media-evenement waarbij een boodschap van dynastieke zelfverzekerdheid werd afgegeven. De manier waarop het huwelijkspaar werd gepresenteerd, beschouwd en uitgelicht in de publieke opinie maakt ook onderdeel uit van de 'domestication' van het Britse koningshuis omdat de koninklijke familie wordt uitgelicht bij dit evenement. Prins William en Kate vormen bovendien belangrijke actoren voor de vertegenwoordiging van de Britse monarchie in binnen- en buitenland. Zij maken de Britse monarchie zichtbaar waaruit blijkt dat de politiek gepersonaliseerd is.

Hoewel prins William de tweede in de lijn van erfopvolging is, bood dit evenement de mogelijkheid om de populariteit van het bruidspaar en daarmee de

¹⁰⁰ CNN, 'Showbiz special event: The Royal Wedding', *LexisNexis*, 22 april 2011.

¹⁰¹ NBC News, 'Royal wedding means millions of details, millions of dollars' (versie 17 november 2010) <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=51H6-7YF1-JBKP-X46W&csi=8399&oc=00240&perma=true> (3 juni 2018).

veerkracht van de Britse monarchie te testen. Uit een opinie pol van YouGov blijkt dat zeven op de tien Britse volwassenen, uit een pol van 2.666 ondervraagden, verwachtten dat het huwelijk van William en Kate een positief effect zou hebben op hoe mensen de monarchie zien en 73 procent dacht dat dit huwelijk een positief effect zou hebben op hoe mensen Groot-Brittannië zien.¹⁰² Op de vraag of de monarchie als instituut goed of slecht is voor Groot-Brittannië stemde vlak voor de bruiloft, in april 2011, 61 procent van de 1.742 ondervraagden voor 'goed' en een jaar later in mei 2012 stemde 67 procent voor 'goed'.¹⁰³ Deze data ondersteunt de perceptie dat sinds het koninklijk huwelijk van prins William en Kate de populariteit van de Britse monarchie is toegenomen. Hierbij moet wel rekening worden gehouden met het diamanten regeringsjubileum van koningin Elizabeth II in 2012 waarbij gedurende het hele jaar feestelijke gebeurtenissen plaatsvonden in het Verenigd Koninkrijk.

Naast het nationale feest wat het huwelijk met zich meebrengt, had een Canadese krant vermeld dat voormalig privésecretaris van Diana dit evenement identificeerde als de kans om de Britse dynastie te verjongen.¹⁰⁴ Een Australische krant had gemeld dat de koninklijke verloving tussen prins William en Kate de relatie van Australië met de Britse kroon kon versterken. Het koninklijk huwelijk zou nieuw leven blazen in het al langer bestaande politieke debat over de kwestie of Australië een republiek moet worden of de Britse vorst als staatshoofd moet houden.¹⁰⁵ In eerste instantie is dit evenement niet gebruikt voor verdere doeleinden dan de voltrekking van het huwelijk tussen William en Kate, maar uit bovenstaande voorbeelden blijkt dat het wel gevolgen heeft gehad voor de perceptie van het Britse koningshuis in binnen- en buitenland.

Onder de genodigden bevonden zich naast de 50 leden van de Britse koninklijke familie, 45 vertegenwoordigers van andere koningshuizen en 200

---

¹⁰² YouGov, 'The Royal Wedding' (versie 28 april 2011), https://d25d2506sfb94s.cloudfront.net/today_uk_import/110427_royal_wedding.pdf (19 juni 2018).

¹⁰³ YouGov, 'Diamond Jubilee monarchy in Britain' (versie 30 mei 2012), https://d25d2506sfb94s.cloudfront.net/cumulus_uploads/document/ir6eqjwsex/YG-Archives-Life-RoyalFamily-YouGovQs-300512.pdf (19 juni 2018).

¹⁰⁴ Globe and Mail, 'William and Kate begin planning for their royal wedding; Couple still to decide on date, venue and other details for their big event' (versie 17 november 2010), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=55XG-30Y1-F072-J3YH&csi=8399&oc=00240&perma=true> (3 juni 2018).

¹⁰⁵ The Gympie Times, 'Boost for monarchy' (versie 18 november 2010), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=51GT-93R1-JDN8-23SX&csi=280434&oc=00240&perma=true> (3 juni 2018).

politici en leden van het diplomatiek korps.¹⁰⁶ Waar voormalig premiers van de Britse arbeiderspartij Tony Blair en Gordon Brown waren uitgesloten om het huwelijk bij te wonen, hadden de voormalige conservatieve premiers Margaret Thatcher en Sir John Major evenals premier David Cameron wel een uitnodiging ontvangen.¹⁰⁷ Ook waren er veel buitenlandse hoogwaardigheidsbekleders uitgenodigd van alle landen waarmee de Britten normale betrekkingen hebben, waaronder ambassadeurs.¹⁰⁸ In de aanloop naar het huwelijk heeft de Britse regering een politieke claim geuit door de huwelijksuitnodiging van de Syrische ambassadeur Sami Khiyami in te trekken. Onderstaand citaat weergeeft de diplomatieke gevoeligheid die gepaard ging met de huwelijksuitnodigingen voor het koninklijk huwelijk en specifiek de uitnodiging van de Syrische ambassadeur.

Underlying the diplomatic minefield of an event taking place in the full glare of the world's media, Britain withdrew Syria's invitation, saying Syria's crackdown on calls for democracy made it inappropriate that its ambassador should attend.¹⁰⁹

Middels het intrekken van de uitnodiging van de Syrische ambassadeur lieten de Britten zien dat ze het regime van president Bashar al-Assad en diens gewelddadige reactie op demonstranten die strijden voor meer democratie in Syrië, afkeurden. Deze handeling toont ten eerste aan dat het huwelijk gebruikt werd om een politiek statement te maken tegen Assad's beleid in Syrië. In het verlengde hiervan toont het huwelijk zich als instrument om een politieke boodschap jegens gewelddadige regimes te verkondigen. Tenslotte toont de intrekking van de uitnodiging aan dat de politiek gepersonaliseerd is omdat de ambassadeur als diplomatiek vertegenwoordiger van Syrië wordt aangesproken op de wandaden van het bewind onder Assad.

---

¹⁰⁶ The Guardian, 'Royal wedding: the Prince William and Kate Middleton guest list as open data' (versie 26 april 2011), <https://www.theguardian.com/news/datablog/2011/apr/26/royal-wedding-guest-list-invite#data> (4 juni 2018).

¹⁰⁷ The Daily Telegraph, 'Syrian invite raises diplomatic hackles; the royal wedding' (versie 28 april 2011), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=52R8-CFN1-JCC9-V494&csi=8399&oc=00240&perma=true> (4 juni 2018).

¹⁰⁸ States News Service, 'Syrian ambassador attendance at the royal wedding unacceptable' (versie 28 april 2011), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=52RB-FGJ1-DYTH-GoY7&csi=8399&oc=00240&perma=true> (4 juni 2018).

¹⁰⁹ The Times & Transcript (New Brunswick), 'Royal wedding fervour builds; William, Kate moved by 'affection and kindness' shown to them in build-up to today's nuptials' (versie 29 april 2011), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=52RG-XGM1-Fo84-B23B&csi=8399&oc=00240&perma=true> (4 juni 2018).

Michael Dugher, voormalig Brits schaduwminister van defensie, pleitte in een interview met de Daily Telegraph dat er met buitengewone gevoeligheid moet worden omgegaan met de huwelijksuitnodigingen van het koninklijk huwelijk van William en Kate. Dugher stelde dat het Koninklijk Huis maar blijft vasthouden dat het koninklijk huwelijk van William en Kate een privéaangelegenheid is, terwijl het daadwerkelijk een groot nationaal feest betreft.¹¹⁰ Zo noemde Dugher het vreemd dat twee voormalige Britse premiers zijn uitgesloten van de bruiloft, maar er wel een noemenswaardig aantal dubieuze personen zijn uitgenodigd. Onderstaande uitspraak van politicus Denis MacShane illustreert eveneens de gevoeligheid van dit evenement:

Rolling out the red carpet for petty tyrants who back home chop off people's arms and hands, or, in the case of Syria, send tanks to crush peaceful protests, is bordering on the grotesque.¹¹¹

Het Britse ministerie van Buitenlandse Zaken had onderstaande uitspraak gedaan aangaande de genodigden:

An invitation does not mean endorsement or approval of the behaviour of any government, simply that we have normal diplomatic relations with that country.¹¹²

Andere dubieuze genodigden, geïdentificeerd door mensenrechtenactivist Peter Tatchell, zijn de koninklijke vertegenwoordigers van Saoedi-Arabië, Oman, Swaziland, Koeweit, Qatar, Brunei en Abu Dhabi. Tatchell stelde dat al deze koninklijke families schuldig zijn bevonden aan mensenrechtenschendingen.¹¹³ Mensenrechtenactivisten hadden één dag voor de huwelijksvoltrekking buiten de ambassade van Saoedi-Arabië in Londen geprotesteerd tegen de uitnodiging van de Saoedische prins Mohamed bin Nawwaf bin Abdulaziz in het licht van de

---

¹¹⁰ The Daily Telegraph, 'Syrian invite raises diplomatic hackles; the royal wedding' (versie 28 april 2011), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=52R8-CFN1-JCC9-V494&csi=8399&oc=00240&perma=true> (4 juni 2018).

¹¹¹ Ibidem.

¹¹² Africa News, 'Swaziland; Pressure Mounts to Bar Mswati From Royal Wedding' (versie 28 april 2011), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=52RB-FTM1-DYR8-33VH&csi=8399&oc=00240&perma=true> (5 juni 2018).

¹¹³ Daily Mail, 'Fury over wedding invitation to despot's envoy' (versie 28 april 2011), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=52R7-G8J1-JCBD-D1FC&csi=8399&oc=00240&perma=true> (5 juni 2018).

militaire interventie van Saoedi-Arabië. Ook was deze demonstratie gericht tegen de huwelijksuitnodiging van de absolute vorst Mswati III van Swaziland.¹¹⁴ Salman bin Hamad al-Khalifa, kroonprins van Bahrein, had al eerder besloten om niet af te reizen naar het Verenigd Koninkrijk voor het huwelijk van prins William en Kate vanwege de onrust in de Arabische golfstaat. Een BBC-nieuwsbericht had vermeld dat mensenrechtenorganisaties protesteerden tegen de komst van de kroonprins wegens het indertijd harde optreden tegen protesten van de oppositie.¹¹⁵ Ondertussen dreigde de diplomatieke kwestie rond de Syrische ambassadeur het huwelijk te overschaduwen en trok de Britse regering uiteindelijk de uitnodiging van de Syrische gezant terug. De controverse rondom de genodigden heeft niet direct als gevolg gehad dat er nieuwe inzichten waren ontstaan in recente politieke gebeurtenissen. Het heeft er wel toe geleid dat recente politieke gebeurtenissen, met name de wandaden van het Syrische regime onder leiding van Assad, onder een vergrootglas kwamen te liggen in zowel de Engelse als buitenlandse media.

Uit bovenstaande analyse blijkt dat het koninklijk huwelijk niet bewust als instrument is ingezet voor andere doeleinden dan de huwelijksvoltrekking. Er was ook geen sprake van culturele overdracht naar aanleiding van het koninklijk huwelijk. Het huwelijk fungeerde bovenal als groot media-evenement in de Britse en buitenlandse media wat een boodschap van dynastieke zekerheid uitstraalde, wat ten goede kwam voor de veerkracht van het Britse koningshuis. Daarnaast werd bij dit evenement een politieke claim afgegeven vanwege de controverse rondom de uitnodiging van de Syrische ambassadeur. Middels het intrekken van de uitnodiging van de Syrische gezant liet de Britse regering zien dat ze het regime van president Bashar al-Assad en diens gewelddadige reactie op demonstranten die strijden voor meer democratie in Syrië, afkeurde. Verder is in deze casus naar voren gekomen dat huwelijksuitnodigingen van dit evenement politieke gevoeligheden met zich meebrachten, zoals Dugher en Tatchell hebben aangetoond.

---

¹¹⁴ Africa News, 'Swaziland; Pressure Mounts to Bar Mswati From Royal Wedding' (versie 28 april 2011), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=52RB-FTM1-DYR8-33VH&csi=8399&oc=00240&perma=true> (5 juni 2018).

¹¹⁵ BBC, 'Royal Wedding: Bahrain's Crown Prince not to attend' (versie 24 april 2011), <https://www.bbc.com/news/uk-13181999> (5 juni 2018).

	'Domestication'	'Invention of tradition': Koninklijk sprookje	Veerkracht	Personaliseren	'Celebrity-status'
Koninklijk huwelijk prins William en Kate Middleton	De Britse koninklijke familie werd uitgelicht in de publieke opinie.	Bij uitstek vertolkt in het huwelijk van William en Kate. De ceremoniële plechtigheden van deze nationale viering weergeven een haast magische vertoning en stralen een boodschap van dynastieke zekerheid uit.	Dit evenement test de populariteit van het bruidspaar en daarmee de veerkracht van de Britse monarchie. Verwachting was positief waardoor dit evenement de veerkracht van de monarchie ondersteunde.	Het bruidspaar vormt het nieuwe gezicht van het Koninklijk Huis voor het buitenland.	Dit betreft het grootste publieke evenement sinds 1981 en werd omschreven als een 'showbiz' evenement in de media.

Figuur 3: niveaus van analyse casus het Verenigd Koninkrijk

Conclusie (vergelijking)

Historisch gezien maakt het koninklijk huwelijk onderdeel uit van de diplomatieke gereedschapskist van een constitutionele monarchie. Een huwelijk kon grote gevolgen hebben voor de verdeling van de kaart van Europa. Dat dit tegenwoordig anders ligt was al in de literatuurstudie naar voren gekomen. Toch is gebleken dat hoewel er grenzen zijn aan de potentiële werkzaamheid van koninklijke diplomatie gericht op het koninklijk huwelijk, dit evenement in beide casestudies heeft geleid tot het uitlichten van bilaterale betrekkingen. Het koninklijk huwelijk van kroonprins Willem-Alexander en Máxima Zorreguieta heeft de Nederlands-Argentijnse relaties onder druk gezet, hetzij enerzijds doordat een negatieve periode in de geschiedenis van Argentinië onder een vergrootglas kwam te liggen in de Nederlandse samenleving, Anderzijds werd in de enkele nieuwsberichten vermeld dat de huwelijksuitnodiging van Argentijnse politici ten goede zou komen voor de betrekkingen tussen beide landen. Bij de Britse casus zorgde met name huwelijksuitnodigingen voor diplomatieke problemen. Een analyse van beide casestudies toont aan dat het koninklijk huwelijk, anders dan de vroegmoderne tijd en de negentiende eeuw, niet bewust is ingezet voor diplomatieke doeleinden, maar ofwel de partnerkeuze of de keuze aangaande de genodigden diplomatieke gevoeligheden met zich meebrachten.

Waar het huwelijk tussen kroonprins Willem-Alexander en Máxima heeft geleid tot culturele overdracht op het gebied van religie, was dit in de analyse van de Britse casus niet naar voren gekomen. Voor beide cases geldt dat er sprake was

van een groot media-evenement waar voor de oppervlakkige toeschouwer zich een koninklijk sprookje afspeelde. Het huwelijk tussen prins William en Kate is van grotere betekenis geweest dan de Nederlandse casus doordat in de buitenlandse media een diepere betekenis is gezocht achter enkel de huwelijksvoltrekking. Op een dieper analytisch niveau is ook bewezen dat bij beide evenementen sprake is geweest van een politieke claim. Dit maakt dat het koninklijk huwelijk gezien kan worden als een katalysator wat uiteindelijk heeft geleid tot het afgeven van een politieke boodschap in zowel Nederland als het Verenigd Koninkrijk.

	‘Domestication’	‘Invention of tradition’: Koninklijk sprookje	Veerkracht	Personaliseren	‘Celebrity-status’
Koninklijk huwelijk kroonprins Willem-Alexander en Máxima Zorreguieta	De aandacht ging primair uit naar de controverse rondom Máxima’s vader. De familie van Máxima werd uitgelicht.	Aanvankelijk toont dit evenement zich als een sprookje, maar op dieper-analytisch niveau ontstaat een ander beeld.	De politieke lading door de kwestie Zorreguieta test de veerkracht van de Nederlandse monarchie.	Het bruidspaar vormt het nieuwe gezicht van het Koninklijk Huis voor het buitenland.	Niet van toepassing.
Koninklijk Huwelijk prins William en Kate Middleton	De Britse koninklijke familie werd uitgelicht in de publieke opinie.	Bij uitstek vertolkt in het huwelijk van William en Kate. De ceremoniële plechtigheden van deze nationale viering weergeven een haast magische vertoning en stralen een boodschap van dynastieke zekerheid uit.	Dit evenement test de populariteit van het bruidspaar en daarmee de veerkracht van de Britse monarchie. Verwachting was positief waardoor dit evenement de veerkracht van de monarchie ondersteunde.	Het bruidspaar vormt het nieuwe gezicht van het Koninklijk Huis voor het buitenland.	Dit betreft het grootste publieke evenement sinds 1981 en werd omschreven als een ‘showbiz’ evenement in de media.

Figuur 4: vergelijking niveaus van analyse Nederland en het Verenigd Koninkrijk

Hoofdstuk 4 de Kroning

Binnen dit hoofdstuk zal worden beoordeeld in hoeverre de kroning onderdeel is van de diplomatieke gereedschapskist van een constitutionele monarchie, op basis van een vergelijking tussen Nederland en het Verenigd Koninkrijk. In de analyse van de casestudies worden de begrippen ‘invention of tradition’, veerkracht en personaliseren opgenomen. Tot slot zal in een conclusie een vergelijking tussen beide koningshuizen worden gemaakt. Op deze manier toont dit onderzoek nieuw licht op de rol van de kroning in het beheer van relaties met andere landen.

Uit de literatuurstudie zijn enkele aandachtspunten voor het onderzoek naar de kroning voortgevloeid. Per casus zal worden gekeken wie er waren uitgenodigd en specifiek hoeveel vertegenwoordigers van andere koningshuizen er werden uitgenodigd. Voorts moet er worden beoordeeld of dit evenement voor meer dan alleen de kroning van de vorst is gebruikt. Een derde punt betreft de kwestie of dit evenement in zijn algemeenheid iets van een media-evenement uitstraalt uit waarbij een boodschap wordt afgegeven, variërend van een politieke claim, dynastieke zelfverzekerdheid of zelfs grootheidswaan. Tot slot moet worden vastgesteld of dit evenement nieuwe inzichten geeft in (recente) politieke gebeurtenissen.

Casus Nederland koning Willem-Alexander

‘Je staat nu eenmaal voor continuïteit van een systeem van 200 jaar’¹¹⁶

Kroonprins Willem-Alexander

Op 30 april 2013 vonden de abdicatie van koningin Beatrix en de inhuldiging van haar zoon kroonprins Willem-Alexander plaats in Amsterdam. Deze troonswisseling is een evenement waarbij een politieke boodschap van continuïteit werd afgegeven zoals de prins van Oranje aangaf in een interview voorafgaand aan de inhuldigingsplechtigheden. Deze lijn hield koning Willem-Alexander vast in zijn toespraak na de troonswisseling in de Nieuwe Kerk waarin hij zijn visie op het koningschap deelde als: ‘een directe verbinding met ons staatkundig verleden’ en ‘het tapijt van onze geschiedenis waaraan ook wij

---

¹¹⁶ Het Koninklijk Huis, ‘Interview Prins van Oranje en Prinses Máxima’ (16’25”-16’30”) (versie 17 april 2013), <https://www.youtube.com/watch?v=iN6ghbbBqyg> (7 juni 2018).

vandaag gemeenschappelijk verder weven'.¹¹⁷ Deze uitspraken van koning Willem-Alexander benadrukken de continuïteit van het Nederlandse koningshuis omdat hij als pas aangetreden staatshoofd kan voortbouwen op de tradities van zijn voorgangsters. De dynastieke lijn die wordt voortgezet door de inhuldiging van koning Willem-Alexander draagt daarmee bij aan de veerkracht van de hedendaagse Nederlandse monarchie.

Bij dit evenement geldt dat koning Willem-Alexander als nieuwe vorst een eigentijdse invulling geeft aan zijn koningschap steunend op nieuwe 'uitgevonden tradities'. Deze tradities kunnen een variatie aan vormen aannemen. Sinds de inhuldiging van koning Willem-Alexander zijn er enkele nieuwe tradities uitgevonden, waaronder het koningsontbijt en de koningsspelen. Deze evenementen worden sindsdien ieder jaar op de laatste vrijdag voorafgaand aan koningsdag georganiseerd.¹¹⁸ Dit is een voorbeeld van een bewust uitgevonden traditie die formeel is ingevoerd. Na het aantreden van koning Willem-Alexander is eveneens koningsdag 'nieuwe stijl' ontstaan.¹¹⁹ De viering van de verjaardag van de vorst is verplaatst naar 27 april, de dag van de koning zijn eigen verjaardag. Naast de aanpassing van naam en datum is ook de Oranje traditie van het al bestaande jaarlijkse koningsdagconcert aangepast door het te laten plaatsvinden in de provincie waar de koninklijke familie koningsdag viert. De viering van koningsdag is een traditie die zich geleidelijk aan heeft ontwikkeld. Deze (her)uitgevonden tradities kleuren het koningschap van koning Willem-Alexander en ondersteunen daarmee de perceptie dat de politiek gepersonaliseerd is. Tevens maakt deze troonswisseling onderdeel uit van 'het theater van de staat' waarbij koning Willem-Alexander het nieuwe gezicht van de natie in binnen- en buitenland vormt.

Aanvankelijk is de troonswisseling een primair staatsrechtelijke viering. In een interview met de prins van Oranje en prinses Máxima voorafgaand aan de troonswisseling stelde de kroonprins dat de inhuldiging een staatsrechtelijk

---

¹¹⁷ Het Koninklijk Huis, 'Beëdiging en inhuldiging van Koning Willem-Alexander in de Nieuwe Kerk (2013)' (13'13"-13'24"), <https://www.youtube.com/watch?v=GwvjM6kF8VM> (8 juni 2018).

¹¹⁸ Koningsspelen, 'De koningsspelen: een gezond en sportief feest', <https://www.koningsspelen.nl/Over-ons> (8 juni 2018).

¹¹⁹ De Volkskrant, 'Nieuwe stijl' (versie 24 maart 2015), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=5FKB-2071-JC8W-Y47W&csi=263237&oc=00240&perma=true> (10 juni 2018).

evenement is en daarmee als staatsaangelegenheid moet worden gezien.¹²⁰ Vanuit dit perspectief beschreef de kroonprins het evenement als ‘gewoon een inhuldiging wat geen familie evenement is’.¹²¹ Zodoende was niemand van Máxima’s familie aanwezig bij de troonswisseling en speelde de kwestie Zorreguieta geen rol bij dit evenement.¹²² Niettemin had de NRC vermeld dat er ophef was ontstaan over een Argentijnse afgevaardigde in Nederland, ditmaal vicepremier Amado Boudou, vanwege beschuldigingen van machtsmisbruik voor persoonlijk financieel gewin.¹²³ Naast vicepresident Boudou was Argentinië ook vertegenwoordigd door waarnemend president van de Senaat, senator Beatriz Rojkes de Alperovich.¹²⁴

Naast de Argentijnse afgevaardigden, waren ook 30 gasten van buitenlandse vorstenhuizen aanwezig bij de plechtigheden rond de troonswisseling in 2013. Onder deze genodigden waren vertegenwoordigers van Europese hoven en van veel vorstenhuizen buiten Europa, onder wie koninklijke vertegenwoordigers van Bahrein, Brunei, Qatar en Oman.¹²⁵ Dit is opvallend omdat er bij het koninklijk huwelijk van prins William en Kate Middleton twee jaar eerder commotie was ontstaan rondom uitnodigingen van deze koninklijke vertegenwoordigers uit het Midden-Oosten. Een andere ‘verrassing’ was de komst van prins Albert II van Monaco waardoor er toch een staatshoofd aanwezig was bij de inhuldiging, terwijl protocol uitwijst dat er geen regerend staatshoofd bij de inhuldiging aanwezig mag zijn. Ook waren er 21 leden van de ‘bijzondere missies’ uitgenodigd, waaronder Europese Unie vertegenwoordigers Herman van Rompuy, president van de Europese raad, Martin Schulz, president van het Europese parlement en Jorge Barroso, president van de Europese Commissie. Daarnaast ging er in de pers veel aandacht uit naar de komst van de Japanse kroonprinses Masako met diens man kroonprins Naruhito. Het was voor het eerst

---

¹²⁰ Het Koninklijk Huis , ‘Interview Prins van Oranje en Prinses Máxima’ (10’15”-10’22”) (versie 17 april 2013), <https://www.youtube.com/watch?v=iN6ghbbBqyg> (7 juni 2018).

¹²¹ Het Koninklijk Huis , ‘Interview Prins van Oranje en Prinses Máxima’, (09’26”-09’35”).

¹²² Het Koninklijk Huis , ‘Interview Prins van Oranje en Prinses Máxima’ (17’41”-18’28”).

¹²³ NRC Handelsblad, ‘Inhuldiging kort’ (versie 30 april 2013), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=589M-3XH1-JC8W-Y3KT&csi=300209&oc=00240&perma=true> (9 juni 2018).

¹²⁴ Het Koninklijk Huis , ‘Koninklijke Familie, Vorstelijke Missies en Bijzondere Missies bij troonswisseling’ (versie 28 april 2013), <https://www.koninklijkhuis.nl/onderwerpen/troonswisseling/nieuws/2013/04/28/koninklijke-familie-vorstelijke-missies-en-bijzondere-missies-bij-troonswisseling> (7 juni 2018).

¹²⁵ Ibidem.

in elf jaar dat de Japanse kroonprinses een officiële buitenlandse reis maakte. In de NRC Next en de Telegraaf werd vermeld dat kroonprins Naruhito een goede vriend is van de prins van Oranje.¹²⁶ De kwestie rondom de Japanse kroonprinses draagt bij aan de perceptie dan de politiek gepersonaliseerd is omdat haar vertoning een belangrijk onderdeel vormt van de zichtbaarheid van Japan in het buitenland.

Aanvankelijk is bewezen dat dit evenement een primair staatsrechtelijke gelegenheid betreft, toch is gebleken dat dit evenement de bilaterale banden van Nederland met andere landen onder de aandacht heeft gebracht, hetzij niet altijd op een positieve manier. Op de dag van de troonswisseling kwam de gecompliceerde relatie tussen Nederland en Suriname tot uiting. Een krantenartikel in het Parool vermeldde dat ‘de diplomatieke oorlog tussen Nederland en Suriname ook op de dag van de inhuldiging van Willem-Alexander doorging’. Zo had een lokale Surinaamse nieuwssite gemeld dat medewerkers van het Surinaamse Ministerie van Buitenlandse Zaken niet welkom waren bij de receptie ter gelegenheid de troonswisseling bij de Nederlandse ambassade in Suriname.¹²⁷ Hieruit blijkt dat de troonswisseling de moeizame relatie tussen Nederland en Suriname uitlicht, echter dit evenement geeft geen nieuwe inzichten in de moeizame diplomatieke relatie tussen Nederland en Suriname.

Een ander voorbeeld betreft de komst van de Canadese afgevaardigde David Johnson, gouverneur-generaal van Canada. In een afgegeven persmededeling had Stephen Harper, premier van Canada, gemeld dat Johnson van deze gelegenheid gebruik zou maken om de goede bilaterale relaties tussen Nederland en Canada verder te versterken.¹²⁸ Een ander persbericht meldde dat gedurende het bezoek een ontmoeting met Nederlandse innovatiespecialisten bij de officiële residentie van de Canadese ambassadeur in Wassenaar op de agenda stond om de bestaande betrekkingen tussen Canada en Nederland verder uit te

---

¹²⁶ De Telegraaf, ‘Kroonprinses Japan komt’ (versie 18 april 2013), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=5872-TH31-JC8W-Y2JW&csi=300209&oc=00240&perma=true> (8 juni 2018). ;

NRC Next, ‘Voor Willem maakt ze een uitzondering’ (versie 19 april 2013), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=5876-NoN1-DYRY-N1VP&csi=300209&oc=00240&perma=true> (8 juni 2018).

¹²⁷ Het Parool, ‘Boycot in Suriname’ (versie 30 april 2013), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=589M-9111-DYRY-No13&csi=300209&oc=00240&perma=true> (8 juni 2018).

¹²⁸ Targeted News Service, ‘PM Announces Governor General to Attend Investiture of Willem-Alexander as King of the Netherlands’ (versie 25 april 2013), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=588R-WFR1-JC11-129X&csi=280434&oc=00240&perma=true> (9 juni 2018).

bouwen. Ook werd een receptie bijgewoond ter ere van vrijwilligers die zich inzetten voor de herinnering van de Canadese inspanningen tijdens de Tweede Wereldoorlog in Nederland om zo de gedeelde geschiedenis levend te houden.¹²⁹ Deze inspanningen bewijzen dat dit evenement de bilaterale betrekkingen tussen Nederland en andere landen zowel op een positieve als negatieve manier kan beïnvloeden.

Uit bovenstaande analyse is naar voren gekomen dat de inhuldiging van Willem-Alexander niet bewust als instrument is ingezet voor andere doeleinden dan de troonswisseling. Deze inhuldiging is een evenement waarbij een politieke boodschap van continuïteit en vernieuwing werd afgegeven. Enerzijds vertegenwoordigd koning Willem-Alexander continuïteit van een systeem van 200 jaar. Anderzijds geeft de nieuwe vorst een eigentijdse invulling aan het koningschap door het ‘uitvinden’ van nieuwe tradities. Direct in het verlengde hiervan bewijst deze vernieuwing in het koningschap dat de politiek is gepersonaliseerd. Koning Willem-Alexander geeft met de doorgevoerde vernieuwingen een eigen kleur aan de Nederlandse constitutionele monarchie onder zijn leiding als staatshoofd. Uit een verdere analyse van deze primair staatsrechtelijke viering is ook gebleken dat dit evenement de bilaterale banden van Nederland met andere landen onder de aandacht heeft gebracht, hetzij niet altijd op een positieve manier zoals voor de Nederlands-Surinaamse betrekkingen. Andere landen tonen een positieve inzet van dit evenement, onder wie de Japanse kroonprinses en de Canadese afgevaardigde.

	‘Invention of tradition’	Veerkracht	Personaliseren
Troonwisseling koning Willem-Alexander	(Her)uitgevonden tradities, onder wie de koningsspelen en koningsdag, geven een eigentijdse invulling aan het koningschap van koning Willem-Alexander.	Deze staatsrechtelijke viering straalt een politieke boodschap van continuïteit evenals vernieuwing uit ter ondersteuning van de veerkracht van de Nederlandse monarchie.	De eigentijdse invulling van zijn koningschap wordt gekleurd door (her)uitgevonden tradities en ondersteunen de perceptie dat de politiek gepersonaliseerd is.

Figuur 5: niveaus van analyse casus Nederland

¹²⁹ Marketwired, ‘Governor General to Represent Canada at the Investiture Ceremony of His Majesty King Willem-Alexander’ (versie 26 april 2013), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=588T-0N81-JC8F-M368&csi=280434&oc=00240&perma=true> (9 juni 2018).

Casus het Verenigd Koninkrijk koningin Elizabeth II

‘Certainly, it would be unfitting that the whole ceremony, not only in its secular but also in its religious and spiritual aspects, should be presented as if it were a theatrical performance.’¹³⁰

Winston Churchill

Toen Elizabeth II op 2 juni 1953 de troon besteeg werden de plechtigheden rondom de kroning voor het eerst in de geschiedenis op televisie uitgezonden. In het Verenigd Koninkrijk keken 27 van de 36 miljoen inwoners naar de ceremonie op televisie en 11 miljoen luisterden op de radio, naast de miljoenen kijkers vanuit de rest van de wereld.¹³¹ In de pers werd gemeld dat voor het eerst in de geschiedenis de ‘gewone man’ een connectie voelde met de koninklijke familie toen hij vanuit zijn eigen woonkamer de pracht en praal van de kroningsplechtigheden bekeek.¹³² Bovenstaande uitspraak van Churchill is illustrerend voor het feit dat niet iedereen achter de keuze stond om gebruik te maken van de mogelijkheden die deze technische vooruitgang met zich meebracht. Het gebruik van de televisie voor het uitzenden van de kroningsplechtigheden was een stap naar de ‘domestication’ van het Britse koningshuis waarbij de media een centrale rol speelt. Niettemin, ging de kroningsdienst gepaard met traditionele ceremoniële handelingen waarvan sommige al bijna duizend jaar oud waren. Zo is de traditie van de kroningsdienst van koningin Elizabeth II, bestaande uit zes delen: de erkenning, de eed, de zalving, de investituur, de troonbestijging en het eerbetoon, terug te voeren tot 973.¹³³ Deze plechtigheden belichamen de continuïteit voor het Britse koningshuis. Het onderstreept dat ‘uitgevonden tradities’ ingezet kunnen worden om een breed scala aan interesses te promoten, waaronder het versterken van nationale gevoelens van verbondenheid tijdens de kroning.

---

¹³⁰ House of Commons Hansard archives, ‘Coronation ceremony (television)’ (versie 28 oktober 1952), <https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1952/oct/28/coronation-ceremony-television-1> (11 juni 2018).

¹³¹ The Royal Family, ‘50 facts about The Queen’s Coronation’, <https://www.royal.uk/50-facts-about-queens-coronation-0> (6 juni 2018).

¹³² Evening Times (Glasgow), ‘The day we all found new hope; fifty years after the evenement, we look back at how Scotland celebrated the queen’s coronation’ (versie 2 juni 2003), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=48RT-Y8Do-00KP-P4C1&csi=8399&oc=00240&perma=true> (11 juni 2018).

¹³³ The Royal Family, ‘50 facts about The Queen’s Coronation’, <https://www.royal.uk/50-facts-about-queens-coronation-0> (6 juni 2018).

In totaal bezochten 8.252 gasten de plechtigheden van de kroningsceremonie in Westminster Abbey op 2 juni 1953, waar 129 landen en gebieden werden vertegenwoordigd.¹³⁴ Onder de genodigden waren ook 30 vertegenwoordigers van buitenlandse koninklijke families.¹³⁵ De Japanse kroonprins Akihito behoorde tot deze groep en vertegenwoordigde zijn vader bij de kroning in 1953. Voor zijn aankomst hadden al demonstraties tegen zijn bezoek plaatsgevonden door Britse ex-militairen die geleden hadden onder de Japanners in de Tweede Wereldoorlog.¹³⁶ Niettemin het lage sentiment ten aanzien van Japan door de oorlog, had een Japans persbureau het volgende vermeld:

The Japanese Embassy in Britain described the visit by the crown prince, at a time when sentiment toward Japan was at a low because of the war, as “opening a door for fostering friendly relations with Britain,” Kikkawa said.¹³⁷

Zodoende maakte het Japanse hof net als bij de kroning van George VI in 1937 gebruik van dit evenement om aan het Verenigd Koninkrijk te signaleren dat het bereid was om toenadering te zoeken. Bovendien leken de Britten, althans premier Winston Churchill, deze gelegenheid zelf te benutten door de Japanse kroonprins te complimenteren in het bijzijn van kritische vertegenwoordigers van Britse kranten. Shigekuni Kikkawa, indertijd ceremoniemeester van het Japanse hof die tevens de kroonprins vergezelde tijdens zijn reis, rapporteerde aan het thuisfront in Tokio dat Churchill zich openstelde voor de kroonprins 'alsof hij een echte kleinzoon was': "His highness has done greatly. I feel like saying 'banzai, banzai (bravo)'".¹³⁸ Het bezoek van de Japanse kroonprins heeft de gevoeligheden van de Engels-Japanse betrekkingen uitgelicht, maar niet tot nieuwe inzichten in (recente) politieke gebeurtenissen geleid.

---

¹³⁴ The Royal Family, '50 facts about The Queen's Coronation', <https://www.royal.uk/50-facts-about-queens-coronation-o> (6 juni 2018).

¹³⁵ The London Gazette, 'Ceremonial of the coronation of Her Majesty Queen Elizabeth II' (versie 17 november 1953), *LexisNexis* (10 juni 2018).

¹³⁶ British Pathé, 'Prince Akihito Arrives (1953)' (versie 30 april 1953), <https://www.britishpathe.com/video/prince-akihito-arrives> (8 juni 2018).

¹³⁷ Japan Economic Newswire, 'Book depicts Japan emperor's 1st trip abroad as prince in 1953' (versie 15 mei 2012), *LexisNexis* (10 juni 2018). ;

The Japanese Times, 'Book depicts Emperor's 1953 trip' (versie 16 mei 2012), <https://www.japantimes.co.jp/news/2012/05/16/national/book-depicts-emperors-1953-trip/#.Wx9pJoozZPZ> (10 juni 2018).

¹³⁸ Ibidem.

Naast de controversie rondom de komst van de Japanse afgevaardigde, zorgde Giorgio Borg Olivier, premier van Malta, ook voor politieke opschudding. Aanvankelijk besloot de premier af te zien van zijn bezoek aan het Verenigd Koninkrijk voor de kroning.¹³⁹ Er waren geen regelingen getroffen door de Britse regering voor de premier van Malta om bij de kroning samen met de premiers van de andere lidstaten van het Gemenebest vertegenwoordigd te worden waardoor de premier niet als gelijke werd behandeld. Alsmede de beslissing van de 'Colonial Office' om de tijdens de kroningsceremonies op Malta de blauwe vlag van de Britse Koninklijke Marine naast de rood-witte Maltese vlag te plaatsen.¹⁴⁰ Tijdens een debat van het Britse parlement op 20 mei 1953 kwam deze kwestie ter sprake toen Conservatieve-politicus Martin Lindsay de Britse premier vroeg welke stappen hij zou gaan ondernemen om de problemen op te lossen die Malta verhinderden om deel te nemen aan de kroning. Winston Churchill benadrukte in zijn antwoord dat hij het zeer zou betreuren als Malta niet bij de kroning vertegenwoordigd zou zijn, vooral met het oog op 'het onvergankelijke prestaties van het eiland in de oorlog' dat de overleden koning erkende door de toekenning van de 'George Cross' aan Malta. Daarom had Churchill een brief verstuurd naar de premier van Malta waarin stond vermeld hoezeer de Britse regering van Hare Majesteit hoopte dat de heer Borg Olivier en diens vrouw aanwezig zouden zijn.¹⁴¹ Waarop de Britse Labour-politicus Herbert Morrison verklaarde:

This is an occasion when it is desirable that nobody should manifest any undue stickiness on the matter, and I am glad that the Government have rather modified the line they had taken.¹⁴²

Deze kijk op de onderlinge relatie tussen de kroning en de Maltese kwestie is voor een deel ingegeven door het politieke belang van het evenement in de naoorlogse periode. Twee dagen later kondigde Henry Hopkinson, de Britse minister van

---

¹³⁹ The Mercury, 'Malta P.M. to miss coronation' (versie 13 mei 1953), <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/27170274?searchTerm=island%20of%20malta%20coronation%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20&searchLimits> (11 juni 2018).

¹⁴⁰ The West Australian, 'Malta Boycott' (versie 13 mei 1953), <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/55803216?searchTerm=island%20of%20malta%20coronation%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20&searchLimits> (11 juni 2018).

¹⁴¹ House of Commons Hansard archives, 'Coronation (Malta representation)' (versie 20 mei 1953), https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1953/may/20/coronation-malta-representation#S5CV0515PO_19530520_HOC_219 (11 juni 2018).

¹⁴² Ibidem.

Koloniale Zaken, aan dat de premier van Malta inmiddels had aangegeven de uitnodiging te kunnen accepteren en dat hij zeer binnenkort naar Londen zou afreizen voor de kroning.¹⁴³ Deze kwestie illustreert dat de kroning de bilaterale relaties met Malta onder druk heeft gezet. Na haar kroning gaf koningin Elizabeth II in de avond een uitgezonden toespraak waarin ze de gebeurtenissen van de dag reflecteerde. Onder meer wees de koningin in deze toespraak een diepere betekenis van haar kroning:

Therefore I am sure that this, my Coronation, is not the symbol of a power and a splendour that are gone but a declaration of our hopes for the future, and for the years I may, by God's Grace and Mercy, be given to reign and serve you as your Queen.¹⁴⁴

Dit toont aan dat de kroning van Elizabeth II voor meer dan alleen een koninklijke gelegenheid was ingezet, waarbij de koningin wees op een baken van hoop in de naoorlogse periode. Ook een Engelse krant kwam tijdens het diamanten jubileum van Elizabeth II tot deze conclusie en meldde dat de kroning van Elizabeth in 1953 een keerpunt in de geschiedenis markeerde waarin mensen vooruitkeken naar de toekomst in plaats van stil te staan bij het verleden.¹⁴⁵ Dezelfde krant had vermeld dat het jaar 1953 destijds fungeerde als 'scheidingslijn' tussen de soberheid en lage sentiment van de oorlogsjaren en de moderne tijd die zich al aan het ontwikkelen was. De komst van de televisie vormde de grootste sociale verandering die deze periode met zich meebracht.¹⁴⁶ Vanuit dit oogpunt straalt de kroning in zijn algemeenheid iets van een media-evenement uit waarbij een boodschap wordt afgegeven van dynastieke zelfverzekerdheid in de naoorlogse periode. Door deze uitstraling draagt dit evenement bij aan het versterken van de veerkracht van het Britse koningshuis in de periode na de Tweede Wereldoorlog.

---

¹⁴³ House of Commons Hansard archives, 'Coronation (Malta representation)' (versie 22 mei 1953), <https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1953/may/22/coronation-malta-representation> (11 juni 2018).

¹⁴⁴ The Royal Family, 'A speech by The Queen on her Coronation Day, 1953' (versie 2 juni 1953), <https://www.royal.uk/coronation-day-speech-2-june-1953> (11 juni 2018).

¹⁴⁵ Evening Gazette, 'A new beginning; Coronation as a turning point' (versie 1 februari 2013), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=5819-5521-DY9P-N2GX&csi=8399&oc=00240&perma=true> (11 juni 2018).

¹⁴⁶ Evening Gazette, 'Crowning glory; Special edition marks glorious year' (versie 3 mei 2013), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=58B7-NGC1-DY9P-N3SS&csi=8399&oc=00240&perma=true> (11 juni 2018).

De kroning van koningin Elizabeth II vormde bij uitstek een evenement wat een boodschap van dynastieke zelfverzekerdheid uitstraalde. Bovenstaande analyse heeft uitgewezen dat verschillende elementen hierbij een rol hebben gespeeld, variërend van de komst van de televisie tot de eeuwenoude tradities van de kroningsplechtigheden. Een combinatie van deze elementen van vernieuwing en continuïteit, de aanwezigheid van vertegenwoordigers van 129 nationaliteiten en de tijdsgeest waarin dit evenement plaatsvond, tonen aan dat de kroning van Elizabeth II in 1953 voor meer dan alleen de kroning werd ingezet. De perceptie dat dit evenement fungeerde als een baken van hoop staat hierbij centraal. Daarnaast is naar voren gekomen dat door het plaatsvinden van deze kroning de betrekkingen tussen Japan en het Verenigd Koninkrijk evenals Malta en het Verenigd Koninkrijk zijn uitgelicht, zowel positief als negatief. Deze kwesties hebben niet geleid tot nieuwe inzichten in (recente) politieke gebeurtenissen.

	‘Invention of tradition’	Veerkracht	Personaliseren
Kroning koningin Elizabeth II	De eeuwenoude kroningsplechtigheden, terug te voeren tot 973, stralen continuïteit van de Britse monarchie uit en ondersteunden de boodschap van dynastieke zelfverzekerdheid.	Dit evenement fungeerde ter ondersteuning van de veerkracht van de Britse monarchie omdat het werd gezien als een baken van hoop waarbij vooruit moest worden gekeken naar de toekomst, weg van het naoorlogse sentiment.	De komst van de televisie versterkte het effect van ‘het theater van de staat’ waarbij de vorst als nieuw gezicht van de monarchie werd gepresenteerd en wereldwijd te zien was in de huiskamers van miljoenen mensen.

Figuur 6: niveaus van analyse casus het Verenigd Koninkrijk

Conclusie (vergelijking)

In het bovenstaande is een structurele analyse gegeven van twee evenementen voor het toetsen van het tweede thema in deze studie, de kroning. Beide landen hebben vertegenwoordigers van andere koningshuizen en koninkrijksrelaties uitgenodigd om de kroningsplechtigheden bij te wonen. Bij de Britse kroning in 1953 waren 129 landen en gebieden vertegenwoordigd tegenover 18 landen bij de inhuldiging van de Nederlandse koning Willem-Alexander in 2013. Wat betreft de Nederlandse casus toont de analyse aan dat dit evenement primair als een

staatsrechtelijke viering gezien moet worden. Voor de aard van de Engelse casus speelt de tijdsgeest een belangrijke rol. In de naoorlogse periode fungeerde dit evenement als een baken van hoop voor de nabije toekomst in de Britse samenleving. Hieruit volgt dat dit evenement alleen bij de Britse casus is ingezet voor meer dan alleen het plaatsvinden van de kroning.

Toch is uit de analyse van beide evenementen ook gebleken dat genodigden van de gelegenheid gebruik hebben gemaakt om de relatie met het gastland te versterken door toenadering te zoeken. In Nederland kwam dit tot uiting bij de Canadese afgevaardigde en bij de Britse casus bij de komst van de Japanse kroonprins. Tevens is aangetoond dat beide evenementen indirect voor opschudding hebben gezorgd. Bij de Nederlandse casus geldt dit voor de Nederlands-Surinaamse betrekkingen die in een negatief daglicht werden gesteld op de dag van de troonswisseling. In het Verenigd Koninkrijk zorgde aanvankelijk de afwijzing van de uitnodiging voor de kroning door de Maltese premier voor politieke opschudding in het Britse parlement. Echter, aan de hand van bovenstaande kwesties is aangetoond dat de kroning geen nieuwe inzichten geeft in (recente) politieke gebeurtenissen. Tot slot, verschilt de politieke boodschap die beide evenementen uitstralen. Waar de inhuldiging van koning Willem-Alexander een boodschap van continuïteit met een vleugje vernieuwing uitstraalde, toonde de kroning van Elizabeth II een boodschap van dynastieke zelfverzekerdheid aan de rest van de wereld uit. Samenvattend heeft dit hoofdstuk aangetoond dat de kroning als instrument gebruikt wordt om de betrekkingen tussen landen te beïnvloeden.

	'Invention of tradition'	Veerkracht	Personaliseren
Troonwisseling koning Willem-Alexander	(Her)uitgevonden tradities, onder wie de koningsspelen en koningsdag, geven een eigentijdse invulling aan het koningschap van koning Willem-Alexander.	Deze staatsrechtelijke viering straalt een politieke boodschap van continuïteit evenals vernieuwing uit ter ondersteuning van de veerkracht van de Nederlandse monarchie.	De eigentijdse invulling van zijn koningschap wordt gekleurd door (her)uitgevonden tradities en ondersteunen de perceptie dat de politiek gepersonaliseerd is.
Kroning koningin Elizabeth II	De eeuwenoude kroningsplechtigheden,	Dit evenement fungeerde ter	De komst van de televisie versterkte het

---

terug te voeren tot 973, stralen continuïteit van de Britse monarchie uit en ondersteunden de boodschap van dynastieke zelfverzekerdheid.	ondersteuning van de veerkracht van de Britse monarchie omdat het werd gezien als een baken van hoop waarbij vooruit moest worden gekeken naar de toekomst, weg van het naoorlogse sentiment.	effect van 'het theater van de staat' waarbij de vorst als nieuw gezicht van de monarchie werd gepresenteerd en wereldwijd te zien was in de huiskamers van miljoenen mensen.
---	---	---

Figuur 7: vergelijking niveaus van analyse Nederland en het Verenigd Koninkrijk

Hoofdstuk 5 Koninklijke begrafenis

Binnen dit hoofdstuk zal worden beoordeeld in hoeverre de koninklijke begrafenis onderdeel is van de diplomatieke gereedschapskist van een constitutionele monarchie, op basis van een vergelijking tussen Nederland en het Verenigd Koninkrijk. In de analyse van de koninklijke begrafenis worden de begrippen ‘domestication’, veerkracht en personaliseren opgenomen. Voor de Britse casus zal ook het begrip ‘celebrity-status’ worden toegevoegd. Tot slot zal in een conclusie een vergelijking tussen beide koningshuizen worden gemaakt. Op deze manier toont dit onderzoek nieuw licht op de rol van de koninklijke begrafenis in het beheer van relaties met andere landen.

Uit de literatuurstudie zijn enkele aandachtspunten voor het onderzoek naar de koninklijke begrafenis voortgevloeid. Per casus zal worden gekeken wie er waren uitgenodigd en specifiek hoeveel vertegenwoordigers van andere koningshuizen er werden uitgenodigd. Voorts moet worden beoordeeld of dit evenement deel uitmaakt van het publieke arsenaal, of dat het gelimiteerd is tot een privéaangelegenheid. Indien er sprake is van een publiek evenement moet er worden beoordeeld of de koninklijke begrafenis voor andere doeleinden van alleen het plaatsvinden van de begrafenis is gebruikt. Een derde punt betreft de kwestie of dit evenement in zijn algemeenheid iets van een media-evenement uitstraalt uit waarbij een boodschap wordt afgegeven, variërend van een politieke claim, dynastieke zelfverzekerdheid of zelfs grootheidswaan. Tot slot moet worden vastgesteld of dit evenement nieuwe inzichten geeft in (recente) politieke gebeurtenissen.

Casus Nederland prins Claus

‘When he married Beatrix in 1966 he was unpopular, by his death he was the most popular German in the Netherlands.’¹⁴⁷

Rolf Seelmann-Eggebert

Op 6 oktober 2002 overleed prins Claus, de uit Duitsland afkomstige echtgenoot van destijds regerend staatshoofd koningin Beatrix. De bijzetting van prins Claus

---

¹⁴⁷ Deutsche Presse-Agentur, ‘Netherlands mourns Prince Claus as his remains return to the Hague’, *LexisNexis*, 7 oktober 2002.

vond plaats op 15 oktober 2002 en was de eerste koninklijke begrafenis in Nederland sinds de dood van prinses Wilhelmina in 1962. Na het overlijden van prins Claus kondigde premier Balkenende een speciale vlaginstructie af voor alle rijksgebouwen en vaardigde hij een instructie voor klokkenluiden uit. Ook had het Koninklijk Huis een periode van hofvrouw aangenomen van het moment van overlijden tot het moment van bijzetting van prins Claus.¹⁴⁸

Normaliter worden alleen buitenlandse staatshoofden uitgenodigd bij het overlijden van een regerend vorst, maar de NRC had vermeld dat bij de koninklijke uitvaart van prins Claus wel bevriende hoven werden verwacht.¹⁴⁹ In appendix B volgt gedetailleerde informatie over vertegenwoordigers van buitenlandse koninklijke hoven die waren uitgenodigd voor de koninklijke begrafenis van prins Claus in een reeds afgegeven overzicht door de RVD. In totaal waren er zeventien buitenlandse vorstenhuizen, onder wie ook vroegere vorsten en prinsen, vertegenwoordigd bij de koninklijke uitvaart van prins Claus. Een opvallende gast op deze lijst is de Duitse staatshoofd Johannes Rau omdat het protocol uitwijst dat er doorgaans alleen buitenlandse staatshoofden uitgenodigd worden bij het overlijden van een regerend vorst. Het Nederlands Dagblad onderschreef dat de komst van de Duitse bondspresident gezien kan worden als ‘ultiem eerbewijs van Claus’ vaderland aan de man die de afgelopen 36 jaar zo veel heeft betekend voor de Nederlands-Duitse betrekkingen.’ President Rau noemde Claus eerder een ‘bruggenbouwer’ tussen beide landen.¹⁵⁰ Naar aanleiding van het overlijden van prins Claus had ook een Duits persbureau gemeld dat de prins veel had betekend voor de Duits-Nederlandse betrekkingen. Zo berichtte dit bureau dat de Duits-Nederlandse gemeenschap prins Claus zag als een ‘symbol of a deepened friendship between our two nations’.¹⁵¹ Hieruit blijkt dat de aanwezigheid van bondspresident Rau bij de koninklijke begrafenis van prins Claus de Nederlands-Duitse betrekkingen heeft uitgelicht. Tevens is aangetoond dat de betrekkingen

---

¹⁴⁸ NRC Handelsblad, ‘Prins Claus (76) na ziekbed overleden’ (versie 7 oktober 2002), <https://www.nrc.nl/nieuws/2002/10/07/prins-claus-76-na-ziekbed-overleden-7608897-a1378927> (13 juni 2018).

¹⁴⁹ NRC Handelsblad, ‘Wie moet de vlag halfstok hangen?’ (versie 7 oktober 2002), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=48KT-9P00-0150-W42C&csi=263237&oc=00240&perma=true> (13 juni 2018).

¹⁵⁰ Nederlands Dagblad, ‘Bondspresident Rau naar uitvaart prins Claus’ (versie 12 oktober 2002), <https://www.nd.nl/nieuws/nederland/bondspresident-rau-naar-uitvaart-prins-claus.167436.lynkx> (14 juni 2018).

¹⁵¹ Deutsche Presse-Agentur, ‘Netherlands mourns Prince Claus as his remains return to the Hague’, *LexisNexis*, 7 oktober 2002.

tussen Nederland en Duitsland waren gepersonaliseerd omdat Claus als persoon symbool stond voor de versterkte band tussen beide landen.

Ook bleek uit een verklaring van de RVD dat de ouders van prinses Máxima niet waren uitgenodigd voor de koninklijke uitvaart van prins Claus. De RVD had de bijzetting van prins Claus aangeduid als privéaangelegenheid en zou zodoende geen nadere mededelingen doen over de ouders van prinses Máxima.¹⁵² Toch was de bijzetting van prins Claus door het Koninklijk Huis aangewezen als staatsbegrafenis.¹⁵³ Naast de koninklijke vertegenwoordigers was er plaats voor 1.950 genodigden bij de koninklijke uitvaart in de Nieuwe Kerk.¹⁵⁴ Zowel televisie als radio deden verslag van de plechtigheden rondom de koninklijke begrafenis. Ongeveer 500 journalisten en fotografen van binnen- en buitenlandse media hadden zich aangemeld.¹⁵⁵ Deze factoren bevestigen dat dit evenement deel uitmaakt van het publieke arsenaal en niet beperkt is tot een privéaangelegenheid.

In binnen- en buitenland werden er steun- en respect betuigingen voor prins Claus getoond. Een Japans persbureau had in een nieuwsbericht over de komst van prins Akishino en prinses Kiko naar de koninklijke begrafenis van prins Claus gemeld dat de koninklijke families van Nederland en Japan nauwe banden met elkaar hebben.¹⁵⁶ Het Algemeen Nederlandse persbureau (ANP) onderschreef naar aanleiding van het overlijden van prins Claus dat ook de Zweedse koning Carl Gustav en koningin Silvia evenals de Spaanse koning Juan Carlos en koningin Sofia warme banden hebben met het Nederlandse hof en aanwezig zouden zijn bij de koninklijke begrafenis.¹⁵⁷ De aandacht in de buitenlandse media van omliggende landen concentreerde zich op het moeizame proces wat prins Claus

---

¹⁵² NRC Handelsblad, 'Zorreguieta's niet bij uitvaart van prins Claus' (versie 8 oktober 2002), <https://www.nrc.nl/nieuws/2002/10/08/zorreguietas-niet-bij-uitvaart-van-prins-claus-7608906-a283429> (13 juni 2018).

¹⁵³ Het Koninklijk Huis, 'Overlijden', <https://www.koninklijkhuis.nl/onderwerpen/overlijden> (16 mei 2018).

¹⁵⁴ NRC Handelsblad, 'Veel vorsten op gastenlijst uitvaart' (versie 14 oktober 2002), <https://www.nrc.nl/nieuws/2002/10/14/veel-vorsten-op-gastenlijst-uitvaart-7609847-a716879> (13 juni 2018).

¹⁵⁵ Trouw, 'Enorme operatie voor NOS ; Vergelijkbaar met huwelijk Willem-Alexander en Maxima' (versie 8 oktober 2002), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=48Mo-DFPo-0150-Y3V2&csi=263237&oc=00240&perma=true> (13 juni 2018).

¹⁵⁶ Japan Economic Newswire, 'Prince Akishino to attend Prince Clause's funeral', *LexisNexis*, 11 oktober 2002.

¹⁵⁷ Algemeen Nederlands Persbureau, 'Buitenlandse reacties op overlijden prins Claus' (versie 7 oktober 2002), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=46XY-oNCo-00Bo-703T&csi=263237&oc=00240&perma=true> (19 juni 2018).

doormaakte sinds zijn verloving met prinses Beatrix. De komst van Claus lag aanvankelijk gevoelig in de Nederlandse samenleving vanwege zijn achtergrond in Nazi-Duitsland als voormalig lid van de Hitler-jeugd en dienstdienst in het Duitse leger. Toch onderschreven buitenlandse media dat hij zich in de loop der jaren populair wist te maken in Nederland.¹⁵⁸ Hierin zie je terug dat bij het overlijden van prins Claus de veerkracht van de Nederlandse monarchie in de naoorlogse periode werd uitgelicht. Alleen de Britse media zou volgens een regionaal dagblad opvallend weinig aandacht aan het overlijden van prins Claus hebben besteed.¹⁵⁹ In de binnenlandse politiek gingen steunbetuigingen van Nederlandse politici met name in op de inzet van prins Claus voor ontwikkelingssamenwerking en de krachtige persoonlijkheid van ‘wereldburger’ prins Claus.¹⁶⁰ Deze reacties op het overlijden van prins Claus hebben de betrekkingen tussen Nederland en andere landen onder de aandacht gebracht evenals de moeizame komst van prins Claus naar Nederland uitgelicht, maar tonen niet aan dat dit evenement voor andere doeleinden is gebruikt dan het plaatsvinden van de koninklijke begrafenis van prins Claus.

Uit bovenstaande analyse blijkt dat de koninklijke begrafenis van prins Claus onderdeel uitmaakt van het publieke arsenaal omdat het als staatsbegrafenis werd aangeduid en werd uitgezonden op de nationale televisie in Nederland. Verder is aangetoond dat dit evenement primair is gebruikt voor het eren van prins Claus waarbij geen politieke boodschap werd afgegeven of nieuwe inzichten in (recente) politieke gebeurtenissen zijn ontstaan. Zodoende is uitgewezen dat de rol van de koninklijke begrafenis van prins Claus als onderdeel van de diplomatieke gereedschapskist van Nederland is beperkt tot het uitlichten van betrekkingen tussen Nederland en andere landen.

---

¹⁵⁸ Rotterdams Dagblad, ‘Dood van Claus dringt amper door tot de BBC’ (versie 7 oktober 2002), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=48KK-T2MO-0151-11HB&csi=263237&oc=00240&perma=true> (18 juni 2018).

¹⁵⁹ Rotterdams Dagblad, ‘Dood van Claus dringt amper door tot de BBC’ (versie 7 oktober 2002), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=48KK-T2MO-0151-11HB&csi=263237&oc=00240&perma=true> (18 juni 2018).

¹⁶⁰ Het Parool, ‘Bescheiden, toegewijd en humoristisch; politiek reageert geschokt’, *LexisNexis*, 7 oktober 2002.

	'Domestication'	Veerkracht	Personaliseren
Koninklijke begrafenis prins Claus	Niet van toepassing.	De naoorlogse periode in Nederland is uitgelicht waarbij de komst van prins Claus de veerkracht van de Nederlandse monarchie testte.	Prins Claus stond symbool voor de verbeterde betrekkingen tussen Nederland en Duitsland.

Figuur 8: niveaus van analyse casus Nederland

Casus het Verenigd Koninkrijk prinses Diana

'It might seem insensitive to say, but being seen at Diana's funeral could be one of the most valued diplomatic tickets in a long time.'¹⁶¹

Ralph Begleiter

Op 31 augustus 1997 kwam prinses Diana om bij een auto-ongeluk in Parijs. De begrafenis van Diana vond plaats op 6 september 1997 in Westminster Abbey in het bijzijn van 1.900 genodigden. Diana's titel van Koninklijke Hoogheid had ze na haar scheiding met prins Charles verloren waardoor er verwarring was ontstaan over het soort begrafenis wat gepast zou zijn voor prinses Diana.¹⁶² Buckingham Palace deed de volgende uitspraak over het karakter van de begrafenis: 'The status is irrelevant. This is a unique funeral for a unique person.'¹⁶³ Hoewel koningin Elizabeth II voorstander was van een privé-begrafenis, was Diana's begrafenis aangeduid als een ceremoniële koninklijke begrafenis en maakte zodoende onderdeel uit van het publieke arsenaal.¹⁶⁴ Frazer omschrijft de begrafenis als 'waarschijnlijk de meest publieke gelegenheid die de wereld ooit heeft gekend'.¹⁶⁵ Omdat er geen sprake was van een staatsbegrafenis, waren er geen officiële delegaties vertegenwoordigd en werd de gastenlijst voor de koninklijke begrafenis zoveel mogelijk beperkt tot gasten die een persoonlijke band met prinses Diana hadden.¹⁶⁶ Onder de genodigden bevond zich een mix van (koninklijke) familieleden, bekende personen uit de mode- en muziekindustrie, politici en vertegenwoordigers van vorstenhuizen, maatschappelijke organisaties

¹⁶¹ CNN, 'Protocol prohibits "official" delegations from attending Diana's funeral', *LexisNexis*, 2 september 1997

¹⁶² Elizabeth Frazer, 'Probably the most public occasion the world has ever known', *Journal of Political Ideologies* 5 (2000) 2, 201-223, aldaar 206.

¹⁶³ Associated Press International, 'A public funeral for the People's Princess', *LexisNexis*, 1 september 1997.

¹⁶⁴ Paul Bowers, 'State and ceremonial funerals' (31 juli 2013), <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/SNO6600> (16 mei 2018).

¹⁶⁵ Elizabeth Frazer, 'Probably the most public occasion the world has ever known', 207.

¹⁶⁶ CNN, 'Protocol prohibits "official" delegations from attending Diana's funeral', *LexisNexis*, 2 september 1997.

en goede doelen.¹⁶⁷ Zodoende waren de Amerikaanse ‘first lady’ Hillary Clinton evenals de Franse ‘first lady’ Bernadette Chirac, koningin Noor van Jordanië, koning Juan Carlos van Spanje, prinses Margriet van Nederland en de Griekse koning in ballingschap, Constantijn, uitgenodigd voor hun persoonlijke band met prinses Diana en niet als afgevaardigde van hun land.¹⁶⁸

Opvallend was de aanwezigheid van ‘first lady’ Hillary Clinton. Enerzijds valt deze uitnodiging in lijn met het gekozen karakter van een persoonlijke begrafenis vanwege haar eerdere ontmoetingen met prinses Diana. Anderzijds reflecteert haar komst het beeld dat het Brits Koninklijk Huis de schijn van een staatsbegrafenis wilde minimaliseren. Voorafgaand aan dit evenement was lang onduidelijk wie als vertegenwoordiger van Amerika de begrafenis zou bijwonen. President Bill Clinton had gezegd niet aanwezig te zullen zijn omdat het protocol van de Verenigde Staten voorschrijft dat de president alleen begrafenissen van staatshoofden bijwoont. Echter, een Britse krant had vermeld dat er door de Britse regering geen uitnodiging naar president Clinton zou zijn gestuurd omdat de aanwezigheid van een staatshoofd de weg vrij zou maken voor andere leiders om een plaats in Westminster Abbey op te eisen. Zoals eerder aangegeven in het openingscitaat van een CNN-verslaggever, zouden ‘diplomatic tickets’ voor een plek bij de koninklijke begrafenis van prinses Diana gewild zijn. Bovendien zou de aanwezigheid van de president samen met de geheime dienst, ongepast zijn voor de gelegenheid. Een woordvoerder van het Witte Huis had gemeld dat de Britse premier en Britse diplomaten hadden laten doorschemeren dat de komst van ‘first lady’ Hillary Clinton geschikter zou zijn.¹⁶⁹ Aanvankelijk was de komst van Hillary Clinton aangeduid als een bezoek in ‘persoonlijke hoedanigheid’ wat tot ontevredenheid leidde onder de Amerikaanse bevolking. Zodoende had het Witte Huis de reis van Hillary Clinton opgewaarderd tot officieel bezoek.¹⁷⁰

Een ander punt wat met de komst van Hillary Clinton werd uitgelicht, betreft de controverse rondom de koninklijke politiek van het Britse koningshuis.

---

¹⁶⁷ The Washington Post, ‘Guests’ diversity reflects this princess unusual life’ (versie 7 september 1997), https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1997/09/07/guests-diversity-reflects-this-princess-unusual-life/8f38dbd1-0301-433f-a468-f06f9a8690d1/?utm_term=.4a35c958fa55 (14 juni 2018).

¹⁶⁸ The Washington Post, ‘Two billion, and one; only 1900 are invited, but the planet will watch’ (versie 5 september 1997), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=3S7T-7TCO-009B-NOR5&csi=280434&oc=00240&perma=true> (15 juni 2018).

¹⁶⁹ The Independent, ‘An invite for Hillary, but not for bill’, *LexisNexis*, 5 september 1997.

¹⁷⁰ Ibidem.

Uit een vrijgegeven document afkomstig uit de presidentiële bibliotheek van Bill Clinton blijkt dat voorafgaand aan haar bezoek Hillary Clinton werd geadviseerd om geen vragen te beantwoorden na het afgeven van een verklaring tijdens de begrafenis, om verstrengeling in ‘the increasingly “nasty” Palace politics’ te vermijden.¹⁷¹ Eveneens werd in een artikel van ‘The Guardian’ gemeld dat het personeel van de Amerikaanse ambassade in Londen de koninklijke begrafenis van Diana beschouwde als ‘a diplomatic minefield for Clinton’.¹⁷² Deze uitlatingen tonen aan dat dit evenement een negatief beeld van het Brits Koninklijk Huis in Amerika heeft uitgelicht.

Na het overlijden van Diana kreeg het Brits Koninklijk Huis veel kritiek te verduren. Specifiek koningin Elizabeth II werd bekritiseerd vanwege haar afzijdige houding na de dood van Diana, toen de koningin niet direct terugkeerde van haar vakantiewoning in Balmoral, de vlaggen van Buckingham Palace niet meteen halfstok werden geplaatst en de koningin niet openlijk rouw vertoonde. De pers vermeldde dat onder publieke druk koningin Elizabeth II toegaf om de natie toe te spreken over de dood van prinses Diana.¹⁷³ In het televisieoptreden deed de koningin onderstaande uitspraak wat illustrerend is voor de geleidelijke verandering die het leven en het overlijden van prinses Diana teweegbracht in de Britse monarchie.

I for one believe that there are lessons to be drawn from her life and from the extraordinary and moving reaction to her death.¹⁷⁴

Tevens bevestigt de koninklijke begrafenis van Diana Van Osta’s thesis dat de begrafenis in toenemende mate tot nationale gebeurtenis is verheven die bepalend is geworden voor het gezicht van de hedendaagse Britse monarchie. Onderstaand

---

¹⁷¹ Clinton Digital Library, ‘September 1997 – January 2001’ (versie 4 september 1997), <https://clinton.presidentiallibraries.us/files/original/b5cf952f334cb66f14ac2565107b3b23.pdf> (16 juni 2018).

¹⁷² The Guardian, ‘Hillary Clinton told to avoid ‘nasty’ palace politics at Princess Diana funeral’ (versie 14 maart 2014), <https://www.theguardian.com/world/2014/mar/14/hillary-clinton-nasty-palace-politics-princess-diana-funeral> (16 juni 2018).

¹⁷³ Agence France Presse, ‘Queen Elizabeth II to address distraught nation’, *LexisNexis*, 4 september 1997.

¹⁷⁴ AP Archive, ‘UK: London: Queen addresses nation on death of Princess Diana’ (1’36”-1’43”), <https://www.youtube.com/watch?v=heLTBaLGNQs> (19 juni 2018).

citaat uit een Brits nieuwsbericht illustreert de onderlinge relatie tussen prinses Diana en het ‘menselijke’ gezicht van de Britse monarchie.

What has become increasingly clear is that time-honoured royal protocol is no longer enough for the British people who are mourning the human face and common touch which Diana brought to the monarchy, even when she had been ousted from its inner circles and stripped of her title "Royal Highness".¹⁷⁵

Ook ondersteunt bovenstaand citaat de perceptie dat de politiek gepersonaliseerd is omdat deze het overlijden van prinses Diana het begin van een nieuw tijdperk symboliseerde waarin de afzijdige houding van het Koninklijk Huis niet meer werd geaccepteerd door het Britse volk. In het verlengde hiervan steunde de koninklijke begrafenis van prinses Diana de veerkracht van de Britse monarchie omdat de aanhoudende kritiek op de Britse monarchie ertoe leidde dat de menselijke kant van de monarchie langzaam naar boven kwam.

Aanvankelijk is aangetoond dat de koninklijke begrafenis van prinses Diana niet voor andere doeleinden dan het eren van prinses Diana is gebruikt. Vanuit de hele wereld werden door overheden en vorstenhuizen steun- en respect betuigingen getoond voor prinses Diana.¹⁷⁶ Toch is gebleken dat dit evenement de bilaterale banden van het Verenigd Koninkrijk met andere landen onder de aandacht heeft gebracht. In de pers werd de reactie van de Libische regering uitgelicht vanwege diens negatieve uitlatingen over het Verenigd Koninkrijk naar aanleiding van het auto-ongeluk van prinses Diana en de Arabische Dodi Al Fayed. Het Libische persagentschap JANA beschuldigde het Verenigd Koninkrijk van 'betrokkenheid en deelname bij de moord van prinses Diana Spencer'.¹⁷⁷ Libische leider Moammar Gaddafi bestempelde het auto-ongeluk als een 'racistische daad' gepleegd door het Verenigd Koninkrijk in samenwerking met de Franse inlichtingendiensten. Hij verklaarde:

---

¹⁷⁵ Agence France Presse, 'Queen Elizabeth II to address distraught nation', *LexisNexis*, 4 september 1997.

¹⁷⁶ The Guardian, 'The funeral of Diana: memorials planned across globe; Around the world: from Central Park to Sofia, crowds to pay respects' (versie 6 september 1997), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=3TBC-YGXo-002D-60VY&csi=280434&oc=00240&perma=true> (14 juni 2018).

¹⁷⁷ Associated Press International, 'Precede undated from across the world shock, disbelief and anger', *LexisNexis*, 1 september 1997.

Britain “committed a crime by executing an Arab citizen who wanted to marry an English princess.”¹⁷⁸

Het nieuwsbericht vermeldde ook dat na deze uitlatingen van Gaddafi de bilaterale betrekkingen tussen Tripoli en London hun laagste niveau hadden bereikt sinds 1988.¹⁷⁹ De dood van Diana en Dodi heeft niet tot nieuwe inzichten geleid in (recente) politieke gebeurtenissen, maar heeft wel de Engels-Libische betrekkingen uitgelicht en verslechterd.

Ook de relatie tussen Japan en het Verenigd Koninkrijk werd uitgelicht. De Japanse kroonprins Naruhito en zijn vrouw kroonprinses Masako ontvingen beide persoonlijke uitnodigingen als vrienden van Diana. Prinses Diana had drie keer eerder een bezoek gebracht aan Japan, waaronder twee keer met haar toenmalig echtgenoot Charles, prins van Wales.¹⁸⁰ Hoewel de Japanse keizer Akihito een persoonlijke condoleancebrief als steunbetuiging naar koningin Elizabeth had gestuurd en de Japanse keizerlijke familie bekend staat om zijn warme banden met het Britse hof, onderschreef een nieuwsbericht dat de Japanse keizerlijke familie teleurstelde door een formele uitnodiging van de koninklijke begrafenis af te wijzen. Echter, Seiroku Kajiyama, hoofdsecretaris van het Japanse kabinet, stelde dat de beslissing over de Japanse vertegenwoordiging bij de begrafenis werd genomen nadat hij het niveau van vertegenwoordiging van andere landen had gezien.¹⁸¹ Niet veel later werd in een persbericht vermeld dat er geen afgevaardigde van de Japanse keizerlijke familie naar het Verenigd Koninkrijk zou afreizen voor de begrafenis van Diana.¹⁸² De Japanse ambassadeur in het Verenigd Koninkrijk, Hiroaki Fujii, zou als vertegenwoordiger van de Japanse regering de koninklijke begrafenis bijwonen.¹⁸³ Naast de Japanse afwezigheid zouden ook de

---

¹⁷⁸ Agence France Presse, ‘Diana’s funeral cannot cover up ‘racist’ crime: Libya’, *LexisNexis*, 6 september 1997.

¹⁷⁹ *Ibidem*.

¹⁸⁰ Agence France Presse, ‘Japan’s emperor sends condolences to Queen over Diana’s death’, *LexisNexis*, 31 augustus 1997.

¹⁸¹ The Guardian, ‘The funeral of Diana: memorials planned across globe; Around the world: from Central Park to Sofia, crowds to pay respects’ (versie 6 september 1997), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=3TBC-YGX0-002D-60VY&csi=280434&oc=00240&perma=true> (14 juni 2018).

¹⁸² Agence France Presse, ‘Japanese royal family not to attend Diana’s funeral’, *LexisNexis*, 4 september 1997.

¹⁸³ Ministry of Foreign Affairs of Japan, ‘Press conference by the press secretary’ (versie 5 september 1997), <https://www.mofa.go.jp/announce/press/1997/9/905.html#C> (15 juni 2018).

koninklijke families van Scandinavië en België de koninklijke begrafenis niet bijwonen.¹⁸⁴

Tenslotte speelt de ‘domestication’ van het Britse koningshuis een belangrijke rol bij de koninklijke begrafenis van prinses Diana. De koninklijke begrafenis was een wereldwijd uitgezonden en bekeken evenement waar zowel de Windsors als de Spencers als familie werden gepresenteerd en beschouwd. In de toespraak van Earl Spencer, broer van Diana, bij de koninklijke uitvaart in Westminster Abbey, worden de spanningen tussen beide families uitgelicht. Onderstaand citaat is illustrerend voor de ‘domestication’ van het Britse koningshuis waarbij het Brits Koninklijk Huis als familie wordt aanschouwd.

And beyond that, on behalf of your mother and sisters, I pledge that we, your blood family, will do all we can to continue the imaginative way in which you were steering these two exceptional young men so that their souls are not simply immersed by duty and tradition but can sing openly as you planned.¹⁸⁵

Een onderliggende factor van de ‘domestication’ van het Britse hof is de media-gestuurde ‘celebrity-status’ van prinses Diana. Waar Porananond en King benadrukken dat een status als deze moeilijk is voor te stellen in koninklijke kringen in Zuidoost-Azië, werd deze status bij uitstek belichaamd door prinses Diana. De controverse rondom het media-gestuurde karakter van het Britse koningshuis werd ook benadrukt in de toespraak van Earl Spencer. Hij legde in zijn toespraak de vinger op de zere plek met de onderstaande spreekwoordelijke uitspraak.

It is a point to remember that of all the ironies about Diana, perhaps the greatest was this – a girl given the name of the ancient goddess of hunting was, in the end, the most hunted person of the modern age.¹⁸⁶

Ook Ryutaro Hashimoto, de Japanse premier, uitte in een verklaring aan de pers scherpe kritiek op het gedrag van de roddelpers en diens excessieve berichtgeving

---

¹⁸⁴ Agence France Presse, ‘Few royals to attend Diana’s funeral’, *LexisNexis*, 4 september 1997.

¹⁸⁵ Princess Diana 97, ‘Princess Diana’s funeral part 17: Earl Spencer’s tribute’ (8’03”-8’23”), <https://www.youtube.com/watch?v=7VUy-wBwBvw> (15 juni 2018).

¹⁸⁶ Princess Diana 97, ‘Princess Diana’s funeral part 17: Earl Spencer’s tribute’ (7’30”-7’44”), <https://www.youtube.com/watch?v=7VUy-wBwBvw> (15 juni 2018).

over het privéleven van prinses Diana, die door een auto-ongeluk om het leven kwam tijdens een achtervolging met fotografen. Tevens verklaarde Hashimoto dat in tegenstelling tot de Japanse keizerlijke familie, wiens publieke beelden streng worden beschermd, Diana als ‘glamorous’ en ‘outgoing’ werd beschouwd door Japanse bewonderaars.¹⁸⁷ Een ander persbureau had vermeld dat de Japanse keizerlijke familie als ‘one of the world’s most publicity-shy royal families’ na deze uitlatingen van de Japanse premier hun zwijgen hadden doorbroken door hun toenemende bezorgdheid over hun behandeling door de Japanse pers te uiten. De relatie tussen de keizerlijke familie en de pers zou sinds 1993 zijn verslechterd door een golf van sensationele berichtgeving, in het bijzonder gericht op kroonprinses Masako en de druk om een zoon en erfgenaam te krijgen. Terwijl gedacht werd dat Masako, als hoogopgeleide diplomaat, de Japanse keizerlijke familie zou hervormen in de eenentwintigste eeuw, heeft de keizerlijke hofhouding en dienst strikte protocollen deze hoop tenietgedaan.¹⁸⁸

De media-gerelateerde status van het Britse koningshuis werd ook erkend door premier Tony Blair. Op 1 september 1997, de dag na het overlijden van prinses Diana, voerde Blair een persoonlijk telefoongesprek met de Amerikaanse president Bill Clinton waarin Blair kritiek uitte op de rol van de media.

The problem was the way she lived, in a press frenzy. It’s impossible to contemplate how intrusive it was, into every single aspect of her life.¹⁸⁹

Eerder in het gesprek benadrukte Blair het belang van Diana’s moederrol voor prins William en prins Harry. Hij omschreef Diana als een ‘rock of stability in the sense she connected them with the outside world’.¹⁹⁰ Deze citaten zijn een voorbeeld van de ‘domestication’ van het Britse koningshuis waarbij de rol van

---

¹⁸⁷ Associated Press International, ‘Japan’s prime minister has harsh words for tabloid press’, *LexisNexis*, 1 september 1997.

¹⁸⁸ Agence France Presse, ‘Japan’s royal family breaks reserve to condemn press’, *LexisNexis*, 1 september 1997.

¹⁸⁹ Clinton Digital Library, ‘Declassified documents concerning Tony Blair’ (versie 1 september 1997), <https://clinton.presidentiallibraries.us/items/show/48779> (15 juni 2018).

¹⁹⁰ Clinton Digital Library, ‘Declassified documents concerning Tony Blair’ (versie 1 september 1997), <https://clinton.presidentiallibraries.us/items/show/48779> (15 juni 2018).

Diana als moeder werd uitgelicht en de media-gerelateerde status van prinses Diana tot uiting kwam.

Uit bovenstaande analyse van de koninklijke begrafenis van Diana blijkt dat dit evenement niet bewust als instrument is gebruikt voor andere doeleinden dan het eren van prinses Diana. De koninklijke begrafenis fungeerde vooral als groot media-evenement waarbij vanuit de hele wereld steunbetuigingen werden getoond voor Diana. Daarnaast heeft dit evenement de kritische houding van het Britse volk aangaande koninklijke politiek van het Britse koningshuis uitgelicht. Ook de kwestie rondom de Amerikaanse afgevaardigde is illustrerend hiervoor. Tevens is in deze casestudie naar voren gekomen dat dit evenement de betrekkingen tussen het Verenigd Koninkrijk en Libië negatief heeft beïnvloed. Ook is gebleken dat dit evenement de controverse rondom de excessieve berichtgeving aangaande de Britse en Japanse koninklijke families heeft uitgelicht. Waarbij de koninklijke begrafenis van Diana de aanleiding was voor de Japanse keizerlijke familie om het zwijgen te doorbreken over de rol van de media in Japan. Tot slot heeft de koninklijke begrafenis van Diana bijgedragen aan de veerkracht van het Brits Koninklijk Huis omdat dit evenement als katalysator fungeerde waarbij de menselijke kant van de monarchie geleidelijk naar boven kwam.

	'Domestication'	Veerkracht	Personaliseren	'Celebrity-status'
Koninklijke begrafenis prinses Diana	Zowel de Windsors als de Spencers zijn als familie uitgelicht. Tevens is de moederrol van Diana uitgelicht.	Aanvankelijk werd het Brits Koninklijk Huis negatief uitgelicht. Toch ondersteunde dit evenement de veerkracht van de Britse monarchie omdat koningin Elizabeth II nader tot het volk is gekomen.	Prinses Diana symboliseerde het begin van een tijdperk van geleidelijke verandering waarbij de menselijke kant van het Britse hof naar boven kwam.	Bij uitstek vertolkt door prinses Diana en de excessieve berichtgeving over haar privéleven.

Figuur 9: niveaus van analyse casus het Verenigd Koninkrijk

Conclusie (vergelijking)

In het bovenstaande is een structurele analyse gegeven van twee evenementen voor het toetsen van het derde en laatste thema in deze studie, de koninklijke begrafenis. Deze studie heeft uitgewezen dat beide evenementen deel uitmaken van het publieke arsenaal, maar verschillen van karakter. Bij de Nederlandse casus

toont de analyse dat er sprake was van een staatsbegrafenis en voor de aard van de Engelse casus was er gekozen voor een ceremoniële koninklijke begrafenis waarbij persoonlijke- en traditionele koninklijke elementen werden gecombineerd. De laatstgenoemde koninklijke begrafenis van prinses Diana is een evenement waarbij een politieke boodschap van geleidelijke verandering werd afgegeven. De aanvankelijk afzijdige houding van de Britse koninklijke familie werd sterk bekritiseerd in de Britse publieke opinie. Zodoende bracht het overlijden van Diana aanvankelijk een kritische houding ten aanzien van de monarchie naar voren. Toch kwam de ‘menselijke’ kant van de Britse monarchie naar boven bij de televisietoespraak van de koningin waardoor dit evenement bepalend was voor het gezicht van de Britse monarchie. Waar de koninklijke begrafenis van prinses Diana de Britse monarchie uiteindelijk nader tot het volk heeft gebracht was de begrafenis van prins Claus beperkt tot het eren van de prins.

Aanvankelijk heeft dit evenement de betrekkingen met andere landen zowel op een positieve als negatieve manier uitgelicht. Bij de Nederlandse casus werden de Nederlands-Duitse betrekkingen uitgelicht en bij de Britse casus de relaties met Japan en Libië. Ook is naar aanleiding van beide koninklijke begrafeningen de kritische houding van het volk uitgelicht die de veerkracht van beide monarchieën testte. Weliswaar ging het bij de Nederlandse casus om de beginperiode van prins Claus in Nederland en kwam bij de Engelse casus de kritische houding van het volk jegens het Brits Koninklijk Huis na het overlijden van prinses Diana tot uiting. Een ander verschil tussen de Nederlandse en de Engelse casestudies betreft de rol van de media en de ‘domestication’ van het koningshuis die sterk tot uiting kwamen bij de koninklijke begrafenis van prinses Diana en geen rol hebben gespeeld bij de Nederlandse casus. Concluderend heeft dit hoofdstuk aangetoond dat dit evenement de betrekkingen tussen Nederland en het Verenigd Koninkrijk met andere landen heeft uitgelicht. Echter, bij de Engelse casus kwam dit sterker tot uiting.

	'Domestication'	Veerkracht	Personaliseren	'Celebrity-status'
Koninklijke begrafenis prins Claus	Niet van toepassing.	De naoorlogse periode in Nederland werd uitgelicht waarbij de komst van prins Claus de veerkracht van de Nederlandse monarchie testte.	Prins Claus stond symbool voor de verbeterde betrekkingen tussen Nederland en Duitsland.	Niet van toepassing.
Koninklijke begrafenis prinses Diana	Zowel de Windsors als de Spencers zijn als familie uitgelicht. Tevens is de moederrol van Diana uitgelicht.	Aanvankelijk werd het Brits Koninklijk Huis negatief uitgelicht. Toch ondersteunde dit evenement de veerkracht van de Britse monarchie omdat koningin Elizabeth II nader tot het volk is gekomen.	Prinses Diana symboliseerde het begin van een tijdperk van geleidelijke verandering waarbij de menselijke kant van het Britse hof naar boven kwam.	Bij uitstek vertolkt door prinses Diana en de excessieve berichtgeving over haar privéleven.

Figuur 10: vergelijking niveaus van analyse Nederland en het Verenigd Koninkrijk

Conclusie

In de inleiding is opgemerkt dat het Koninklijk Huis onderdeel uitmaakt van wat een land kan doen in de diplomatie. Gebaseerd op (1) het gegeven dat koninklijke diplomatie wordt onderbelicht in de literatuur over moderne diplomatie (2) het feit dat koninklijke diplomatie in de afgelopen eeuwen van groot belang was en (3) dat tot de dag van vandaag wereldwijd 28 monarchieën bestaan, onderzocht deze scriptie evenementen waarbij koninklijke betrokkenheid te zien was in de diplomatieke sfeer.

Het doel van deze scriptie was te beoordelen in hoeverre het koninklijk huwelijk, de kroning en de koninklijke begrafenis onderdeel uitmaken van de diplomatieke gereedschapskist van een constitutionele monarchie, op basis van een vergelijking tussen Nederland en het Verenigd Koninkrijk. Roderick R. McLean leverde grotendeels het theoretisch raamwerk voor deze studie. Middels de constructie van een historisch narratief beschrijft McLean de persoonlijke rol van monarchen én onderzoekt hij evenementen waar koninklijke betrokkenheid zichtbaar is in de diplomatieke sfeer. Deze scriptie heeft zich beperkt tot de studie van evenementen vanwege de gelimiteerde beschikbaarheid van primair bronnenmateriaal.

In het theoretisch kader kwam naar voren dat het essentieel was om voorafgaand aan het onderzoek een definitie van diplomatie te benoemen en daarbij te kiezen voor een definitie die past in deze tijdsgeest. Om te kunnen beoordelen in hoeverre de drie evenementen onderdeel uitmaken van de diplomatieke gereedschapskist van een constitutionele monarchie, bood het theoretisch kader een werkbare afbakening van de drie evenementen. Niettemin de verschillen tussen de Nederlandse en Britse systemen waren er ook overeenkomsten te vinden. Tevens geschiedde de toetsing van de drie evenementen aan de hand van onderstaande begrippen afkomstig uit de literatuurstudie.

	'Domestication' van het Koninklijk Huis	'Invention of tradition': koninklijk sprookje	Veerkracht van de monarchie	Personaliseren van de politiek 'theatricalization of international relations'	'Celebrity- status'
1. Huwelijk	X	X	X	X	X*
2. Kroning		X	X	X	
3. Begrafenis	X		X	X	X*

Figuur 11: belangrijke begrippen uit de literatuurstudie, vijf niveaus van analyse

*Alleen van toepassing casus het Verenigd Koninkrijk

In de vroegmoderne tijd en negentiende eeuw maakte het koninklijk huwelijk onderdeel uit van de diplomatieke gereedschapskist van een constitutionele monarchie. Een koninklijk huwelijk speelde een belangrijke rol in het Europese buitenlandbeleid en was in staat veranderingen op de kaart van Europa aan te brengen. Dat dit tegenwoordig anders ligt was al in de literatuurstudie naar voren gekomen. Toch heeft hoofdstuk 3 uitgewezen dat dit evenement in beide casestudies invloed heeft gehad op het beheer van relaties met andere landen.

Het koninklijk huwelijk van kroonprins Willem-Alexander en Máxima Zorreguieta heeft enerzijds de Nederlands-Argentijnse relaties uitgelicht doordat een negatieve periode in de geschiedenis van Argentinië onder een vergrootglas kwam te liggen in de Nederlandse samenleving. Anderzijds werd in enkele nieuwsberichten vermeld dat de huwelijksuitnodiging van Argentijnse politici ten goede zou komen voor de betrekkingen tussen beide landen.

De analyse van het koninklijk huwelijk van prins William en Kate Middleton weergeeft de diplomatieke gevoeligheid die gepaard ging met huwelijksuitnodigingen. Middels het intrekken van de uitnodiging van de Syrische gezant maakte de Britse regering een politiek statement tegen het regime van Assad. Zodoende blijkt dat het koninklijk huwelijk, anders dan de vroegmoderne tijd en de negentiende eeuw, niet bewust is ingezet voor diplomatieke doeleinden, maar de partnerkeuze ofwel de keuze aangaande de genodigden invloed had op het beheer van relaties met andere landen.

Voor beide cases gold dat er sprake was van een groot media-evenement waar voor de oppervlakkige toeschouwer zich een koninklijk sprookje afspeelde. Op een dieper analytisch niveau is ook bewezen dat het huwelijk tussen prins William en Kate van grotere betekenis is geweest dan de Nederlandse casus doordat in buitenlandse media de huwelijksvoltrekking werd gezien als een kans

om de Britse monarchie te verjongen en om de Brits-Australische relaties te versterken.

Een tweede element van toetsing betreft de kroning. De analyse van de troonswisseling van koning Willem-Alexander toonde dat dit evenement primair als een staatsrechtelijke viering gezien moet worden waarbij een boodschap van continuïteit en een vleugje vernieuwing werd afgegeven. Koning Willem-Alexander bouwde enerzijds voort op de tradities van zijn voorgangsters en gaf anderzijds zijn koningschap een eigentijdse invulling door het gebruik van 'uitgevonden tradities'. Daarentegen vormde de kroning van Elizabeth II in de naoorlogse periode een keerpunt in de Britse geschiedenis omdat het een boodschap van hoop voor de toekomst uitstraalde. Hieruit kwam naar voren dat alleen de kroning van Elizabeth II is ingezet voor meer dan alleen het plaatsvinden van de kroningsplechtigheden.

Aanvankelijk leek de primair staatsrechtelijke viering van de kroning geen onderdeel uit te maken van de diplomatieke gereedschapskist van een constitutionele monarchie. Toch is op een dieper analytisch niveau gebleken dat zowel de troonswisseling van koning Willem-Alexander als de kroning van koningin Elizabeth II als instrument werden gebruikt door derde landen om de betrekkingen met het 'gastland' te bevorderen.

In Nederland kwam dit tot uiting bij de Canadese afgevaardigde David Johnson, gouverneur-generaal van Canada, die het bezoek aan Nederland zou gebruiken om de goede relaties tussen beide landen voort te bouwen. Bij de Britse casus werd de komst van de Japanse kroonprins Akihito door de Japanse ambassade gezien als een kans die 'deuren opent voor het bevorderen van vriendschappelijke betrekkingen tussen Japan en het Verenigd Koninkrijk.'¹⁹¹ Zodoende werd de kroning van koningin Elizabeth II door het Japanse hof gebruikt om toenadering te zoeken met het Verenigd Koninkrijk.

Ook is aangetoond dat dit evenement voor de nodige politieke opschudding heeft gezorgd. De al moeizame Nederland-Surinaamse betrekkingen werden in een negatief daglicht gesteld op de dag van de troonswisseling toen bleek dat

---

¹⁹¹ Japan Economic Newswire, 'Book depicts Japan emperor's 1st trip abroad as prince in 1953' (versie 15 mei 2012), *LexisNexis* (10 juni 2018). ; The Japanese Times, 'Book depicts Emperor's 1953 trip' (versie 16 mei 2012), <https://www.japantimes.co.jp/news/2012/05/16/national/book-depicts-emperors-1953-trip/#.Wx9pJoozZPZ> (10 juni 2018).

medewerkers van het Surinaams ministerie van Buitenlandse Zaken niet welkom waren bij een viering ter gelegenheid van de troonswisseling bij de Nederlandse ambassade in Suriname.

In het Verenigd Koninkrijk zorgde aanvankelijk de afwijzing van de uitnodiging voor de kroning door de Maltese premier voor politieke opschudding in het Britse parlement. Er waren geen regelingen getroffen voor de premier van Malta om bij de kroning samen met de premiers van de andere lidstaten van het Gemenebest vertegenwoordigd te worden waardoor de premier niet als gelijke werd behandeld. Zowel Conservatieve- als Labour-politici zagen dit evenement als een gelegenheid waarbij het onwenselijk was dat er ook maar enige onnodig 'smet' te zien mag zijn die de gelegenheid zou kunnen overschaduwen. Zodoende reageerde Churchill met een brief naar de premier van Malta om deze kwestie recht te zetten.

Een andere punt betreft de gevoeligheid rondom de kroningsuitnodiging voor de Japanse kroonprins onder een deel van de Britse bevolking. In deze tijd heerste er onder Britse ex-militairen een laag sentiment jegens de Japanners vanwege de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog. Toch leek Churchill hier weinig acht van te nemen door de jonge kroonprins hartelijk te ontvangen.

Het derde en laatste evenement betrof de koninklijke begrafenis. Deze studie wees uit dat hoewel de koninklijke begrafenis soms als privéaangelegenheid wordt beschouwd, zowel de koninklijke begrafenis van prins Claus als prinses Diana onderdeel uitmaakten van het publieke domein. Ter illustratie waren beide begrafeniszen zichtbaar en uitgezonden, gekenmerkt door groot ceremonieel vertoon.

De komst van de Duitse bondpresident bij de begrafenis van prins Claus zorgde ervoor dat de Nederlands-Duitse betrekkingen werden uitgelicht, en specifiek de positieve rol die prins Claus hierbij had gespeeld. Een verdere analyse van steun- en respectbetuigingen heeft aangetoond dat sommige koningshuizen warme banden hebben met de Oranjes. Daarnaast werd in de buitenlandse media de komst van prins Claus naar Nederland uitgelicht en in de binnenlandse media kwam vooral waardering voor zijn inzet voor ontwikkelingssamenwerking en sterke persoonlijkheid naar voren.

In tegenstelling tot de Nederlandse casus, heeft de koninklijke begrafenis van prinses Diana wel zichtbaar invloed gehad op betrekkingen met andere

landen, onder wie Libië. Diana was samen met de Arabische Dodi Al Fayed omgekomen bij een auto-ongeluk. De Libische leider Gaddafi beweerde dat de Britten en de Franse inlichtingendiensten achter deze ‘racistische daad’ zaten om een mogelijk huwelijk tussen Al Fayed en prinses Diana te voorkomen. Zodoende waren de Brits-Libische betrekkingen verslechterd na het overlijden van prinses Diana.

Een tweede punt betreft de koninklijke politiek van het Britse hof die werd uitgelicht naar aanleiding van dit evenement. Het Koninklijk Huis kreeg veel kritiek te verduren na diens afzijdige houding na de dood van Diana. Onder publieke druk gaf koningin Elizabeth II een toespraak op televisie waarin de koningin zei dat er ‘lessen getrokken kunnen worden uit het leven van Diana en de buitengewone en ontroerende reactie op haar dood.’ Zodoende triggerde dit evenement het ‘menselijke’ gezicht van de Britse monarchie waardoor er geleidelijk ruimte voor verandering was ontstaan.

De ‘domestication’ van het Britse koningshuis kwam ook sterk tot uiting bij dit evenement. De toespraak van Earl Spencer legde de Windsor familie op een negatieve manier onder het vergrootglas. Direct in het verlengde hiervan lag de rol van de media. De excessieve berichtgeving over prinses Diana werd zowel door binnenlandse- als de buitenlandse politiek bekritiseerd. Zo spraken onder andere de Britse premier Blair en de Japanse premier én keizerlijke familie zich uit tegen deze media-gerelateerde internationale status.

Waar de koninklijke begrafenis van prinses Diana de betrekkingen met Libië onder druk zette, was in de analyse van de koninklijke begrafenis van prins Claus niet naar voren gekomen dat dit evenement invloed heeft gehad op het beheer van relaties met andere landen, behalve dat de Nederlands-Duitse betrekkingen werden uitgelicht.

Bovenstaande bevindingen wijzen erop dat hoewel er duidelijke grenzen zijn aan de werkzaamheid van het koninklijk huwelijk, de kroning en de koninklijke begrafenis als onderdeel van de diplomatieke gereedschapskist van een constitutionele monarchie, deze evenementen als instrument gebruikt worden om de betrekkingen tussen landen te bevorderen, verslechteren en uit te lichten. Zodoende levert het onderhavige onderzoek een bijdrage aan het debat over de relevantie van koninklijke betrokkenheid in de diplomatieke sfeer.

Zoals eerder uitgewezen, heeft dit onderzoek zich beperkt tot de bestudering van evenementen in de individuele traditionele tijd. Voorts zou het interessant zijn om, geïnspireerd op Braudel's drieslagstelsel, ook te kijken naar de sociaaleconomische structuren waarin een deze evenementen hebben plaatsgevonden én op een nog dieper analytisch niveau te kijken naar de geografische omstandigheden waarin de specifieke samenleving is ontstaan.

Bibliografie

Primaire bronnen

Parlementaire documenten

Bowers, Paul, 'State and ceremonial funerals' (31 juli 2013), <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/SNO6600> (16 mei 2018).

House of Commons Hansard archives, 'Coronation ceremony (television)' (versie 28 oktober 1952), <https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1952/oct/28/coronation-ceremony-television-1> (11 juni 2018).

House of Commons Hansard archives, 'Coronation (Malta representation)' (versie 20 mei 1953), https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1953/may/20/coronation-malta-representation#S5CV0515Po_19530520_HOC_219 (11 juni 2018).

House of Commons Hansard archives, 'Coronation (Malta representation)' (versie 22 mei 1953), <https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1953/may/22/coronation-malta-representation> (11 juni 2018).

Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten Generaal (hierna:HTK) 2000-2001, 65.

Audiovisueel materiaal: interviews, speeches en tv-uitzendingen

AP Archive, 'UK: London: Queen addresses nation on death of Princess Diana', <https://www.youtube.com/watch?v=heLTBaLGNQs> (19 juni 2018).

Beeld en Geluid, 'Kamerdebat voorgenomen toestemmingswet huwelijk prins Willem-Alexander', <http://in.beeldengeluid.nl/collectie/details/expressie/116270/false/true> (19 mei 2018).

Beeld en Geluid, 'Barend & van Dorp 30 maart 2001', <http://in.beeldengeluid.nl/collectie/details/expressie/1181423/false/true> (21 mei 2018).

British Pathé, 'Prince Akihito Arrives (1953)' (versie 30 april 1953), <https://www.britishpathe.com/video/prince-kihito-arrives> (8 juni 2018).

Het Koninklijk Huis, 'Huwelijk Prins van Oranje en Máxima Zorreguieta', <https://www.youtube.com/watch?v=tjbYHhgZGM4> (19 mei 2018).

Het Koninklijk Huis, 'Verloving Prins van Oranje en Máxima Zorreguieta: persconferentie 2001', <https://www.youtube.com/watch?v=4e-si815TfE> (22 mei 2018).

Het Koninklijk Huis, 'Interview Prins van Oranje en Prinses Máxima' (versie 17 april 2013), <https://www.youtube.com/watch?v=iN6ghbbBqyg> (7 juni 2018).

Het Koninklijk Huis, 'Beëdiging en inhuldiging van Koning Willem-Alexander in de Nieuwe Kerk (2013)', <https://www.youtube.com/watch?v=GwvjM6kF8VM> (8 juni 2018).

Princess Diana 97, 'Princess Diana's funeral part 17: Earl Spencer's tribute', <https://www.youtube.com/watch?v=7VUy-wBwBvw> (15 juni 2018).

Koninklijk Huis

Het Koninklijk Huis, 'Bescherming persoonlijke levenssfeer', <https://www.koninklijkhuis.nl/onderwerpen/media-en-communicatie/bescherming-persoonlijke-levenssfeer> (10 mei 2018).

Het Koninklijk Huis, 'Geschiedenis bij overlijden', <https://www.koninklijkhuis.nl/onderwerpen/overlijden/geschiedenis> (16 mei 2018).

Het Koninklijk Huis, 'Koninklijke Familie, Vorstelijke Missies en Bijzondere Missies bij troonswisseling' (versie 28 april 2013), <https://www.koninklijkhuis.nl/onderwerpen/troonswisseling/nieuws/2013/04/28/koninklijke-familie-vorstelijke-missies-en-bijzondere-missies-bij-troonswisseling> (7 juni 2018).

Het Koninklijk Huis, 'Overlijden', <https://www.koninklijkhuis.nl/onderwerpen/overlijden> (16 mei 2018).

Het Koninklijk Huis, 'Toespraak koning Willem-Alexander' (versie 27 maart 2017) <https://www.koninklijkhuis.nl/documenten/toespraken/2017/03/27/toespraak-van-koning-willem-alexander-bij-het-staatsbanket-ter-gelegenheid-van-het-inkomend-staatsbezoek-van-president-mauricio-macri-van-argentinie-amsterdam> (21 mei 2018).

Het Koninklijk Huis, 'Toestemmingswet', <https://www.koninklijkhuis.nl/onderwerpen/huwelijk/toestemmingswet> (16 mei 2018).

Het Koninklijk Huis, 'Tradities en Geschiedenis', <https://www.koninklijkhuis.nl/onderwerpen/huwelijk/tradities-en-geschiedenis> (16 mei 2018).

The Royal Family, 'A speech by The Queen on her Coronation Day, 1953' (versie 2 juni 1953), <https://www.royal.uk/coronation-day-speech-2-june-1953> (11 juni 2018).

The Royal Family, '50 facts about The Queen's Coronation', <https://www.royal.uk/50-facts-about-queens-coronation-0> (6 juni 2018).

Krantenartikelen LexisNexis

Africa News, 'Swaziland; Pressure Mounts to Bar Mswati From Royal Wedding' (versie 28 april 2011), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=52RB-FTM1-DYR8-33VH&csi=8399&oc=00240&perma=true> (5 juni 2018).

Agence France Presse, 'Diana's funeral cannot cover up 'racist' crime: Libya', *LexisNexis*, 6 september 1997.

Agence France Presse, 'Few royals to attend Diana's funeral', *LexisNexis*, 4 september 1997.

Agence France Presse, 'Japanese royal family not to attend Diana's funeral', *LexisNexis*, 4 september 1997.

Agence France Presse, 'Japan's emperor sends condolences to Queen over Diana's death', *LexisNexis*, 31 augustus 1997.

Agence France Presse, 'Japan's royal family breaks reserve to condemn press', *LexisNexis*, 1 september 1997.

Agence France Presse, 'Queen Elizabeth II to address distraught nation', *LexisNexis*, 4 september 1997.

Algemeen Nederlands Persbureau, 'Buitenlandse reacties op overlijden prins Claus' (versie 7 oktober 2002), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=46XY-oNCo-ooBo-703T&csi=263237&oc=00240&perma=true> (19 juni 2018).

Algemeen Nederlands Persbureau, 'Koninklijk huwelijk huwelijk grootste mediagebeurtenis voor Koninklijk Huis' (versie 2 februari 2002), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=452M-JC9o-ooBo-705W&csi=263237&oc=00240&perma=true> (19 mei 2018).

Associated Press International, 'A public funeral for the People's Princess', *LexisNexis*, 1 september 1997.

Associated Press International, 'Japan's prime minister has harsh words for tabloid press', *LexisNexis*, 1 september 1997.

Associated Press International, 'Precede undated from across the world shock, disbelief and anger', *LexisNexis*, 1 september 1997.

BBC, 'Royal Wedding: Bahrain's Crown Prince not to attend' (versie 24 april 2011), <https://www.bbc.com/news/uk-13181999> (5 juni 2018).

CNN, 'Protocol prohibits "official" delegations from attending Diana's funeral', *LexisNexis*, 2 september 1997

CNN, 'Showbiz special event: The Royal Wedding', *LexisNexis*, 22 april 2011.

Dagblad van het Noorden, 'De zure Argentijnse appel van Maxima' (versie 2 februari 2002), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=4K1G-3K2o-TX55-o23G&csi=263237&oc=00240&perma=true> (20 mei 2018).

Daily Mail, 'Fury over wedding invitation to despot's envoy' (versie 28 april 2011), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=52R7-G8J1-JCBD-D1FC&csi=8399&oc=00240&perma=true> (5 juni 2018).

Deutsche Presse-Agentur, 'Netherlands mourns Prince Claus as his remains return to the Hague', *LexisNexis*, 7 oktober 2002.

De Telegraaf, 'Kroonprinses Japan komt' (versie 18 april 2013), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=5872-TH31-JC8W-Y2JW&csi=300209&oc=00240&perma=true> (8 juni 2018).

De Telegraaf, 'Veel Argentijnen bij plechtigheid' (versie 22 januari 2002), <http://krant.telegraaf.nl/krant/huwelijk/teksten/huwelijk.20020122.veel.argentijnen.bij.plechtigheid.html> (18 mei 2018).

De Volkskrant, 'Maxima neemt afstand van bewind-Videla; 'Ik heb spijt dat mijn vader zijn best heeft gedaan voor een verkeerd regime' (versie 31 maart 2001), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=497X-KFPo-0150-V19B&csi=263237&oc=00240&perma=true> (20 mei 2018).

De Volkskrant, 'Nieuwe stijl' (versie 24 maart 2015), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=5FKB-2071-JC8W-Y47W&csi=263237&oc=00240&perma=true> (10 juni 2018).

De Volkskrant, 'President van Argentinië bij huwelijk Maxima' (versie 15 december 2001), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=48KV-2BXO-0150-VoH6&csi=263237&oc=00240&perma=true> (19 mei 2018).

Evening Gazette, 'A new beginning; Coronation as a turning point' (versie 1 februari 2013), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=5819-5521-DY9P-N2GX&csi=8399&oc=00240&perma=true> (11 juni 2018).

Evening Gazette, 'Crowning glory; Special edition marks glorious year' (versie 3 mei 2013), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=58B7-NGC1-DY9P-N3SS&csi=8399&oc=00240&perma=true> (11 juni 2018).

Evening Times (Glasgow), 'The day we all found new hope; fifty years after the event, we look back at how Scotland celebrated the queen's coronation' (versie 2 juni 2003), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=48RT-Y8Do-ooKP-P4C1&csi=8399&oc=00240&perma=true> (11 juni 2018).

Globe and Mail, 'William and Kate begin planning for their royal wedding; Couple still to decide on date, venue and other details for their big event', *LexisNexis*, versie 17 november 2010), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=55XG-30Y1-F072-J3YH&csi=8399&oc=00240&perma=true> (3 juni 2018).

Japan Economic Newswire, 'Book depicts Japan emperor's 1st trip abroad as prince in 1953' (versie 15 mei 2012), *LexisNexis* (10 juni 2018).

Japan Economic Newswire, 'Prince Akishino to attend Prince Clause's funeral', *LexisNexis*, 11 oktober 2002.

Het Parool, 'Bescheiden, toegewijd en humoristisch; politiek reageert geschokt', *LexisNexis*, 7 oktober 2002.

Het Parool, 'Boycot in Suriname' (versie 30 april 2013), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=589M-9111-DYRY-N013&csi=300209&oc=00240&perma=true> (8 juni 2018).

Marketwired, 'Governor General to Represent Canada at the Investiture Ceremony of His Majesty King Willem-Alexander' (versie 26 april 2013), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=588T-oN81-JC8F-M368&csi=280434&oc=00240&perma=true> (9 juni 2018).

NBC News, 'Royal wedding means millions of details, millions of dollars' (versie 17 november 2010) <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=51H6-7YF1-JBKP-X46W&csi=8399&oc=00240&perma=true> (3 juni 2018).

Nederlands dagblad, 'Messiaans verlangen naar een goede koning' (versie 1 mei 2013), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=589S-NVB1-JCT5-11WK&csi=300209&oc=00240&perma=true> (17 mei 2018).

NRC Handelsblad, 'Inhuldiging kort' (versie 30 april 2013), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=589M-3XH1-JC8W-Y3KT&csi=300209&oc=00240&perma=true> (9 juni 2018).

NRC Handelsblad, 'Staatshoofd bij 'het huwelijk' (versie 17 december 2001), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=48KT-9NR0-0150-W134&csi=263237&oc=00240&perma=true> (19 mei 2018).

NRC Handelsblad, 'Wie moet de vlag halfstok hangen?' (versie 7 oktober 2002), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=48KT-9PO0-0150-W42C&csi=263237&oc=00240&perma=true> (13 juni 2018).

NRC Next, 'Voor Willem maakt ze een uitzondering' (versie 19 april 2013), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=5876-NoN1-DYRY-N1VP&csi=300209&oc=00240&perma=true> (8 juni 2018).

Rotterdams Dagblad, 'Dood van Claus dringt amper door tot de BBC' (versie 7 oktober 2002), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=48KK-T2M0-0151-11HB&csi=263237&oc=00240&perma=true> (18 juni 2018).

States News Service, 'Syrian ambassador attendance at the royal wedding unacceptable' (versie 28 april 2011), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=52RB-FGJ1-DYTH-GoY7&csi=8399&oc=00240&perma=true> (4 juni 2018).

Targeted News Service, 'PM Announces Governor General to Attend Investiture of Willem-Alexander as King of the Netherlands' (versie 25 april 2013), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=588R-WFR1-JC11-129X&csi=280434&oc=00240&perma=true> (9 juni 2018).

The Daily Telegraph, 'Syrian invite raises diplomatic hackles; the royal wedding' (versie 28 april 2011), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=52R8-CFN1-JCC9-V494&csi=8399&oc=00240&perma=true> (4 juni 2018).

The Guardian, 'Royal wedding: the Prince William and Kate Middleton guest list as open data' (versie 26 april 2011), <https://www.theguardian.com/news/datablog/2011/apr/26/royal-wedding-guest-list-invite#data> (4 juni 2018).

The Guardian, 'The funeral of Diana: memorials planned across globe; Around the world: from Central Park to Sofia, crowds to pay respects' (versie 6 september 1997), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=3TBC-YGX0-002D-60VY&csi=280434&oc=00240&perma=true> (14 juni 2018).

The Gympie Times, 'Boost for monarchy' (versie 18 november 2010), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=51GT-93R1-JDN8-23SX&csi=280434&oc=00240&perma=true> (3 juni 2018).

The Independent, 'An invite for Hillary, but not for bill', *LexisNexis*, 5 september 1997.

The London Gazette, 'Ceremonial of the coronation of Her Majesty Queen Elizabeth II' (versie 17 november 1953), *LexisNexis* (10 juni 2018).

The Times & Transcript (New Brunswick), 'Royal wedding fervour builds; William, Kate moved by 'affection and kindness' shown to them in build-up to today's nuptials' (versie 29 april 2011), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=52RG-XGM1-F084-B23B&csi=8399&oc=00240&perma=true> (4 juni 2018).

Trouw, 'Enorme operatie voor NOS ; Vergelijkbaar met huwelijk Willem-Alexander en Maxima' (versie 8 oktober 2002), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=48Mo-DFPo-0150-Y3V2&csi=263237&oc=00240&perma=true> (13 juni 2018).

Trouw, 'Oproep tot boycot huwelijk ; Oud-verzetsman hekelt banden Oranjes met foute regimes' (26 januari 2002), <http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=48KT-WoMo-0150-YoR2&csi=263237&oc=00240&perma=true> (20 mei 2018).

Overige digitale bronnen

Booth, William en Karla Adam, 'How the Church of England has shifted on divorce, from Henry VIII to Meghan Markle' (15 mei 2018), https://www.washingtonpost.com/world/how-the-church-of-england-has-evolved-on-divorce-from-henry-viii-to-meghan-markle/2018/05/15/85ca3388-4d6c-11e8-85c1-9326c4511033_story.html?noredirect=on&utm_term=.592583e01fe5 (17 mei 2018).

Clinton Digital Library, 'Declassified documents concerning Tony Blair' (versie 1 september 1997), <https://clinton.presidentiallibraries.us/items/show/48779> (15 juni 2018).

Clinton Digital Library, 'September 1997 – January 2001' (versie 4 september 1997), <https://clinton.presidentiallibraries.us/files/original/b5cf952f334cb66f14ac2565107b3b23.pdf> (16 juni 2018).

Koningsspelen, 'De koningsspelen: een gezond en sportief feest', <https://www.koningsspelen.nl/Over-ons> (8 juni 2018).

Ministry of Foreign Affairs of Japan, 'Press conference by the press secretary' (versie 5 september 1997), <https://www.mofa.go.jp/announce/press/1997/9/905.html#C> (15 juni 2018).

Montesquieu Instituut, 'Monarchieën in Europa' (versie 29 april 2013), https://www.montesquieu-instituut.nl/id/vj7kci8j7pyz/monarchieen_in_europa#p1 (17 mei 2018).

Nederlands Dagblad, 'Bondspresident Rau naar uitvaart prins Claus' (versie 12 oktober 2002), <https://www.nd.nl/nieuws/nederland/bondspresident-rau-naar-uitvaart-prins-claus.167436.lynkx> (14 juni 2018).

NOS, 'Koning is trots dat Máxima katholiek is gebleven' (12 maart 2015), <https://nos.nl/artikel/2024258-koning-is-trots-dat-maxima-katholiek-is-gebleven.html> (16 mei 2018).

NOS, 'Meghan Markle gedoopt door geestelijk leider Anglicaanse Kerk' (8 maart 2018), <https://nos.nl/artikel/2221253-meghan-markle-gedoopt-door-geestelijk-leider-anglicaanse-kerk.html> (16 mei 2018).

NRC Handelsblad, 'Prins Claus (76) na ziekbed overleden' (versie 7 oktober 2002), <https://www.nrc.nl/nieuws/2002/10/07/prins-claus-76-na-ziekbed-overleden-7608897-a1378927> (13 juni 2018).

NRC Handelsblad, 'Veel vorsten op gastenlijst uitvaart' (versie 14 oktober 2002), <https://www.nrc.nl/nieuws/2002/10/14/veel-vorsten-op-gastenlijst-uitvaart-7609847-a716879> (13 juni 2018).

NRC Handelsblad, 'Zorreguieta's niet bij uitvaart van prins Claus' (versie 8 oktober 2002), <https://www.nrc.nl/nieuws/2002/10/08/zorreguietas-niet-bij-uitvaart-van-prins-claus-7608906-a283429> (13 juni 2018).

Royalty Monarchy, 'Monarchs of the world, 2018',

<http://www.royaltymonarchy.com/sovereigns/000oworld.html> (16 juni 2018).

The Guardian, 'Hillary Clinton told to avoid 'nasty' palace politics at Princess Diana funeral' (versie 14 maart 2014),

<https://www.theguardian.com/world/2014/mar/14/hillary-clinton-nasty-palace-politics-princess-diana-funeral> (16 juni 2018).

The Japanese Times, 'Book depicts Emperor's 1953 trip' (versie 16 mei 2012),

<https://www.japantimes.co.jp/news/2012/05/16/national/book-depicts-emperors-1953-trip/#.Wx9pJoozZPZ> (10 juni 2018).

The Mercury, 'Malta P.M. to miss coronation' (versie 13 mei 1953),

<https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/27170274?searchTerm=island%20of%20malta%20coronation%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20&searchLimits=>
= (11 juni 2018).

The Washington Post, 'Guests' diversity reflects this princess unusual life' (versie 7 september 1997),

https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1997/09/07/guests-diversity-reflects-this-princesss-unusual-life/8f38dbd1-0301-433f-a468-f06f9a8690d1/?utm_term=.4a35c958fa55 (14 juni 2018).

The Washington Post, 'Two billion, and one; only 1900 are invited, but the planet will watch' (versie 5 september 1997),

<http://academic.lexisnexis.eu.proxy.library.uu.nl/??lni=3S7T-7TC0-009B-NOR5&csi=280434&oc=00240&perma=true> (15 juni 2018).

The West Australian, 'Malta Boycott' (versie 13 mei 1953),

<https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/55803216?searchTerm=island%20of%20malta%20coronation%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20&searchLimits=>
= (11 juni 2018).

Secundaire Literatuur

Anderson, Lisa, 'Absolutism and the Resilience of Monarchy in the Middle East', *Political Science Quarterly*, 106 (1991) 1, 1-15.

Aras, Bülent en Emirhan Yorulmazlar, 'State, region and order: geopolitics of the Arab Spring', *Third World Quarterly* 37 (2016) 12, 2259-2273.

Bank, André, Thomas Richter en Anna Sunik, 'Durable, Yet Different: Monarchies in the Arab Spring', *Journal of Arabian Studies* 4 (2014) 2, 163-179.

Baud, Michiel, *Militair geweld, burgerlijke verantwoordelijkheid: Argentijnse en Nederlandse perspectieven op het militaire bewind in Argentinië (1976-1983)* (Den Haag: Sdu Uitgevers 2001).

Berti, Benedetta en Yoel Guzansky, 'Gulf Monarchies in a Changing Middle East: Is Spring Far Behind?', *Orbis* 59 (2015) 1, 35-48.

Best, Antony, 'Our Respective Empires should stand together: The Royal Dimension in Anglo-Japanese Relations 1919-1941', *Diplomacy & Statecraft* 16 (2005) 4, 259-279.

Best, Antony, 'We Cannot Pretend That the Past Did Not Exist': The Windsor Dynasty and Japan, 1941-1971', in: Matthew Glencross, Judith Rowbotham en Michael D. Kandiah eds., *The Windsor Dynasty 1910 to the Present* (Londen: Palgrave Macmillan 2016) 239-258.

Black, Jeremy, *A History of Diplomacy* (Reaktion Books, Limited 2011) Proquest e-book, <http://ebookcentral.proquest.com/lib/uunl/detail.action?docID=618746>.

Braudel, Fernand, *On history* (Chicago: University of Chicago Press 1982).

Constantinou, Costas M., Pauline Kerr en Paul Sharp eds. *The SAGE Handbook of Diplomacy*, (Londen: Sage 2016).

Cooper, Andrew F., Jorge Heine en Ramesh Thakur eds., *The Oxford Handbook of Modern diplomacy* (Oxford: Oxford University Press 2013).

Cooper, Andrew F, Jorge Heine en Ramesh Thakur, 'Introduction: the challenges of 21st-century diplomacy', in: A.F. Cooper, J. Heine and R. Thakur eds., *The Oxford Handbook of Modern diplomacy* (Oxford: Oxford University Press 2013) 1-35.

Croissant, Aurel en Philip Lorenz, 'Brunei Darussalam: Malay Islamic Monarchy and Rentier State', in: Aurel Croissant en Philip Lorenz eds., *Comparative Politics of Southeast Asia* (Cham: Springer 2018) 15-33.

Derichs, Claudia en Thomas Demmelhuber, 'Monarchies and republics, state and regime, durability and fragility in view of the Arab Spring', *Journal of Arabian Studies* 4 (2014) 2.

Duchhardt, Heinz, 'The Dynastic Marriage' (versie 4 augustus 2011), <http://ieg-ego.eu/en/threads/european-networks/dynastic-networks/heinz-duchhardt-the-dynastic-marriage> (18 mei 2018).

Glencross, Matthew, *The State Visits of Edward VII: Reinventing Royal Diplomacy for the Twentieth Century* (Basingstoke: Palgrave Macmillan 2015).

Hagedoorn, L.F., Debat 'Zorreguieta' spiegel Nederlands buitenlands beleid', *Internationale Spectator* 55 (2001) 10, 518-520.

Harding, Andrew, 'Nazrinian' monarchy in Malaysia: the resilience and revival of a traditional institution', in: Andrew Harding en Dian A.H. Shah eds., *Law and Society in Malaysia* (New York: Routledge 2018) 88-111.

Jory, Patrick, 'Thailand's Hyper-Royalism: Its Past Success and Present Predicament by Thongchai Winichakul (review)', *Journal of the Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society* 90 (2017) 2, 149-152.

Frazer, Elizabeth, 'Probably the most public occasion the world has ever known', *Journal of Political Ideologies* 5 (2000) 2, 201-223.

Goldstein, Erik, 'Royal Ambassadors: Monarchical Public Diplomacy and the United States', in: Frank L. Müller en Heidi Mehrkens eds., *Royal heirs and the uses of softpower in 19th century Europe* (Londen: Palgrave Macmillan 2016) 63-81.

McLean, Roderick R., *Royalty and Diplomacy in Europe, 1890-1914* (Cambridge: Cambridge University Press 2001).

Nye Jr, Joseph S., 'Hard, Soft, and Smart Power', in: Andrew F. Cooper, Jorge Heine en Ramesh Thakur eds., *The Oxford Handbook of Modern diplomacy* (Oxford: Oxford University Press 2013) 559-577.

Osta, J. van, *Het theater van de Staat: Oranje, Windsor en de moderne monarchie* (Amsterdam: Wereldbibliotheek 1998).

Paulmann, Johannes, *Pomp und Politik: Monarchenbegegnungen in Europa zwischen Ancien Régime und Erstem Weltkrieg* (Paderborn: F. Schöningh 2000).

Porananond, Ploysri en Victor T. King, *Tourism and Monarchy in Southeast Asia* (Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing 2016).

Schönpflug, Daniel, 'Dynastic Networks' (3 december 2010), <http://ieg-ego.eu/en/threads/european-networks/dynastic-networks/daniel-schoenpflug-dynastic-networks> (18 mei 2018).

Sucharipa, Ernst, 'De toekomst van de diplomatie: Uitdagingen en instrumenten voor de 21ste eeuw', *International Spectator* 57 (2003) 4, 179-184.

Urbach, Karina, 'Diplomatic History since the Cultural Turn', *The Historical Journal* 46 (2003) 4, 991-997.

INFORMATIE OVER AANWEZIGEN BIJ KONINKLIJK HUWELIJK

Bij de plechtigheden ter gelegenheid van het huwelijk van de Prins van Oranje met mevrouw Máxima Zorreguieta in Amsterdam op zaterdag 2 februari 2002 zullen, naast familie, aanverwanten en vrienden van het bruidspaar, ook vertegenwoordigers van buitenlandse vorstenhuizen aanwezig zijn.

De secretaris-generaal van de Verenigde Naties, de heer Kofi Annan en oud-president Nelson Mandela van Zuid-Afrika wonen de plechtigheden eveneens bij.

Voorts zijn bij de huwelijksvoltrekking in de Beurs van Berlage en/of bij de inzegening van het huwelijk in de Nieuwe Kerk aanwezig de minister-president, de leden van de ministerraad van het Koninkrijk, de staatssecretarissen, de voorzitters van beide Kamers van de Staten-Generaal, de ministers-presidenten en de voorzitters van de Staten van de Nederlandse Antillen en Aruba, leden van de hoge colleges van staat, leden van de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal, de Commissarissen van de Koningin, militaire autoriteiten en leden van de rechterlijke macht.

Daarnaast zijn aanwezig burgemeester en wethouders, alsmede raadsleden van de gemeente Amsterdam, de burgemeesters van Den Haag, Rotterdam en Utrecht, vertegenwoordigers van het Corps Diplomatique, vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven, van diverse geloofsgemeenschappen en delegaties uit de provincies.

Namens buitenlandse vorstenhuizen worden de huwelijksplechtigheden bijgewoond door o.a.:
Koning Albert II en Koningin Paola der Belgen, en Prins Filip en Prinses Mathilde;
Koningin Margrethe II van Denemarken, peettante van de Prins van Oranje, en Kroonprins Frederik;
Kroonprins Naruhito van Japan;
Koningin Noor van Jordanië;
Erfprins Alois en Erfprinses Sophie van Liechtenstein;
Groothertog Henri en Groothertogin Maria Teresa van Luxemburg, Groothertog Jean en Groothertogin Joséphine-Charlotte, en Erfgroothertog Guillaume;
Erfprins Albert van Monaco;
Koning Harald V en Koningin Sonja van Noorwegen, alsmede Kroonprins Haakon en Kroonprinses Mette-Marit;
Koningin Sofia van Spanje en de Prins van Asturië;
Koning Carl XVI Gustaf en Koningin Silvia van Zweden, en Kroonprinses Victoria;
De Prins van Wales.

RVD, 31.01.2002, 14.05 uur

MEDEDELING VOOR DE REDACTIES

Op vrijdag 25 januari jl. zijn de namen van getuigen, bruidsmeisjes en bruidskinderen reeds bekend gemaakt.

EINDE MEDEDELING VOOR DE REDACTIES

INFORMATIE OVER AANWEZIGEN BIJ KONINKLIJK HUWELIJK

(Zie bericht van heden 14.05 uur: Informatie over aanwezigen bij Koninklijk Huwelijk).

Naast de eerder bekendgemaakte aanwezige leden van vorstenhuizen zijn nog de volgende buitenlandse vorstelijke gasten aanwezig:

Prins Laurent, Prins Lorenz en Prinses Astrid (België);

Prins Hassan Bin Talal en Prinses Sarvath El Hassan, Prins Rashid El Hassan, Prinses Badiya El Hassan, Prinses Sumaya El Hassan en de Heer Nasser Sami Judeh (Jordanië);

Prins Guillaume en Prinses Sibilla (Luxemburg);

Prins Moulay Rachid (Marokko);

Prinses Märtha Louise en de Heer Ari Behn (Noorwegen);

Infanta Cristina en de hertog van Palma de Mallorca (Spanje);

Prins Carl Philip en Prinses Madeleine (Zweden);

Graaf en Gravin van Wessex (Verenigd Koninkrijk);

Prins Richard zu Sayn-Wittgenstein-Berleburg en Prinses Benedikte van Denemarken;
Prins Gustav zu Sayn-Wittgenstein-Berleburg,
Prins Georg en Prinses Benedikta zu Sayn-Wittgenstein-Hohenstein,
Erfprinses zu Oettingen-Oettingen und Oettingen -Wallerstein-zu Sayn-Wittgenstein-Sayn
Vorst Alexander en vorstin Gabriela zu Sayn-Wittgenstein-Sayn,
Prinses Alexandra zu Sayn-Wittgenstein-Berleburg-gravin von Pfeil und Klein-Ellguth en
graaf Jefferson-Friedrich von Pfeil und Klein-Ellguth,
Prinses Nathalie zu Sayn-Wittgenstein-Berleburg,
Vorst Ferdinand (peetoom van de Prins van Oranje) en de vorstin von Bismarck,
Graaf en Gravin Carl-Eduard von Bismarck,
Prins Philipp von Hessen,
Prins Ernst August en Prinses Caroline van Hannover,
Vorst Wittekind en vorstin Cecilia van Waldeck-Pyrmont (Duitsland).

Tevens zijn aanwezig de vroegere Griekse Koning Constantijn en Koningin Anne-Marie. Zij worden vergezeld door Prins Pavlos en Prinses Marie Chantal, Prins Nikolaos, Prinses Alexia en de Heer Carlos Morales y Quintana. Ook aanwezig zijn Prins Kardam en Prinses Miriam van Timovo (Bulgarije).

RVD, 31.01.2002, 14.10 uur

Appendix B

RIJKSVOORLICHTINGSDIENST

13 oktober 2002

MEDEDELING VAN DE RIJKSVOORLICHTINGSDIENST

KONINKLIJKE, VORSTELIJKE EN ANDERE VOORAANSTAANDE BUITENLANDSE GASTEN BIJ DE UITVAARTDIENST VAN ZIJNE KONINKLIJKE HOOGHEID PRINS CLAUS DER NEDERLANDEN

De uitvaartdienst van Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Claus der Nederlanden op 15 oktober 2002 zal onder meer door de volgende Koninklijke, vorstelijke en andere vooraanstaande buitenlandse gasten worden bijgewoond:

Koninklijke en vorstelijke gasten:

BELGIE	Koning Albert II en Koningin Paola
DENEMARKEN	Koningin Margrethe II en Prins Hemik
JAPAN	Prins Akishino en Prinses Kiko
LIECHTENSTEIN	Prins Alois
LUXEMBURG	Groothertog Henri en Groothertogin Maria Teresa Groothertog Jean en Groothertogin Joséphine-Charlotte
NOORWEGEN	Kroonprins Haakon en Prinses Mette-Marit
SPANJE	Koning Juan Carlos I en Koningin Sofia
VERENIGD KONINKRIJK	De Prins van Wales
ZWEDEN	Koning Carl XVI Gustaf en Koningin Silvia

De Prins van Asturië (Spanje)

Koning Constantijn en Koningin Anne-Marie (Griekenland)

Prins Kardam en Prinses Miriam van Timovo (Bulgarije)

Prins Hassan bin Tallal en Prinses Sarvath El Hassan (Jordanië)

Prins Guillaume en Prinses Sibilla (Luxemburg)

Prins Richard en Prinses Benedikte zu Sayn-Wittgenstein-Berleburg

Hertog Max en Hertogin Liza in Bayern

Vorst Ferdinand von Bismarck

Andere vooraanstaande gasten:

De Bondspresident van Duitsland en mevrouw Rau

De heer Mstislav Rostropovich en echtgenote

RVD, 13.10.2002, 18.03 uur